

Türkiye'yi Nasıl Bir Gelecek Bekliyor?

Sorular/Yanıtlar/Tartışma

- İlhan Tekeli ■ Raşit Kaya ■ Galip Yalman
- Tevfik Çavdar ■ Tunç Tayanç

KENDİ YURDUNDA SÜRGÜNSÜN

Dr. Erdal Atabek

TÜSPAV

Ve ...

Güney Dinç, Paul Dumont,
Hüray-Caner Fidaner, Remzi İnanç,
Reha İsvan, Müşerref Hekimoğlu,
Hacer Kaygun, Desenka Maksimoviç,
Herkül Millas, Dr. Ali Nesin, Bekir Onur,
Sabahattin Oğün, Haldun Özen,
Varlık Özmenek, Yüksel Pazarkaya,
N. Abbas Sayar, Oğuz Tansel,
Aysun Umay, İlias Venezis, Öner Yağıçı,
Necati Zekeriya

BİLİM VE SANAT

ekonomi politik nedir?

sergei İlyin, alexander motylev
çeviri: celal a.kanat

2700 lira (kdv dahil)

BİLİM ve SANAT

Sahibi
BİLSAN Basım - Yayın Ticaret
ve Sanayi A.Ş. Adına:
ILHAN ALKAN

Genel Yayın Yönetmeni
VARLIK ÖZMENEK

Genel Yayın Danışmanı
GÜNEY GÖNENÇ

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
ÖZER ESMER

TÜSTAV

Yazışma adresi: Sümer Sokak 36/1-A Kızılay-
ANKARA Tel: 230 59 45 Posta Çeki No: 12526-1
• İzmir Temsilcisi: Haluk DÖLENEKEN • İsviçre
Temsilcisi: Gürhan UÇKAN Box: 38045 10064
Stockholm • F. Almanya Temsilcisi: Duran TAŞ-
TAN Alemannen Str. 1 404 Neuss • İsviçre Tem-
silcisi: Hasan DEMİRCAN Postfach 56 5614
Sarinenstorf • İngiltere Temsilcisi: Mustafa YAŞA-
CAN 11 Nevill Rd. N 16/London • Kıbrıs Temsilci-
si: Sevgül ULUDAĞ 19 Necmi Alkıran Sk.
Lefkoşa/Kıbrıs • Dizgi: Yeşim, Tel: 117 57 52 •
Sayfa Düzeni: Erdal TAŞKESEN Tel: 230 58 52
• Film: Arsu Ofset Tel: 229 76 92 • Basılı: Daily
News Ofset Tesisleri • Dağıtım: Hür Dağıtım Tel:
511 91 10 (10 Hat) Abone: Yıllık 6000 - Altı Aylık
3500,- TL Avrupa Yıllık 40 DM - ABD (Uçakla) 30
Dolar, Avustralya 35 Avustralya Doları.

Baskı Tarihi: 27.5.1988

90. SAYIDA MERHABA	
Varlık Özmenek	4
KENDİ YURDUNDA SÜRGÜNSÜN	
Dr. Erdal Atabek	6
"TÜRKİYE'Yİ NASIL BİR GELECEK BEKLİYOR?"	
- SORULAR/YANITLAR	
İlhan Tekeli, Raşit Kaya, Galip Yalman	8
BİTMİYEN BUNALIM	
Tevfik Çavdar	12
SERMAYENİN ÇÖZÜMSÜZLÜĞÜ: "KİMLİK SORUNU"	
YA DA "KİMLİKSİZLEŞME"	
Tunç Tayanç	14
"BARBARLIKLAR"	
Herkül Millas	16
AYVALIK'IN SON GÜNÜ	
İlias Venesiz/Çev. H. Millas	19
ACILARDI ONU ADAM EDEN	
Necati Zekeriya	21
SÖZCÜKLERİ SEVERİM	
Desenka Maksimoviç/Çev. N. Zekeriya	21
İSVEÇ'TE TÜRK KADINLARI	
Bekir Onur	22
"POLONEZ"	
Reha İsvan	26
NASIL BİR ÜNİVERSİTE İSTİYORUZ	
Haldun Özen	27
GAZETECİ OLARAK NAMIK KEMAL	
Paul Dumont	30
Okuyucularımızdan/Emin Taş, Engin Arıcan	33
CEZAEVLERİNDEN İNSAN HAKLARI/EĞİTİM	
Güney Dinç	34
AZALAN OZON VE BİZ	
Sabahattin Öğün, Aysun Umay	36
EVLİLİĞİN MATEMATİĞİ	
Dr. Ali Nesin	38
AMERİKA'NIN YÜKSELİŞİ VE DÜŞÜŞÜ	
Yüksel Pazarkaya	40
BİZİ HATIRLIYOR MUSUNUZ?	
Hacer Kaygun	42
N. Abbas SAYAR'DAN ŞİİRLER	
VERA HİKMET İLE SÖYLEŞİLER	
Müşerref Hekimoğlu	46
"SEVGİYLE YAKLAŞIMIN BİZİ ÇOĞALTACAĞINA İNANIYORUM."	
Öner Yağıcı/H. Altunay	50
ÇATAL YÜREKLİM	
Remzi İnanç	52
BİLİNÇ İŞİĞİ	
Oğuz Tansel	53
SÖZCÜKLERE DOKUNABILMEK	
K. Tekçe, İ. İnandı, Ş. Akdağ, İ. Akdağ/Mehmet Öz	54
ESKİMEYEN "ARKADAŞ"	
Hüseyin Fidaner	56
YAZ AYLARI VE YAYIMCININ YAZ KÂBUSU	
Bilim ve Sanat	58
ÇİZGİLERİYLE: Nezih Danyal	

BU SAYIMIZDA AYRICA Abidin Dino'nun bir deseni ile Azade
Köker'in bir eserinin fotoğraflarını bulacaksınız.

90. Sayıda Merhaba

Varlık Özmenek

İstanbul radyosunu 20-30 yıl önce dinleyenler zaman zaman şöyle bir anonsu hatırlayacaklardır: "Ragıp Tanju'dan yaylı tambur soloları dinleyecek sizin..."

Sonra da, usta bir el'in, emektar bir sazin yolları üzerinde duygulu ve ince gezinmelerinden yükselen içli nağmeler...

Benim sizlere anlatacağım olay, unutulmayan sevimli bir spiker hatalı. Şöyledir :

"-Yaylı Ragıp'tan Tanju soloları dinleyeceksiniz!..."

Sosyal gelişmelerin ardından kaldı diye zaman zaman kurtarıcılığı yapılan ekonomisinin, politigindeki marangoz hatalarını görüp yaşadıkça, radyo televizyonda görüp, duydukça kulakları çınlasın o spiker, bazı isim değişiklikleriyle, ileride olacakları o günden sezdi mi acaba diye, düşünürüm.

Hıç değilse o günden bugüne, demokrasi'nin solo ile değil de, koro ile söylemeyeceği gerçeği merakla bazı dinleyenlerince kabul edilebilseydi...

Şimdi sözünü edeceğim de, sevimli mi, sevimsiz mi sizler karar verin; bir gazeteci hatalı.

Geçen aylar içinde basın konulu bir panelde söyle bir söz ettim :

"Ülkemizde demokratik yayincılık alanı, giderek ağırlaşan tekeli ekonomik ve ideolojik bir kuşatma altındadır..."

Öbür gün gazetelerden birinde kendi sözlerimi aşağı yukarı şöyle okudum:

"Ülkemizde ideolojik yayincılık alanı, tam bir demokratik kuşatma altında..."

Gülüp geçenler oldu, bu arada "düzeltme ver" diyenler oldu.

Aslında, yukarıda ben de "gazeteci hatalı" dedim ama hata değildi yapılan. Siz deyin bilinçli bir çarpitma mı, ben diyeyim fincancı katılarını ürkütmeme telaşından kaynaklanan hazır bir mutfak redaksiyonu mu? Doğrusunu istersen sevgili okuyucu, "biz kirk kişiyiz, birebirimizi biliyoruz" tekerlemesi uyarınca, genelde tekeller, özelde de basın dairesi tekelleşme olgusu hatta bulgusundan söz edilemez; 7-8 yıldan beri de, "ülke ekonomisi üzerinde olumsuz

etkileri görülebileceği" için bu tartışma paydos edilmiştir "sorumlu basın"da! Yani tekelleşme tartışmasında park etmek "yasak ve tehlikeli"dir.

Dostlara da, "bunun için bu hata düzeltilemez, düzeldiği gün de, böyle hata yapılmaz" dedim.

Böyle bir yasağı "4. kuvvet"inde saklayan Türkiye'de ne tartışılıyor: Basın özgürlük mü, değil mi? İstanbul Metris Cezaevinde yatan 748 yıla mahkum Halkın Kurtuluşu Yazı İşleri Müdürü Veli Yılmaz gazeteci mi, değil mi?...

Türkiye'de Veli Yılmaz gibi otuza yakın yazı işleri müdürü var; bu kişiler acaba gazeteci mi, değil mi?...

Nur içinde yatsın Gündüz Ökçün hoca, gazeteci olup olmadığı O'nun da tartışmalı, Aziz Nesin'le bir karşılaşmasında şöyle demiş:

"- Yazabilmeniz için Türkiye size sayısız olanak yaratıyor."

Türkiye'nin "düşünmek" için de, sayısız olanaklara sahip olduğunu vurgulayan bu zarif espri, animsanma ya da algılanma konusunda keşke başta basın olmak üzere siyasal alanda gereken yaygınlığı bulabilmış olsayıdı.

Nitekim,

Düşünmek, düşünceyi ifade etmek, bunun sonunda toplamı yüzüyili bulan hapis cezalarına çarpıtmak, gazetecilik meslesi ve faaliyeti içinde görülmüyor!

Eşasında, düşünce ve ifade özgürlüğünü, soyulduğunu halen cezaevinde savunan bu kişilerin, böyle "gazeteci" olunağına hiç olunmasın daha fyi, demek hakları olmalı.

Basın kendi içinde bu tartışmayı yapmadı, yapmadı ama Uluslararası Basın Enstitüsü (IPI) nün İstanbul toplantılarında el-mecbur kaldı.

Ancak yine de sorununbam teline dokunulmadı, dokunulmadı.

Neydi o? İşte o bizim, sözünü ettigimiz "demokratik yayincılık alanının, giderek ağırlaşan tekeli ekonomik ve ideolojik kuşatma altında olduğu" gerçeği. Yani, özgürlüğün dialektik düşmanı!

Burada tipik bir durumu yansıtıyorum tekraren.

7,5 yıl, 90 ay düzenli ve sürekli yayımlanan Bilim ve Sanat derginiz sevgili okuyucu, sözünü ettiğim bu kuşatmayı sürekli yaşadı, yaşıyor. Kendi

olanaklarıyla yapılan dağıtımları, bayılere gönderilen 1983, 1985 ve 1987 yılı genelgeleriyle, "satma" direktifleriyle önlendirmeye çalışıldı.

Lâfa gelince "serbest phýasa ekonomisi" ama savcýa, yargica, polise toplatamadığın, cezaevlerine sokmadığın dergiyi İki dağıtım tekeli mengenesine al, sürekli zam'larla eritmeye çalış.

"Peki, haydi sen dağıt" diye verdigin dergiyi al; al da sat bar! Siyasal liberalizmden geçtik, bu liberallığı göster değil mi? Bayılere de ki: "Al bunu benimkilerin yanına koy, satarsa satar, satmazsa batar. Ama benimkiler satmazsa, ben de kendime bir çeki-düzen vereyim..." Böyle demek lazımdır değil mi? Asgari demokratsan.

Hayır, böyle değil sevgili okuyucu. Bilim ve Sanat paketlerinin bazı illerde açılmadığı, tezgah-altı edilmesi yolunda telkinler yapıldığı yolunda birbirine eklenen yakınmalar, haberler al...

Dergi satılmadı diye dağıtım şirketi zarara girmez mi?

Onun da kolayı var: "Satış şartı", "iade riski" adları altında geri gelen sayıları bu kez dergiye sat!... Bu koşulu da mukavelede dayat.

Bunun adına ekonomik ve ideolojik kuşatma denir ve bunun yaşadığı bir ülkede ne demokrasiden, ne de basın özgürlüğünden söz edilebilir. Edilebilirse lâfi edilir.

Geriye ne kalır?

Hiç de spikerin sevimli hatalı.

Hangi birini anlatabıksınız.
İlhan Alkan bu derginin sahibi.

Kağıttan dizgiye, baskidan postaya... Sabahattan akşamaya emek dökken, koşan, gerçek bir yayıncı;

Resmi gazetede yayınlanıp yürürlükte olan "Basın Kartları Yönetmeliği"nin, "15 Günlük ve Aylık Dergiler" başlıklı 14. maddesinin "15 günde veya ayda bir yayınlanan ve her sayısındaki sayfalarının yüzölçümü toplamı 1.80 metre kareden az olmayan dergilerin fikir, sanat, kültür ve eğitim niteliği taşımalan şartıyla sahibi"ne basın kartı verilmesini öngören ifadesi de tırnak içindeki gibidir.

Yani koşullar yerindedir, İlhan Alkan'a basın kartı verilmesi gereklidir.

Hayır, İlhan Alkan'a basın kartı verilmemiştir. Niçin?

Yanıt aynen şöyledir:
"Takdirem!"

Şimdi siz soracaksınız:

- Duyduğumuza göre, kaçakçılık suçundan aranan ve İsviçre'de yaşadığı bilinen işadamı Kemal Horzum'a nasıl olmuştur da, basın kartı verilmiştir?

Yanıt:

- Ajans sahibidir de ondan.

Mızrak çuvalı yırtnıca Horzum'un basın kartı iptal edilmiştir; edilmişdir ama zamanında da veril-

mişir.

İşadamları dünyası haline gelen basında bu kardarcık "hata"lar yapılmaktadır. Yanı, yaylı basından özgürlük soluları!

90. Sayıda yüreğiniz karartmak istemiyorum sevgili okuyucular; sahipler. Türkiye'nin soylu bir özgürlük bilinci birikimi vardır elbette. Elbette özgürlük demek lâf değil, emek demektir.

Önceki ay yitirdiğimiz değerli şairimiz Oktay Rıfat'ı, "Elleri Var Özgürlüğün" adlı şiirinden dizeleri ve saygıyla anarken, yüce özgürlük bilincini selâmıyoruz.

Öpüşmek yasaktı, bılır misiniz,
Düşünmek yasak,
İşgúcünü savunmak yasak!

Ürünü ayırmışlar ağacından,
Tutturabildigine,
Satıyorlar pazarda;
Emeğin dalları kırılmış, yerde.

İşik kör edildi, dityorlar,
Özgürlük patlayıcı.
Lambamızı bozan da,
Özgürlüğe kundak sokan da onlar.

Uzandık mı patlaşın istiyorlar,
Yaktık mı tutuşalım.
Mayın tarlaları var,
Karanlıkta duruyor ekmekle su.

Elleri var özgürlüğün,
Gözleri, ayakları;
Silmek İçin kanlı teri,
Bakmak İçin yarınlara,
Eşitlige doğru giden.

Yigit sürücüler tarıhsel akışın,
İşçiler, evren kovanının araları;
Bır kara somunun çevresinde döndükçe
Dünyamiza özgürlük getiren kardeşler.
O somunla doğrular uykusundan aklı,
Ağarır o somunla bilmeyen gecemiz;
O güneşe bağımsızlığa erer kişi.

Bu umut özgür olmanın kapısı;
Mutlu günlere insanca aralık.
Bu sevinç mutlu günlerin ışığı;
Vurur üstümüze usulca örkek.

Gel yurdumun insanı görün artık,
Özgürlüğün kapısından dal gibi;
Ardından gökyüzü kardeşçe mav!

Bilim ve Sanat'ın 90. sayısında, sevgiyle, dostlukla...

Kendi Yurdunda Sürgünsün

Dr. Erdal Atabek

Bodrum Belediye Başkanı "Burada Türkleri istemiyoruz" demiş.

Herkes kızdı, ben düşündüm.

Düşündüm, Belediye Başkanını haklı buldum. Haklı ve açık sözü.

Biz kendi kendimize gelin-güvey oluyoruz.

Para kimdeyse Bodruma o gitsin. Para deyince de mark, dolar. Gerçek bu değil mi?

Neden kızıyoruz Belediye Başkanına?

Duygusalıktan. Haddini bilmezlikten. Durumunu görmezden gelmekten.

Belediye Başkanı "gelin" dese ne olacak? Kim gidecek? Kim gidebilecek?

Biraz soruşturduğum, bir haftalık tattil 500 binle 1 miliona çıkıyor.

Buyurun, beş kişilik aile bir hafta tatil yapın. Yapın da görelim.

Yazın bir haftalık tatil birkaç milyon lira ayıracak varsa gitsin.

Böylece, Türkiye'nin güneyi, güney-batısı Türklerle kapandı.

Ege'nin bir bölümünü de böyle sayılar. Marmara'nın ne olduğu da belli değil.

Karadeniz'i turizme açıyoruz. Denizi soğuktur, dalgalıdır ama olsun, tatil de tatildir. Kenan Paşamın turizm mevsimini Karadeniz'de açmasının da bir işaret olduğunu unutmayalım. (Turizm mevsimini açarken yapılan Silahlı Kuvvetler uyarısı da ek bir yarar sayılmalı.)

Neyse. Hazır Türkler'e açıkken Karadeniz'e gitmeli. Oraların da eli kulağındadır.

Paralı turist bastırıldı mı, kapandı gitti.

Kıylar kapanınca ne oluyor diye haritaya baktım.

Tasalanacak bir şey yok.

Cökük Bursa var, Konya var, eh Ankara da var, Kayseri var, Sivas var.

Bu yaz Yeşil Cami'yi görürüz, ge-

lecek yaz Mevlana türbesini, öbür yaz Ankara kalesini,

Yani tatil deyince şart mı deniz, şart mı güneş?

Onları da bir yerlerden geçerken görürüz.

Kendi yurdunda sürgün olmaktadır bunun adı.

Kendi yurdunda sürgünlük.

Kendi yurdunda kendi yurduna hasretlik.

İnsan kendi yurdunda da sürgün oluyor.

İnsan kendi yurduna da hasret kılıyor.

Bunu düşünüyorum.

Bunu duyuyorum acı acı.

Yakıcı bir acıyla. Duyuyorum.

Birisini çizmeli bunu. Gözümüze gözümüze çizmeli.

Kıylarımıza nasıl dikenli tel çekildiğini çizmeli.

Marklardan, dolarlardan oluşmuş bir dikenli tel.

İçerden gelenler için dikilmiş bir dikenli tel.

Dişardan gelenlere çiçekler, folklor ekipleri.

İçerden gelenlere dikenli tel.

Markların, dolarların dikenli teli.

Kapitalizmin dikenli teli.

Dikenli tel genişliyor, genişliyor, bütün ülkem sariyor.

Dikenli tel genişliyor, genişliyor, bütün insanlarımı sariyor.

"Bütün insanlarımızı" mı? Yok, yanlış.

Butün insanlarımızı değil. Emeğimle geçenin insanlarımı sariyor.

İşçileri, memurları, emeklileri, gençleri, işsizleri.

Carsiya, pazara, o ışıklı vitrinlere hasret bırakılanları.

Yükselen fiyatların dikenli teliyle ceviri o birbirinden güzel şelyeler, o birbirinden gerekli şelyeler hasret bırakılanları.

Dikenli tel sadece tarlalara, bahçelere çekilmiyor.

Dikenli tel düşüncelerimize çe-

kiliyor.

Duygularımıza çekiliyor.

Kitaplarımıza çekiliyor.

Gazetelerimize çekiliyor.

Aklımıza çekiliyor.

Yüreğimize çekiliyor.

Duyduğumuz acı budur.

Hasan Hüseyin "Acayı Bal Eylemek" demişti.

Acayı bal eylemek, acayı bilince dönüştürmek.

Hasan Hüseyin bunu söylemişti. Acayı bilince dönüştürmek. Yüreğin acısı bilince dönüşünce elerin dikenli tele uzanır.

Ellerin dikenli tele uzanır. Dikenli teli ellerin tutarsın. Telin dikenleri eline batar. Ellerin dikenli teli tutar, zorlar. Ellerin kanar. Kanayan elinin acısını duymazsan. Teli bükersin, uzaklaştırırsın. Ellerin kanar. Ellerle dikenli teller karşı karşıyadır. Ellerle tellerin savaşı insanlığın tarihidir. Sen tellerle boğuşurken insanlık tarihi yeri bir sayfasını yazar. Ellerin kanar ve sen "bu tel hic bükülmeyecek, bosuna uğraşıyorum" dersin. Ellerinin acısını duyarsın. "Ellerim kanyon" dersin, "bu telle boşuna uğraşıyorum". İki elin vardır. İki elin yan yanadır. İki eline bakarsın. Yanyana duran iki eline. Tellere sımsıkı yapışmış, damarları çıkmış, kanları parmaklarından süzülen iki eline. Dikenli tel biraz uzaklaşmıştır ama hiçbir yerine bir şey olmamıştır. "Bu telle başa çıkamayaçağım galiba" dersin. Bu duyguya korkutur seni. Korkutur ve ürkütür.

Birden, yanında iki el daha görürsen. İki el daha gelmiş, tele yapışmıştır. Tel biraz daha uzaklaşır, o iki elden de kanlar akmaktadır. Ama, yüreğin sevinçle dolar, "iki el daha" dersin. İki el daha gelir, tele yapışır. İki el daha. İki el daha. İki el daha. İki el daha. Daha. Daha.

Şimdi, dikenli tel zorlanmaktadır.

Dikenli tel terlemektedir. Dikenli tel kannamaktadır. Sen çoğaldıkça o gerilemektedir. Sen çoğaldıkça o parçalanmaktadır.

Sen çoğaldıkça o azalmaktadır. Şimdi, elliñ acımadır ama yüreğin acısı dinmiştir.

Ellerinin acısı da geceektir. Ve sen yeniden düşüneceksin. Eli acımayan yürek acısını yenemez.

"Kendi yurdumda sürgünüm" demiştir.

Doğruyu bu. Ülkenin güneyinin, güney-batısının, Ege'nin kıyları artık seni istemez olmuştu da kendini "yaz sürgünü" duymuştun.

Söyle, ülkenin kıylarını gözünün önüne getirmiştir. Sana bırakılan yerleri düşünmüştün. Sonra, önüne bir Türkiye haritası açıp bakmıştır.

Güney kıyları kapalıydı. Güneybatı kapalıydı. Ege kapalıydı. Marmara söyle böyle. Haritaya uzun uzun bakmıştır.

Aklına başka bir harita gelmiştir. İlkokuldan beri okuduğun kitaplarda hep gördüğün başka bir harita.

Sev andlaşmasının haritası. Anımsadın mı o haritayı?

Hani, Adana ve çevresi Fransızlara verilmiştir. Antalya yöreleri İtalyanlara, İzmir Yunanistan'a, Ege'nin bir bölümü Yunanistan'a, İstanbul işgal kuvvetlerinin denetimine verilmiştir.

Sana iç Anadolu bırakılmıştı. O da nasıl bırakılmıştı?

Eğemen güçlerin dikenli telleriyle çevrilmiş, gücünden yoksun, haklarını yoksun bırakılmıştır.

Birdenbire anımsadın bunu. İrkildin.

Sana yeni bir Sev andlaşması gibi geldi bu görünüm.

Kıylar gene kapatılmıştı.

Sen gene "istenmeyen adam" olmuşsun. "Hasta adam". Bunu düşündün.

Silahlar yerine markalarla, dolarlara kuşatılmış "hasta adam".

Markların, dolarların dikenli teliyle kuşatılmış "hasta adam".

İçinden Sivas'a gitmek geldi.

Denizi, güneş olmadığı için sana bırakılan Sivas'a.

Sivas'taki eski okul binasına gitmek geldi içinden.

Hakimiyeti Milliyeti aramak geldi

içinden.

"Manzara-i Umumiye"yi yeniden yaşamak.

Nicedir Sev deyince porselen yemek takımlarının anlaşıldığını düşündün.

Sev, porselenleriyle ünlü bir Fransız kentidir. Biz onu parçalamak istenilen ülkemize çekilen dikenli tel olarak biliyoruz. Ellerimizle, ellerimiz kanyarak parçaladığımız bir dikenli tel.

Ama, markaların, dolarlardan egenmenler için Sev, porselen yemek takımları demektir. Müzayedelerde alınır, satılır.

Mark, dolar egemenleri için kıylar da alınır, satılır, Boğaz da alınır, satılır, insan da alınır, satılır.

"Kendi yurdumda sürgünüm" demiştir.

Neden sürgündün peki?

Düşün bunu "neden sürgündün?".

Düşünmen gerekiyor. Bunu düşünmeden hiçbir şeyi anlayamazsin.

Evet, neden sürgündün?

Yazları güney kıylarına gidemediğin için mi?

Boyle düşünüyorsan, sen hiçbir şeyi anlayamamışsin.

Şimdi, güney kıylarına gidebilseydin sürgün olmayacağı mıydın?

Yaz aylarında oto tamirhanelerin-

de arabaların altına yatıp çalışan 12 yaşındaki çocuk kendi yurdunun surgünu değil midir?

Yaz aylarında iki tekerlekli arabasına kavun, karpzoldurup tenhaşmiş kent sokaklarında terini silip dolaşan seyyar satıcı kendi yurdunun sürgünü değil midir?

İşyerinde sendika kurmak istediği için atılıp da derdini kimselere açmayı eski işçi kendi yurdunun sürgünü değil midir?

Bir bahane bulunup okulundan atan üniversitedi genç kendi yurdunun sürgünü değil midir?

Yılların birikimi olan emekli geliriyle sürünen emekli kendi yurdunun sürgünü değil midir?

Bütün bunları anlamam için yazın güney kıylarına gidemem mi gerekiyordu?

Sen para düzeninin sürgünüsün. Sen, siz, hepiniz para düzeninin sürgünüsün.

Adına kapitalizm dedikleri işte budur.

Sen kendi yurdunda kapitalizmin sürgünüsün.

Hasan Hüseyin "Acayı bal eylemek" demişti.

Acayı bal eylemek, bunu bilmek.

Bunu bilmek ve yüreğinin acısını eline duyurmak.

Ellerine dikenli teli tutmak.

Ve onu parçalamak.

1402'LİKLERE ÇAĞRI

EKİM 1988'DE ANKARA'DA YAPILACAK
1402'LİKLER-ÖĞRETİM VE ÇALIŞMA HAKLARI KURULTAYI
HAZIRLIK KOMİSYONU İHD GENEL MERKEZİNDE ÇALIŞMALARINA BAŞLAMIŞTIR

1402 SAYILI YASAYLA GÖREVİNE SON VERİLEN

1402 İLE TEHDİT EDİLEREK İSTİFAYA ZORLANAN

1402 UYGULANIYORMUSCASINA TEBLİGAT YAPILARAK ATILAN

KURUMLARINCA BENZER NEDENLERLE GÖREVİNE SON VERİLEN

1402 VE YÖK UYGULAMALARINI PROTESTO İÇİN GÖREVİNDEN AYRILAN

1402 UYGULAMASIyla İNSAN HAKLARI YOK EDİLEN

İŞÇİLERİN, KAMU GÖREVİLİRLERİNİN, ÖĞRETMENLERİN, ÖĞRETİM ÜYE VE

YARDIMCILARININ

AD, ADRES VE BUGÜNKÜ UÇRAŞLARINI

İHD GENEL MERKEZİ-KONUR SOK. 15/3 KIZILAY, ANKARA
ADRESİNE BİLDİRMELERİNİ, ELLERİNDEKİ BİLGİ VE BELGELERİ GÖNDERMELEMİRİNİ
KATKIDA BULUNARAK Veya KURULTAYA KATILARAK DESTEK VERMELERİNİ
BEKLİYORUZ

İNSAN HAKLARI DERNEĞİ GENEL MERKEZİ TEL: (4) 118 10 71

"Türkiye'yi Nasıl Bir Gelecek Bekliyor?"

Sorular / Yanıtlar

İlhan Tekeli, Raşit Kaya, Galip Yalman

Mayıs sayımızda yayımladığımız "Türkiye'yi Nasıl Bir Gelecek Bekliyor?" konulu panelimize katılan tartışmacılardan İlhan Tekeli, Raşit Kaya ve Galip Yalman'ın kendilerine iletilen sorulara verdikleri yanıtları aşağıda bulacaksınız. Bu sayımızda ayrıca, Tevfik Çavdar ve Tunç Tayanç'ın panelde tartışılan konulardan bazlarına ilişkin görüşleri de yer alıyor. İlginç bulacağınızı umuyor ve tartışmanın aşağıdaki sorularda işaret edilen noktaları da kapsayacak biçimde sürmesini diliyoruz. Sayfalarımız görüşlerinize açık olacaktır.

B.S.

□ Soru : Dünyanın bugünkü siyasi konjonktürü ya da mevcut uluslararası ilişkiler çerçevesinde, Türkiye gibi, dünya kapitalist sistemi içinde kalmaya karar vermiş bir ülkenin Bilim ve Teknoloji Devrimi'ne ayak uydurması, bu devrimin bir parçası haline gelebilmesi objektif olarak mümkün müdür?

□ İl. Tekeli : Eğer objektif kuramlar açısından bakarsak Türkiye'nin Bilim ve Teknoloji devriminin bir parçası haline gelmesinin olanaksız olduğu sonucuna ulaşır. Ama kanımcı böyle bir sonuca ulaşmanın Türkiye gibi ülkeler açısından sakincalı yanları da vardır. Onları bu yaşanan devrim karşısında pasif, sadece onun sonuçlarına razi olan, tüketici bir konuma iter. Teknoloji devriminin sonuçlarının iyi bir tüketicisi olmaya razi gelinse bile, iyi bir tüketici olabilmek için bile gelişmeleri aktif olarak izlemek, yaşanan devrimin içinde bir ölçüde yer almak gerekiyor.

Dünya böyle bir devrim yaşarken onun sadece izleyiciliğine razi olmak dünyada ikinci sınıf olmayı da kabul etmeyi içeriyor. Bu nedenle Türkiye gibi ülkelerin yaşanan bilimsel ve teknolojik devrim tamamen kendidir. Bu bakımdan başarılı olduğu da tüm dünyada kabul ediliyor. Öyle ise yapılabilecek bazı şeyler var demektir. Bu yönden 1940'ların Türkiye'sinden de alınacak bazı

olduğunu sürekli olarak siyasal gündemde tutup tartışması ve bir strateji geliştirmesi gereğine inanıyorum. Bu ikinci yol devrim sonrasında dünya işbölümünde daha ileride bir noktada yer almaya olanak sağlar.

□ Soru : Orta gelişmişlik düzeyinde bulunan ülkeler arasında bir üst düzeye çıkış gibi gözüken Güney Kore, Brezilya gibi ülkelerin Bilim ve Teknoloji devrimine gerçekten ayak uydurabilecek bir gelişme çizgisini izledikleri söylenebilir mi?

□ İl. Tekeli : Sanayileşen ülkeler diye adlandırılan bu ülkelerin yaşanan bilimsel ve teknolojik devrimin üreticisi haline gelemediği açıktır. Ama çabaları sonucu dünya işbölümündeki yerlerinin Türkiye'ye göre daha ileri bir noktaya da geldiği gerçektir.

Bu konuda alınacak örnek Güney Kore, Brezilya v.b. den çok Hindistan olabilir. Bu ülke kişi başına düşen ulusal gelirinin çok düşük olmasına karşın, nüfusunun büyüğünün yarattığı üstünlüklerden yararlanarak, görelî olarak bağımsız kalmaya çalışan bir bilim ve teknoloji politikası izlemektedir. Bu bakımdan başarılı olduğu da tüm dünyada kabul ediliyor. Öyle ise yapılabilecek bazı şeyler var demektir. Bu yönden 1940'ların Türkiye'sinden de alınacak bazı

dersler bulunabilir.

□ Soru : Hem bu devrimin dışında olmak hem de genelde dünya kapitalist sistemiyle, özellikle AET ile bütünleşebilmek mümkün mü? Eğer mümkünse, bu "bütünleşme" nin niteliği ne olabilir?

□ İl. Tekeli : Bu sorunun yanıtı neye bütünleşme denildiğine bağlı olacaktır. Eğer tek taraflı bağımlılık ilişkisine yani iş bölümünde ikinci sınıf rollere razi olsunsa bir bütünleşme olabilir. Ama eşitler arasındaki ilişki biçimde yani karşılıklı bağımlılık biçimde bir bütünleşme düşünülürse kuşkusuz bu gerçekleşmez.

□ G. Yalman: Ben sorulan bu üç soruya bir arada yanıt vermek istiyorum: Hemen belirtmem gereken şey, bilim ve teknoloji devriminin dünya kapitalist sistemi çerçevesinde, büyük ölçüde çok uluslu şirketlerin yönlendirmesi ile gerçekleşen bir olsa olması. Bu nedenle, Türkiye gibi, dünya kapitalist sistemi içinde yer alan bir ülkenin bu nasıl ayak uydurabileceği çok uluslu şirketlerin global stratejilerinden bağımsız düşünülemez. Ama bu bağımlılık ilişkisini tek yönlü bir belirleme olarak görmek de yanlışçı olabilmekte. Brezilya, Meksika, Güney Kore, Taiwan, Singapur gibi ülkelerin sanayileşme düzeyleri, çok uluslu şirketlerle bu ülkelerin kapitalist devlet ve burjuvazileri arasındaki işbirliğinin olduğu kadar bunlar arasındaki mücadelenin de sonucu. Bugün de bunun somut örneklerini görmek mümkün. Örneğin, Brezilya bir yandan otomotiv sanayisinin devlerinin dünya pazarları için üretim yaptığı devasa bir üretim kapasitesine ulaşırken, bir yandan da kendi bilgisayar teknolojisini üretetmek için, kapılarını çok uluslu bilgisayar firmalarının ürünlerine selektif bir biçimde kapatma mücadeleşini vermektedir.

Bu örneklerin ortaya koyduğu bir başka olgu da, dünya kapitalist sistemi çerçevesinde yer alan az gelişmiş ülkelerin, kendi aralarında, giderek belirginleşen bir farklılaşma göstermeleridir. Diğer bir deyişle, sisteme farklı bütünsel biçimlerinin ortaya çıkması söz konusudur. AT çerçevesinde de benzer bir farklılaşmayı gözlemek olası. Türkiye'nin ne tür ve bugünden ne denli farklı bir "bütünleşme" içinde olacağının sorusu gündemde ve şimdilik yanıtı belirsiz, AT'ye tam üye olmanın yarar ve zararının bu bağlamda tartışılmasına başlanmasında büyük yarar var.

□ Soru : Türk-İslam sentezine sermaye sınıflarının önemlilik bir kesiminin bir şemsiye ideoloji, ya da halk kitlelerini denetim altında tutabilmenin bir aracı olarak baktığı anlaşılmıyor. Ama, kültürel özyle, tarihsel ve toplumsal olarak, mutlak bir geriye dönüşü ("muasır medeniyet seviyesine" erişmekten "rücu" etmeye) içermesi, dinsel özyle de bir noktadan sonra onu kullanmak isteyenlerin denetiminin çalışma ihtimalini içermesi nedenleriyle böylesi bir senteze karşı çıkabilecek olanların geniş bir cephe oluşturdukları da bir gerçek. Bu durumda, Türk-İslam sentezi ve benzeri girişimlerin potansiyel tehditlere karşı, siyasi planda, bugünden yapılabilecek olanlar nelerdir, ne önerilebilir?

İ. Tekeli : Türk-İslam sentezi bir kadro hareketi. Tüm sağ kesimi bir anlamda partiler dışı konumda kalarak yönlendirmek istiyor. Anti demokratik, çağdaş, skolastik bir düşünce sistemi. Sanayorum bu konuda ilk yapılacak şey bu ideolojiyi incileyerek gerçek özelliklerle halkın tanımak gerekiyor. Türk, İslam ve Aydin kelimelerinin halkın üzerinde yarattığı olumlu çağrımlardan yararlanıyorlar. Oysa bu ideolojinin gerçek içeriği açıkça kamuoyunda tartışılmasına başladığında, bulanıklık ortadan kaldırıldığından bu hava yok oluyor. Nitekim son yıl içinde başındaki tartışmalar bu işlevi önemli ölçüde yerine getirdi. Daha da yaygınlaştırıkm gerekiyor.

İkinci olarak üzerinde durulması gereken konu; sadece Türk-İslam sentezi ideolojisinin yetersizliğini sergilemekle yetinmemek gerekiyor, aynı zamanda bazı konulara (ulusal kimlik vb) alternatif ideolojilerin getirdiği çözümlerin üstünlüğünü ortaya konul-

ması da şart. Bu arada laiklik ilkesinin İslam dini karşısındaki önemini ve özelliklerini sergilemek gerekiyor. Esas sentezin laiklik ilkesinin kabulü ile yapıldığını açıklamak gerek.

İslam dininin şeriat esası içinde dünya işlerini de düzenlemeye yönelik, Türk-İslam sentezini savunuların hem İslama reform olmaz, hem de Türkiye Cumhuriyeti'nin laiklik ilkesini kabul ediyor demesini bir čelişki haline getiriyor. Ancak şeriat talebinin dışta bırakın bir dinsel yaşam isteği laiklikle bağdaşabilir, bu ise içinde bir reform demektir. İşte bu reformdan söz etmeden dinsel inanç özgürlüğü ile şeriat talebi arasındaki bulanıklığın sürdürülmesine olanak vermemek gerekir.

Kuşkusuz şeriat talebinde bulunan bir siyaset partinin bulunması başka bir şeydir. Kitlelerin dini inançlarının bir şeriat talebine gidebilecek bir siyaset akımının destekçisi olarak gösterilmesi başka bir şeydir. Türkiye'de büyük çoğunluğun dininin Müslüman olması onların şeriat düzeni altında yaşamak istediğini göstermez. Şeriat düzeni isteyenler azınlıktadır. Bu gerçekte; dini inançlarında sözü edilmesi de bir reform olduğunu göstergesidir.

Sanayorum siyaset olarak yapılması gereken, İslam dini, şeriat ve laiklik konularında bir berraklığa kavuşturarak, bu konuda partileri aşan siyaset geniş bir cephe oluşturtmaya çalışmaktır. Siyaset partilerin laiklik konusunda oy hesaplarıyla verdikleri ödünlere vereilemez hale getirmektir.

Soru: Gelecekte sahnelenecek olan "senaryo", hangi türden olursa olsun, sanayorum, öncelikle bu senaryonun tutacağı bir toplumsal taban gereklidir. Aksi "göle maya çalmak" gibi bir şey olurdu! Toplumsal tabanı, sahnelenecek senaryonun tutacağı biçimde önceden yönlendirmek/olusturmak elbette mümkün. Panelde de işaret edildiği gibi; baskıcı bir rejimin yerlestirilebilmesi/sürdürülebilmesi için toplumun depolitizasyonu ya da "Türk-İslam Sentezi" veya tırnak içinde Atatürkçülük gibi bir şemsiye ideolojinin yayınaştırılması/kitelere benimsetilmesi v.b. "processes" buna örnek gösterilebilir. Ancak, depolitizasyonun sağlanabilmesi ya da bir şemsiye ideoloji altında geniş yığınların toplanabilmesi için, toplumun da, tarihsel ge-

lişimi itibarıyle herhalde bu tür girişimlere uygun bir yapıda bulunması; diğer bir deyişle, uygulanması düşünülen herhangi bir senaryonun, toplumun, içinde bulunan zaman kesitindeki sınıfsal yapısına ve bundan hiç ayırmamak gereken kültürel formasyonuna çok da aykırı düşmemesi gerekir diyerek düşünüyoruz.

- Buna göre; toplumumuzun bugünkü sınıfsal ve kültürel yapısının hangi türden senaryoları daha olabilir kıldığını İrdeler misiniz?

- Ve yine aynı toprak hangi tondan radikal akımların yesermesine elverebilir?

Fotoğraf: Ahmet Bulent

İ. Tekeli: Dünya bilim ve teknoloji devrimini yaşarken onun sadece izleyiciliğine razi olmak dünyada ikinci sınıf olmayı da kabul etmeyi içeriyor.

G. Yalman: Türkiye toprağının - yani, 25-30 yıllık hızlı bir kapitalist gelişme ve toplumsal devinimin, Batı standartlarına göre kısıtlı bir siyaset rejim çerçevesinde- ne tür "radikal" akımların yesermesine olanak verdiği 1980 öncesinde yaşayarak gördük. Bu akımların siyaset ve sosyolojik açılarından değerlendirilmesi henüz yapılmış değil. Ama, 1980 öncesine göre çok daha kısıtlı bir siyaset cer-

ve ve giderek ağırlaşan ekonomik bunalım koşullarının, 1980 öncesinin bazı olumsuzluklarının yeniden boy göstermesi için uygun bir zemin yaratığı söylenebilir. Hatta bu tür olumsuzlukların, otoriter bir siyaset yapının sürdürülmesini amaçlayanlar tarafından teşvik edildiği bile ileri sürülebilir. Ne var ki karamsar senaryolar üretmek çok kolay olmakla birlikte, bunlar hiç de gerekli ve kaçınılmaz değildir. Demokratikleşme mücadeleinin önemi de kanımcı burada. Bu mücadelede olumlu kazanımlar sağlamak, karamsar senaryoların gündeme gelmesini önlemeyi başlangıç noktasıdır.

Fotoğraf: Ahmet Bulent

G. Yalman: Karamsar senaryolar üretmek çok kolay olmakla birlikte, bunlar hiç de gerekli ve kaçınılmaz değildir. [Demokrasi mücadeleinde] olumlu kazanımlar sağlamak, karamsar senaryoların gündeme gelmesini önlemeyi başlangıç noktasıdır.

Soru: Herkesin kendi toplumsal değer yargıları ve bugünkü kültürel formasyonuna uygun düşecek belki bir değerler sistemini ya da belli kültürel normları hayata geçirirmek

icin, kendiliğinden zorlamada bulunması, iradesini bu yönde göstermesi herhalde çok doğal.

Örneğin, sınıf bliincine ve kendi sınıfı için bilince erişmemiş bir işçi ya da köylü veya kursal kesimden kentsel kesime henüz yeni gelmiş - hatta ikinci, üçüncü kuşaktan- bir gecekondu her şeyden önce kendisile uyumlu bir dünyada yaşamak isteyecektir. Değişime direnç gösterecektir. Kendisinin uyamadığı noktada, belki de kendi -dar çerçevesinde kaplı kalacak ve ancak değişimeyeni- eskiyi vaat edenlere açık olacaktır. Şimdi eğer, halkın çoğunluğunu oluşturan bireyler öneklediğimiz durumdaya ve bunların ortak talep ve özlemleriley egemen sınıfların yerleştirmek istedikleri ideoloji/kültürel/değerler sistemi, üst üste çakışıyor ise -kanımcı günümüz Türkiye'sinde bunun hiç çakışmadığı söylemeyez - bu noktada "İskender'in düğümü" - nü yine de çözme mümkün müdür? Mümkünse, nasıl?

G. Yalman: Toplumun büyük kesiminin, depolitizasyonun da etkisiyle, "muhatazakâr" politikalara yatkın olacağını söylemek, burjuvazinin hegemonyasını sağlamada başarılı olduğunu varsayıp anlamına da gelebilir. Halbuki, panelde de belirttiğim gibi Türkiye burjuvazisinin tarihsel zayıflığı hegemonya sorununu çözmemem. Parlamenten rejimin kesintilere uğramasının belirleyici nedenlerinden biri bu.

Demokrasiyi salt kapitalizme özgü bir devlet biçimini olarak görmemişimiz takdirde, calisan kesimlerin de hegemonya mücadele verebileceklerini öngörmek mümkün. Demokratikleşme mücadele böyle de değerlendirilebilir. Böyle değerlendirdiğimizde, çözülmek gibi gözükken düğümü ipuçlarını bulmaya da başlayabiliyor gibi geliyor bana.

Soru: Öyle gözükmek ki, sosyal demokrasinin, demokrasiden kaçışa karşı ciddi bir alternatif oluşturmak gibi bir sorumluluğu var. Bu açıdan bakılınca, herhangi bir sosyal demokrat hareketin demokrasi için mücadele etme görevini başa koyması, siyasi mücadelede bu baz alması gereklidir, diye düşünülebilir.

Ancak, bilindiği gibi, demokrasi için mücadelenin "olmazsa olmaz", bazı ön şartları var; Demokrasi ta-

lebi kitlelere mal edilemediği yanı demokrasi halkın kendisi tarafından istenir hale getirilemediği sürece, onu ne elde etmek ne de korumak mümkün. Eğer bu önsart tespiti doğrusa; kitlelerin ekonomik taleplerinin öne çıktıgı, geçinebilmenin yaşamsal bir sorun haline dönüşüğü bir dönemde, bir sosyal demokrat parti kitleleri demokrasi için mücadele eksenine nasıl kazanabilir? Soruya açmak için şunları ekleyelim: Halk kitleleri, bugünkü politik kültür ve deneyimleri bir veri olarak alındığında, kendilerine demokrasi vaadinden çok ekmevaat edenlerin peşinden gitme eğiliminde gözükmektedir. Somutlayalım: "ekmek meselesi" ni öne koymak, ama inandırıcı bir biçimde öne koymak DYP demokrasiden az söz etse, o noktada pek vaatkâr ve inandırıcı olmasa bile bu konjonktürde öne geçebilir, kitleler için daha sürükleyici olabilir. Buna karşılık SHP ise, kadroları hep bir ağızdan yadsısalı bile, halkın gözünde CHP'nin bir türevi ya da günümüz koşullarında bir somutlanışı olarak algılandığından, ekmekle özdeşleştirilemeyecektir. Çünkü CHP halkın tabakalarının gözünde hiçbir biçimde ekmekle özdeşleşmemiştir / özdeşleşmemiştir.

Şimdi sorumuzu yineleyelim. Bu tespit doğru ise sosyal demokrat bir parti, böylesi bir dönemde ve böylesi bir tarihsel mirasla, halkın kitlelerini nasıl bir program ya da açılımla demokrasi mücadele eksemenecektir ve kendisinden beklenen misyonu yerine getirebilir?

R. Kaya: Nisan ayında yapılan, Bilim ve Sanat'ın Mayıs sayısında yayınlanan panelde Türkiye'yi karamsar bir geleceğin beklediği yönünde genel bir tablo oluşmuştur. Daha sonraki günlerin gelişme ve tartışmaları yaşanan yapısal bunalım koşullarında uygulanan modelin ülkeyi nereye yönlendirmekte olduğunun adını koydu. Darbe tartışmasını, olası bir darbenin sonuçlarından en fazla etkilenecek olan ülkenin sıradan insanları kitleler, kendilerinin olayın nesnesi oldukları ayrimına varmadan, sanki film seyrediyormuşcasına izlediler. Sanırım bu durum bunalımdan çıkış yolu, ya da bugüne nasıl "alternatif" olunur sorusuna özel önem kazandırıyor, panelde sözü edilen olası olumsuz se-

naryolar nasıl etkisizleştirilir sorusuya bütünsüzüyor.

Once hemen vurgulamak isterim ki gerçek, kalıcı çözüm önerilerini kişilere üretceği görüşler değil, kitlelerle buluşabilen siyasal hareketler getirebilirler. Ancak, biz de bunalıma çözüm arayacak siyasal hareketlerin kitlelerle alternatif bir demokratikleşme senaryosunda buluşabilmeleri için mutlaka göz önüne almaları gereken tespitleri yapabiliyoruz.

İlk yapılması gereken "alternatifsizlik" efsanesinin, konusunun demistifiye edilmesidir. Çünkü, kuramsal olarak alternatifsizlik olamaz. Başka bir deyişle, diyalektik, tek yolları reddeder.

Bugün, siyasal iktidarın sunduğu tek yol "piyasa ekonomisi" kavramında somutlanıyor. Piyasa ekonomisi fetischleştiriliyor. Sorulara çözüm "piyasa ekonomisini" sürdürmek için her türlü özveriye, devamlı uzayan süreçlerde katlanmak olarak sunuluyor. Pratiğe baktığımızda görülen ise piyasa ekonomisi adı, retoriği arkasında koyu, katı bir müdahalecilik. Müdahale üstelik daha selektif toplumsal kesitler adına, yararına yapılıyor. O zaman, yapılanın adının açıkça koyalılmaması gereklidir. Devlet hem ekonomide hem ideolojide aktif olarak sürekli müdahale ediyor. Bu tespit yapılmadan ne enflasyonun ne ekonomideki dar boğazların, hiçbir konunun doğru tanısına ulaşamaz. Enflasyonla mücadele ediliyor görüntüsü arkasında enflasyonun körükleniği ortaya çıkartılmamaz.

Görlüyor ki, piyasa ekonomisi kavramı bir ideoloji haline gelmiş ve selektif bir müdahalenin zeminini hazırlıyor. Ancak, bu müdahale bunalının aşılmasına, gelişme ve kalkınma yolunun açılmasına hizmet edebilecek nitelik ve kapasitede değil. Çünkü, bu yönde müdahale sürdürmeye koşullar değişmiyor, bunalım sürüyor. Kısıtlı düzü aşılamıyor. Ama, alternatif ideolojik bir yönetim yokluğununda bunalım içinde de olsa mevcut model kendisini üretebiliyor. O halde, alternatif, başka türden bir müdahaleye, müdahalenin yönünün değiştirilmesine bağlı. Selektif, teknik bir sermaye kesimi lehindeki müdahaleye son veren bir siyasal tercih; müdahalenin toplumun çoğunluğunun, emekçi kesimlerinin lehinde olmasını açıkça ifade edebilecek bir siyasal irade belirlenmesi gereklidir. Böyle bir siya-

sal tercihle birlikte "piyasa ekonomisi" ideolojisine alternatif ideolojiler de ortaya konulmaya başlanabilecektir. Demekki, bugüne alternatif olarak, bugünden enflasyonun kaç haneli olacağı, döviz dar boğazının nasıl aşılaceğ, dış borçların nasıl işlem gereceği sorularına -büyük sermayeye dayalı basının iddialarının tersine yanıt hazırlamaktan geçmiyor. Oncelik, erkin nasıl kullanılacağini belirlemekte, ideolojik alternatif olmak. Ideolojik olarak "piyasa ekonomisi" sorunsal aşılmadan hiçbir siyasal hareket enflasyona ve diğer sorunlara çözüm üretmez. Enflasyondan sürekli kazanç sağlıyanları gözterek, desteğini onlarda arayarak enflasyonu ortadan kaldırılmaya çalışmak boş bir çaba olarak kalacaktır. Enflasyondan kazananlar, hem enflasyonu sizinle birlikte canavar olarak sunarlar, hem nimetlerinden yararlandıkları için devamını sağlarlar, hem de sizi enflasyondan sorumlu tutarlar.

Önceliklerin yer değiştirmesi, yeni sorunsal, enflasyonun kaç haneli olacağı, ya da ekonominin başka problemlerinin, makro ve mikro dengelerinin önemini yadsınması değil, tam tersine bunları çözebilecek gerçek önlemlerin alınılmasını, bilimsel bilginin çözüm için seferber edilmesinin ön koşuludur.

Söz buraya gelince, kanımcı, alternatif olabilmek için yapılması gereklilikinci tespitin ne olduğu da ortaya çıkmıyor. Alternatif olabilmek ve kalıcı bir başarıya ulaşmak için, yani Türkiye'nin içindeki bunalımdan çıkışını, mevcut sorunların büyük, çözümlerinin güç ve zaman alıcı olacağını, mutlaka yeni ve ciddi fedakârlıklar gerektireceğini de açıkça söyleyebilmek gerekiyor.

Siyaset elbette umut vermek demektir. Ama, boş umutlarla kazanılanların yitirilmesi çok kolaydır. Dolayısıyla, sonradan "enkaz" devaldik edebiyatı yerine baştan fedakârlıkların gerektiğini, ama, gerekli özverinin niçin ve nasıl yeni bir biçimde yansıtılacağını net olarak ortaya koymamak gereklidir. Ideolojik alternatif olmak bunu içerir. Bu demokratikleşme ile "demokrasının halkın kendisi tarafından istenir hale" gelmesi arasındaki bağlantının yolu da göstermektedir. Yani kitleler "devranın böyle gitmeyeceğinin" güvencesi ile erkin kullanılmasına demokratik kitle desteği verecektir. Kisacısı, alterna-

tif olmak kitlelerle, gelecek umudunu birleştiren ideolojilerin rehabilitasyonundan geçmektedir. Bu, nesnel koşulların itişiyle ortaya çıkan spontane radikal hareketlerin darbe "nedeni" olarak kullanılmasının ya da hükümet olunduğunda olabileceği kimi "yokluklar" nedeniyle hedeflenen programların uygulanmasında kitle desteğiının yitirilmesinin önüne geçilmesi için de asgari ve ilk koşuldur. Dolayısıyla, sosyal demokrasının, daha açık adıyla SHP'nin de alternatif olabilmesinin yolu, yukarıda belirtilen siyasal tercihi yapıp yapamayacağına bağlıdır. Önümüzdeki SHP Kongresinin tartışması gereken konunun bu olması gerektiğini düşünüyorum.

Fotoğraf: Ahmet Bulent

R. Kaya: İlk yapılması gereken "alternatifsizlik" efsanesinin demistifiye edilmesidir. Çünkü kuramsal olarak alternatifsizlik olamaz. Başka bir deyişle, diyalektik, tek yolları reddeder.

Aslında, benim bu yanıtımın yalnızca son soruya değil daha önceki sorulara da yanıt verilirken temel alınması gereken bir tespiti de içerdığı kanıstdayım. □

Bitmeyen Bunalım

Tevfik Çavdar

Türkiye'yi sürekli bunalımlar içerisinde yaşayan bir ülke olarak tanımlamamızın daha doğru olacağını ileri sürebiliriz. Kısacası altmış beş yıldır bitmeyen bir bunalımı, ekonomik, toplumsal, kültürel ve onların da üstünde siyasal boyutlarıyla yaşıyoruz. Benim kuşağım yarıy yüzyılı aşan yaşamının her anında bunalımın etkilerini bizzat hissetmiştir. Bu yargımızı bir adım daha ileri götürübiliyor, Türkiye'nin Cumhuriyet tarihinin bunalımlar ile yarı-bunalımlar arasında sürekli salınım halinde olduğunu söyleyebiliyoruz.

Bilm ve Sanat'ın Mayıs sayısında "Türkiye'yi nasıl bir gelecek bekliyor" konusunu işleyen panel birçok yönyle üzerinde düşünmemiz ve tartışmamız gereken sorunları, kestirimleri gündeme getiriyor. Panel'de de altı çizildiği gibi 24 Ocak 1980'de temelleri atılan, ilkelere belirlenen, 12 Eylül'de siyasal içeriğini kazanan model bir bunalımı doğurmış, bir dar boğaza gelmiş dayanmıştır. Bir anlamda kendini artık üretemeyecektir. Kuşkusuz bu noktada daha aykırı düşünceler ileri sürülebilir, sistemin kendini üretebilme açısından hâlâ bazı olağanlara sahip olduğu söylenebilirse de, ben kendini üretemeye olgunsun doğruluğuna inanıyorum. Bu durumun yeni bir ekonomik ve siyasal bunalımı yaratacağı olasılığını da yüksek görüyorum. Bu noktada bir başka yaklaşımı da göz önünde tutmamız gereği kanısdıyım. 24 Ocak ile gelen ekonomik-siyasal bütünlüğü olan sistem artık kendini üretemeyecektir, ne var ki ülkenin karşı karşıya kaldığı ilk bunalım değildir bu. Osmanlı İmparatorluğu dönemini bir yana bırakalım, Cumhuriyet döneminde de bunalımların ardi arkası kesilmemiştir. Neredeyse Türkiye'yi sürekli bunalımlar içerisinde yaşayan bir ülke olarak tanımlamamızın daha doğru olacağını ileri sürebiliriz. Kısacası alt-

miş beş yıldır bitmeyen bir bunalımı, ekonomik, toplumsal, kültürel ve onların da üstünde siyasal boyutlarıyla yaşıyoruz. Benim kuşağım yarıy yüzyılı aşan yaşamının her anında bunalımın etkilerini bizzat hissetmiştir. Bu yargımızı bir adım daha ileri götürübiliyor, Türkiye'nin Cumhuriyet tarihinin bunalımlar ile yarı-bunalımlar arasında sürekli salınım halinde olduğunu söyleyebiliyoruz.

DEMOKRATİKLEŞME ÖZLEMLERİ/OTORİTER DÜZENLER...

Son yıllarda bizleri yakından ilgilendiren demokratikleşme açısından olağan bakarsak Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren bir önce sözünü ettigimiz salınım demokratikleşme özlemlerinin yükseldiği kısa dönemlerde, otoriter düzenlerin egemen olduğu uzun dönemler arasındadır.

- 1923'te birinci Meclisin feshedilmesinden sonra oluşan mecliste bir muhalefet partisi doğduğu gibi (Terakkiperver Fırka), yurt düzeyinde sol partileşme çabalarından, sendikal kuruluşlara kadar uzanan bir devinime tanık olmaktayız. İşçiler, memurlar grev yapabilmektedir, 1 Mayıs kutlanabilmekte, basın özgürlüğünü

kullanmakta, hatta İstiklal Mahkemelerinin tehdidine karşı savunabilmektedir. Ülkede esen demokrasi rüygârı İsmet Paşa'nın yerine daha ilimli olan Fethi Bey'in Başkanlığına gelmesine bile neden olabilmiştir. Fakat bu olumlu gelişim 1925'in ilk aylarında Güney Doğu olayları nedeniyle kesildi. Fethi Bey'e Halk Fırkası grubu, güvensizliğini bildirdi, sert tedbirlerden yana olan İsmet Paşa yeniden Başvekil oldu. Siyasetin ilan edildi, daha da ileri gitderek "Takrir-i Sükün" yasası ile demokratikleşmenin üzerine kara çarşaf örtülü. İstiklal Mahkemeleri gazetecileri yargıladı, partiler kapatıldı, sendikaların faaliyetleri kısıtlandı, işçinin örgütlenmesinin önüne yeni ve aşılmazı güç engeller konuldu. Böylece ne kadar eleştirirsek eleştirelim ülkede özgürlük rüygârlarını estiren muhalefet susturuldu, özgür düşünce sindirildi. Demokratikleşme süreci etkisini günümüze kadar sürdürerek onulmaz bir yara aldı. Bundan sonra kamu oyu, özellikle genç kusaklar tek parti ideolojisinin bombardımanı altına tek boyutlulandırdılar.

Tek parti ekonomik modeli (serbestin tüm ilkeleri yaşama geçirilmek isteniyordu) başarılı olamadı. Yoksulluğun onu alınamadı, ekonomik güçlükler daha bir büydü. Yani yarı bunalımdan bunalıma geçildi. 1930'un başında belki de topluma bir nefes aldırma amacıyla, yapay bir partileşme denemesine geçildi. Serbest firma Atatürk'ün emri ve izniyle Fethi Bey'in Başkanlığında oldu. Yoksul, emekçi halk kesimleri arasındaki yakınlıklar bu firma'nın hızla gelişmesine yol açtı. Fethi Bey'in ve arkadaşlarının denetimi yitirmesi gündeme geldi. Bu na günü tek egemeni Halk Fırkası izin vermezdi. Sonuçta Serbest Fırka kendini feshetti, Halk Fırkası ideolojik baskısını daha bir artırarak tek parti iktidarıne sürdürdü. Güneş Dil krami, Tarih yaklaşımı bu dönemin ideolojik olgularının önde gelen

örnekleridir. Halk Fırkası 1935'te programını bu doğrultuda yeniden gözden geçirdi, altı ilke önce programa sonra anayasaya girdi. Cumhuriyetin onuncu yıl törenleri bu ideolojik gelişimin tüm boyutlarını sergilemiştir. Halkevleri bu yaklaşımın üç beyleri olarak örgütlenmiştir. Ekonomi'de devletçilik ilkesine karşı iktisat vekili Celal Bayar'ın önderliğinde yeni sermayedarlar yaratma çabası sürdürmüştür.

Bütün çabalara karşın, o günlerin deyimiyle "buhran" yani bunalım atlatılamamış ve ikinci Dünya Savaşı dönemine bu koşullar altında girilmiştir. Savaş ekonomide yeni sorunları da peşinden getirmiştir. Refik Saydam hükümeti döneminde bu zorlukları aşmak için "Millî Korunma Yasası" çıkartılarak hükümetin ekonomi üzerinde tam bir denetim sağlamasına çalışılmıştır. Ne var ki bu denetim karaborsayı, iktikâri körüklemiş istenilen başarıya ulaşamamıştır. Nitelik Saydam'ın ölümünden sonra kurulan Saracoğlu hükümeti fiyatları serbest bırakmış, böylece "serbest" rüygârları yeniden estirilmiştir.

İkinci Dünya Savaşı süresince işçiler, küçük üreticiler, memurlar kısaca ülke nüfusunun % 90'ını oluşturan emekçi halk yiğinları yoksullaşmış, hem ekonomik, hem de siyasal baskı altında ezilmiştir. Buna karşın karaborsa ve iktikâr tüccar ile sanayicinin, yüksek tarım fiyatları da büyük toprak sahiplerinin elinde ciddi birikimlerin oluşmasına neden olmuştur. Bu yoksulluğun, siyasal baskılardan 1945'te sınırlı olsa kalkmasının sonucu işçiler hızla sendikalarda örgütlenmiş, muhalefet partileri ortaya çıkmıştır. Ne var ki Tan Matbaası ile bazı kitapevlerinin yakılması ile sonuçlanan gündemli miting ve yürüyüşten sonra sendikalar ve sol partiler kapatılmıştır. Merkezde ve merkez sağ'da bulunan iki parti arasındaki demokrasi oyunu demokratikleşme sürecinin odak noktasını meydana getirmiştir. 1947'de ekonomi yeniden çökme girmiştir, Türk Parası devalüe edilerek bu bunalım aşılmasına çalışılmıştır. 1950-1955 yılları arasında savaşlarının birikimi olan döviz stokları, Marshall Planı ve diğer ABD yardımaları nedeniyle yapay bir rahatlama yaşanmış ama bunun hemen sonrasında yoklukların, enflasyonun büyüğü, dış ödemeerin durduğu tam bir bunalıma girilmiştir. 1958 istikrar tedbirleri ekonomik

açından bu bunalımı bir ölçüde aşma umudunu ortaya çıkarmış, fakat 27 Mayıs darbesiyle demokratik gelişim yeniden kesintiye uğramıştır.

Türkiye, son yıllarda sık sık ileri sürüldüğü gibi on yılda bir demokrasiyi askıya almıyor. Bu askıya alma eylemi Cumhuriyetin ilanından bu yana, adeta kesintisiz bir şekilde sürüyor. Sol'un da örgütlenenbildiği, partilerini kurduğu demokratik bir ortamın, noksanlarıyla da olsa kendini hissettirdiği yılların sayısı sadece onbeş, iyimser bir hesaplama ile yirmidir.

Görlüyor ki Türkiye, son yıllarda sık sık ileri sürüldüğü gibi on yılda bir demokrasiyi askıya almıyor. Bu askıya alma eylemi Cumhuriyetin ilanından bu yana, adeta kesintisiz bir şekilde sürüyor. Sol'un da örgütlenenbildiği, partilerini kurduğu demokratik bir ortamın, noksanlarıyla da olsa kendini hissettirdiği yılların sayısı sadece onbeş, iyimser bir hesaplama ile yirmidir.

Şimdî yineleyelim, Türkiye sürekli bir bunalım içerisinde yaşamıştır. Ekonomik, sosyal, kültürel ve siyaseti sisasal yaşamımızda bu bunalımın bütün etkilerini görmekteyiz. Bu bunalımın temelinde iktisadi düzendir. Bu düzen kapitalistleşmek arzusu diye adlandırılabilirceğimiz bir yapıdadır. Cumhuriyet süresince bu temel istek hiç değişmemiştir, bu amaca ulaşmak için kullanılan modeller değişmiştir. Her model belirli bir süre sonra dar boğaza girmiştir, kendini uretememiş, yarıbunalım hali koy bir bunalıma dönüşmüştür. Türkiye'de bu gelişmeler daha 1923'te biliniyordu, sergilendi. Sadrettin Celal "Vazife"nin 3 Kasım 1923 tarihli sayısında "Bizde Fırkacılık" başlıklı yazısında şu yargılardan altını çizmektedir:

"...Halk Fırkası ve Meclis ayrı ayrı şeyler değildir. Özetlersek bugün berilgincenmiş bir cereyan (akım) yokdur. Bunalımı ve hastalığı, gerçek sebeplerini bulmak ve ortadan kaldırmak suretiyle temelden ve kesin bir şekilde tedavi etmek zamanı geldiğine inandığımız içindir ki bu yaşamsal sorunu ayrıntılıyla ve açıkça incelemek ve belirlemek istiyoruz"... "Siyasi partiler, her memlekette, toplum içerisinde varolan sosyal sınıfların genel çıkarlarını korumak için olmuşmuş, muayyen bir ideolojiye, siyasi ve iktisadi bir programa sahip olan siyasal organlardır"... "Bazı dostlarımız fırkacılık davranışlarından memlekete daima zarar

geldiğini ve elbirliği ile memleketi gelişme ve ilerlemeye yönlendirmek gerektiğini söylüyorlar... Biz bu fikre iştirak etmiyoruz; iç ve dış siyasetimiz için düzenlenmiş bir (Misak-i Millî)'yi herkese kabul ettirmenin kabul ve doğru olduğunu zannetmiyoruz... Bilakis iç ve dış politikamızdaki çelişki ve istikrarsızlığın, sürekli bunalımların gerçek nedenini bu yanlış zihniyetin kendisinde görüyoruz... Filhakka, bugün iktidar mevkiinde olan firma ve hükümet kimi temsil ediyor? Üretimin ve zenginliğin artırılması gibi en yaşamsal sorunlarda belirli ve açık bir programa sahip midir?". Sadrettin Celal yazısının bu noktasında Halk Firkasının bütün ülkeyi temsil ettiği ve zümrre imiyazı tanımadığına ilişkin bilinen düşüncelerine değinip, şunları öne çıkarıyor: "... Fakat memleket çok genel, kapsamlı ve soyut bir kavramdır. Bu memleket içinde ekonomik ve sosyal durumları, yaşam koşulları çok farklı insanlar vardır. Bu insanların yaşamsal çıkarları, gaye ve hedefleri ortak değil, bilakis birbirine ziddir. Bu

**Altımışbeş yıldır
Türkiye'nin siyasal
yaşamında söz sahibi
edilmeyen sol
düşüncenin, sol
politikaların gerçek
anlamda çözümün
anahtarı olduğunu artık
kabul etmeliyiz. Kendini
üretmemeyen, "bunalım
çocuğu" modellerle
oyalanma Türkiye'yi bir
yere götüremeyecektir**

gerceği inkar etmek, karaya beyaz demek kadar gülünç olur". S. Celal 24 Kasım 1923'de yayımlanan (Vazife'de yayımlanmıştır) "Hürriyet İçin" başlıklı makalesinde bu düşüncelerini daha da geliştirerek şunları yazmaktadır: "... biz de, istisnasız bütün diğer milletler gibi tam bir siyasal özgürlüğe sa-

hip olduğumuz gün, Büyük Millet Meclisinde Halk Firkasının milletvekillерinin yanında Çiftçi, Demokrat, Komünist firmalarının milletvekilleri de yer aldığı zamandır ki bugünkü doğal olmayan ve belirsiz vaziyet yerine doğal siyasal yaşam kuracaktır".

Gördüğünüz gibi hastalığın nedenleri altmış beş yıl önce teşhis edilmiştir. Ne var ki "Kapitalistleşme arzusu" ile "Çağdaşlaşmak gereği" birbirine karıştırdığı için; uygulanan değişik modellere rağmen kapitalistleşmek arzusunu oluşturduğu sistemler kendilerini üretmediklerinden Türkiye sürekli ekonomik ve siyasal bunalımlar içerisinde yaşamış, daha doğru bir deyimle yaşılmıştır. Bu kısır döngüden çıkışın yolu ise teşhisten de belli dir. Altımişbeş yıldır Türkiye'nin siyasal yaşamında söz sahibi edilmeyen sol düşüncenin, sol politikaların gerçek anlamda çözümün anahtarı olduğunu artık kabul etmeliyiz. Kendini üretmemeyen, "bunalım çocuğu" modellerle oyalanma Türkiye'yi bir yere götüremeyecektir.

edilen işbölümünü açık seçik sergilemiyor mu?

Türkiye, "kapitalizmin vitrinleri" olan Singapur, Hong Kong, Güney Kore'nin yanında kendine ayrılan yere aday gösterilmektedir. Özal'ın Japonya örneğinden Güney Kore örneğine geçiş sürecini unutmamak gereklidir.

Bütün bunlar birleştirildiğinde, Türkiye kapitalizminin, 21. yüzyılın dünyasında hangi alanlarda uzmanlaşmayı düşündüğü ortaya çıkmaktadır.

Söz konusu panelin açılışında İlhan Tekeli'nin vurguladığı, ancak konuşmaların akışı içinde üzerinde pek durulmadığını düşündüğüm bir konuyu yukarıdaki çerçeveye bağlamak gerektiğini düşünüyorum. Tekeli'nin vurguladığını hatırlayalım: "Dünyanın bugün içinde yaşadığı bir teknolojik devrim var. Türkiye'nin buna yaklaşımda geri kalması, bunu ciddiye almaması dolayısıyla kendiliğinden sürüklendiği ve gelecekte Türkiye'yi birçok sorunlara itecek bir senaryo bu... ben Türkiye'nin bu üçüncü senaryodaki durumunu biraz Osmanlıların Abdülaziz dönemindeki durumuna benzetiyorum. Dünya o zamanlar büyük bir endüstri devrimi yaşayorken Osmanlı devleti bu devreme karşı nasıl bir vaziyet alırsa bugünkü Türk hükümeti de yaşanan teknolojik devime karşı aynı biçimde vaziyet ali-

"Kapitalizmin vitrinini" olabilmek için işçi sınıfının evcilleştirilmesi zorunludur. Japonya'da "çalışan işyerine sonsuz bağlılık", Güney Kore'de "askeri disiplin" evcilleştirme sürecinin değişik halkalarını oluşturmaktadır. Türkiye'nin de bu halklardan birine takılarak, kapitalizmin Ortadoğu'daki "vitrin'i olmasını isteyenlerin hiç de küçümsenecek düzeyde olmadıklarını on yılda bir yaşanan "ara rejim"ler göstermektedir. Ancak, 21. yüzyıla oniki kala, kapısında dolaşan Avrupa Topluluğu'nun "etik" değerleri böyle bir evcilleştirmeye hiç de elvermemektedir. Türkiye'deki sermaye sınıfının çelişkisi de, çözümsüzlüğü de burada düğülenmektedir: Hem Ortadoğu'nun Singapur'u olmak, hem de Avrupa Topluluğu'na eşit bir üye olmak...

yor... Böyle yaklaşımda bu senaryonun sonucu da gayet açık gözüküyor: "Geçmişte sanayi devriminde nasıl bir konuma düştüysek, yaşanan bilim ve teknoloji devriminde de aynı noktaya düşeceğiz."

Sorun, Tekeli'nin vurguladığı gibi, Türkiye'nin, oluşan bilim ve teknolojik devrimin de dışında kalması ya da uluslararası kapitalizmin çıkarlarının elverdiği ölçüde, bilim ve teknoloji devrimin ürünlerini, kendine çizilen oyun alanında kullanmak üzere sürekli satın alır duruma girmesidir.

Aslında, ne uluslararası sermayenin, ne de Türkiye'deki sermayenin böyle bir sorunu da yoktur. Türkiye kapitalizminin, çözümünü daha bir türü bulamadığı sorun başkadır.

"Kapitalizmin vitrinini" olabilmek için işçi sınıfının evcilleştirilmesi zorunludur. Japonya'da "çalışan işyerine sonsuz bağlılık", Güney Kore'de "askeri disiplin" evcilleştirme sürecinin değişik halkalarını oluşturmaktadır. Türkiye'nin de bu halklardan birine takılarak, kapitalizmin Ortadoğu'daki "vitrin'i olmasını isteyenlerin hiç de küçümsenecek düzeyde olmadıklarını on yılda bir yaşanan "ara rejim"ler göstermektedir. Ancak, 21. yüzyıla oniki kala, kapısında dolaşan Avrupa Topluluğu'nun "etik" değerleri böyle bir evcilleştirmeye hiç de elvermemektedir. Türkiye'deki sermaye sınıfının çelişkisi de, çözümsüzlüğü de burada düğülenmektedir: Hem Ortadoğu'nun Singapur'u olmak, hem de Avrupa Topluluğu'na eşit bir üye

olmak...

Uluslararası işbölümünde üstlenilen yer, gittikçe artan işsizliğe çözüm getirmekten uzaktır. Üstelik, Türkiye'den işgücü ithal eden ülkelerde de işsizlik vardır ve burada da Türkiye'ye bir çıkış yolu bulunmamaktadır. Bulunduğu gibi, Türkiye'nin Avrupa Topluluğu'na girmesine en büyük engellerden birini "serbest dolaşım" oluşturmaktadır. Ancak Özal'ın 1986 sonrasında Der Spiegel'de yayımlanan bir söyleşisinde, söz "serbest dolaşım" a geldiğinde, çok açık olarak söylediğini hatırlatmakta da yarar var.

Özal, Avrupa Topluluğu'na üye ülkelerin nüfus artış hızlarının düşük olduğuna değinerek, 1990'lı yıllarda gene işgücüne gerek duyacaklarını, ancak o zaman Türkiye'den işgücü almanın kendilerine, bu güne göre daha pahalıya mal olacağını söylüyor.

Bu sorunun çözümünü Avrupa Topluluğu'na girerek "işgücünün serbest dolaşım hakkını" kazanması yolunda gören hesaplar, hiç olmazsa şimdilik, yanlış çıkmış görünmektedir.

Böylece, dışarıda "bütünleşmek" istenilen Avrupa Topluluğu'nun olumsuz koşulları, içerde de, zaman zaman başarıyla sonuçlanan, işsizleri işi olantılar, memurları işçiler, sendikasız işçileri sendikalara ve sendikaları sendikalara karşı oynayarak çalışanları baskı altında tutma yönteminin sınırlarının demokratikleşme süreciyle ters orantılı olması, sermayenin "kimlik sorunu"nu daha da çözümsüzleştirmektedir.

Sermayenin çözümsüzlüğü: "Kimlik sorunu" ya da "kimliksizleşme"

Tunç Tayanç

Bilim ve Sanat'ın Mayıs 1988 sayısında, önemli bir soruya günde me getiren bir panel yer aldı: Türkiye'yi nasıl bir gelecek bekliyor?

Bu soruya yanıt(lar) arayışının sürmesi, sürdürülmesi, dış ve iç dinamiklere bağlı çeşitli olabilir senaryoların tartışılmaması, söz konusu senaryolara göre, özellikle de "sol" çözümlerin oluşturulması bir gereklilik ve zorululuk olarakümüzde durmaktadır.

Panelin sonlarına doğru, Galip Yalman'ın deðindiði, üzerinde pek durmadığını düşündüğüm bir konudan hareketle bazı eklemeler yapmak istiyorum.

Galip Yalman'ın deðindiði nokta şu: "Türkiye'nin, orta gelişmişlik düzeyinde olan sanayileşme yolundaki

ülkelerin birçoðundan farklı olarak teknolojik devrim çerçevesinde olacak 21. yüzyılın dünyasında hangi alanlarda uzmanlaşacak, uluslararası işbölümünde nereye oturacak, bu nu hiç düşündüğü, planladığı yok."

Buradan, Özal'ın Kasım 1987 seçim kampanyasında sık sık kullandığı bir sloganı hatırlatarak, Yalman'ın görüşlerini tamamlamak istiyorum.

Özal'ın kullandığı -ve bir ölçüde de benimsettiði- slogan "Türkiye çağ atlıyor"du. Böylece, bir yandan, "çað atlarken" bir dizi sıkıntının olmasına olaþanlaştırıyor, bir yandan da se ñmenlere yarınlara ilgili umut aşılamayı amaçlıyor. Özal'ın "çað atlama" göstergeleri, Türkiye kapitalizminin, yarınların dünyasında, uluslararası işbölümünde oturmayı düşündüğü ye-

rin de göstergeleri oluyordu: Tarıma dayalı sanayiler, turizm, bankacılık, ulaştırma, haberleşme vb hizmetler, tarihsel süreç içinde, uluslararası işbölümünde Türkiye için ayrılan yerle de çakışmaktadır. Ne uluslararası sermayenin, ne de Türkiye'deki sermayenin böyle bir işbölümüne bir itirazıvardı. Türkiye'nin onde gelen holdinglerinin, birbirî peþi sıra, turizm yatırımlarına yönelikleri, kentlerde "yıldızlı" otellerin ve "ticaret merkezleri"nin yükselmesi, Güneydoğu Anadolu Projesi çerçevesine giren alanlarda geniş toprakların holdinglerce satın alınması, son yıllarda en yoğun yabancı sermaye girişinin, turizmin yanı sıra, tohum vb tarıma girdi veren sanayilerle bankacılık alanında olması, Türkiye'nin yarını için belirlenen -ve kabul

"Barbarlıklar"

Herkül Millas*

İlk kez çocukluğumda duydum yabanılık (vahşet) olaylarını. Daha on yaşına basmamıştım; evimize her sabah yaşı bir sütçü gelirdi gügümleriyle, kaptan kaba aktardığı sütü ölçer ve bir çeyrek litre süt bırakırdı. Annemle arada söyleşirlerdi. Arnavut kökenli bir Rum'du. Savaş anılarını anlatırırdı. Yıllar geçtikten sonra anladım ki bu savaşlar Makedonya ve Balkan savaşlarıydı. Bir gün bize şu olayı anlatmıştı: Yunan ordusunun, subayından birkaç günde bir izin istemiş, yakınlarına gitmek için. Subayı da ona, tutuklu Bulgar erlerinin bulunduğu bir odayı göstererek, "Oradan birini al kes, sana izin vereyim" demiş. Annemin "İzin alındı mı?" sorusuna "Hayır" demiş, "esirlerle ilişmedim". Ama kim bilir, belki de annemin dehşetle açılan gözlerini görünce başka türlü yanıt vermemişti. Ben o yaşılda bir tavuçun bile kesilmesine dayanamadım; bugün de bir canının son saniyelerine bakmayı sevmem.

On beş yaşında 6/7 Eylül gecesi yaşadım. İlk kattaki dairenin penceresinde karşı bakkal dükkanının nasıl tahrif ve yağma edildiğini seyrettim. İnsanlar dalga dalga gelip yıkımı getiriyorlardı. Eve de gelirler korkusyla Dördüncü kattaki komşuya sıçındık. Ben elime hava tüfeğimi almıştım, bekliyoruk. Sağolsun, kapıcımız "Burda gâvur yok" demiş ve tüm apartimanda oturanları kurtarmıştı. Ama babamın dükkanı bütünüyle yok olmuştu. Beyoğlu'nda yağmurluk saatları babam. İşin en kötü yanı mevsim başı olduğu için varını yoğunu mala çevirmiş ve hatta borca girerek dükkanı tikabasa yağmurluk ve kumaşla doldurmuştu. Bütün yağmurluklar par-

(* 1940 yılında Ankara'da doğdu ve 1971'e kadar İstanbul'da yaşadı. Feriköy Rum İlkokulunda, Robert Kolej'de okudu ve Robert Kolej'den inşaat mühendisi diploması alarak mezun oldu. Atina'da yaşayan Herkül Millas'ın Ritsos ve Eliis'ten yaptığı çeviriler kitap olarak Türkçe, sairlerinden yaptığı çeviri Yunanca yayılmıştır. Herkül Millas'ın Özdemir İnce'ye yaptığı çeviriler de Türkçe yayılmıştır. "Barbarlıklar", Millas'ın yayımlamayı düşündüğü "Tencere Dibin Kars" adlı kitabımda da yer alacak.

mik kırmalar, tırnak sökmeler, yağımlar, haksız vergiler, soygunlar, irza geçmeler, alay ve aşağılamalar, sürgünler, toplu ve zorunlu göçler (tehcir diyorlar buna kitaplarda), ekonomik boykotlar, ana dili kısıtlamaları, dini baskılar, sindirme politikası (tenkil)... Her tür için birçok örnek verebilir. Yani ciltler dolusu dehşet öyküleri yazılabilir.

HALKLARIN ÖĞRENEMEDİKLERİ...

Bu tür olayların tanıtılması ve bilinmesi konusunda Türkiye ve Yunanistan'da belli başlı iki yaklaşım görülmektedir. Birincisi, "Karşı tarafın yaptıklarını ortaya koymalı ve düşmanımızı tanımlıyız" inancıdır. Ikincisi, "Bu konuları hiç açmamalı, halklar arasında düşmanlığı körükler" anlayışıdır. Her iki anlayışın ortak özelliği, "bizim" yaptıklarımızın, yani her ulus tarafından yapılan yabanılığın ülke halkınca hiç bilinmeyeceği inancıdır.

Erginlik yaşımda Ege bölgesinde yaşlı bir köylü, söz böyle konulara geldiğinde, sıkılarak bana bir sırrını açıklamıştı. Karısının meme başları yokmuş, Yunan askeri kesmiş Anadolu savaşında. Aynı yabanılığın kayın pederim de doğrulamıştı. Gençliğinde, Türk kadınlarından kettiği meme başlarından kendisine tesbih yapmış olan bir Yunan tanıdı.

Bir kez de -1963 yazdı- karımla (o zaman daha evli değildi) Kayseri köylerini dolaşıyorduk. Bir köyün muhtarı bizi evinde misafir etti. Yemekten sonra birden, "Biz de Rum'duk birkaç yıl öncesine kadar" demişti. Sonra olayları anlatmıştı. Köylerinde bir Türk öldürülümüştü; etraf köylerden haber salmışlar, eğer Müslüman olmasanız gelip sizi keseceğiz demişler. Köy halkın durumu tartışmış ve karar almışlar: Din değiştirmişler. Gittik kiliselerini gördük, depoya dönüştürülmüşü. Biraz şaşırılmış, sıkılmış ve bu yüzden fazla soru da soramamıştık. Olay 1916-1922 yıllarında olmuş olsa gerek. İz bırakmadan bir kazayı anlatır gibi heyecansız anlatıyordu öyküsünü muhtar.

Bu arada duydukları, ikinci elden bana aktarılanlar, aralıksız olarak zorbalık, kırimın, kıyımın, gaddarlığın ne denli yaygın bir uygulama olduğunu ortaya koyuyordu. Sonra tarih kitaplarına, anıtlara, romanlara, öykülere başvurduğumda insan barbarlığının inanılmaz boyutlara varabileceğini gördüm. Dünya tarihini bir yana koyup, yalnızca Türkler ile Yunanlar'ın son iki yüz yılda birbirlerine yaptıklarına bakmak bunu anlamak için yeterlidir. Kırimlar, çoluk çocuklu soy kırimları, adam asmalar, işlemeler, işkencenin her türlüsü -göz çıkarmalar, burun, kulak kesmeler, falaka, ke-

bütünüyle gizlenmektedir.

Bu uygulamanın sonucunda her iki ülkede yaşyanlar, a) Kendilerini karşı ulusa kıyasla hep daha "insancıl" ve karşı tarafı daha "barbar" görmedirler, b) Tarih içinde "kendilerinin" hep haksızlığa uğradıklarına inanmaktadır, ve c) Öc alma konusunda kendilerini hep alacaklı durumda görmedirler. Bu tek yönlü bakış öylesine boyutlara varabilmiştir ki bugün bile gözümüzün önünde yer alan olaylara ilişkin olmayacak değerlendirmelere gidildiğini görmekteyiz. Örneğin her iki ülkede pazarlıkların, öc alınanın, şantajın temel kozuna dönüştürülmüş olan azınlıkların (rehinele rin de diyebilirsiniz) açıklı durumunu gösterip "Bakin bizim ülkede ne güzel yaşıyorlar" denebilmektedir. İki ülkenin dostluk içinde yaşamalarını isteyenler ve bu yolda çabalarda bulunanlar bile bu azınlıklara yönelik "şamar oğlani" uygulamalarını bilmediklerinden ya da hiç duymadıklarından geçmişteki ve bugünkü durumu, "iki ulusun beraberlik içinde yaşamasnın güzel örneği" diye sunmaktadır. Böyle bir tarih ve durum bilincsizliği üstünde yükselen bir dostluğun doğal olarak uzun süreli ya da temelli olması beklenemez.

Gerçeklerin sansürle, yasaklarla gizlenmesinden yana değilim; böyle bir uygulamadan yarar beklenemez. Ama her iki yakada gerçeklerin gizlenmesinin pratik olanağı da zaten yoktur. Geçmiş, her iki ulusun tarihi zenginliğidir. Çekilen acılar, uluslararası olarak doğumun sancticileridir. Bunlar yadsınamaz. Bu gizliliği sağlanan olanağı yoktur. Anıtlara yasaklar konulamaz, Orwell'in "1984" dünyasını -istesek de istemesek de- yaşatamayız. "Bu konuları deşmeyelim" anlayışıyla tek bir sonuç elde edilebilecektir: Her ulus "kendi" tatsız uygulamalarını gizleyecek ve otomatik olarak karşı tarafı "barbar" gösterecektir. Bugüne dek bu yaklaşım süregelmiştir. Sonuçları, biliyoruz, pek iç açıcı değildir.

TARIHE SANSÜR KOYARAK DOĞRULAR BULUNAMAZ

Savunduğum doğru ve olumlu anlayışın güzel uygulamalarını görmek kolaydır. Örneğin "Ann Frank'ın Anılar Defteri" yasak değildir Almanya'da. Yahudilerin yakıldığı firınlar da her

gün yüzlerce ziyaretçi tarafından incelemektedir. Sonuç: Alman halkıyla Yahudi halkı arasındaki ilişkiler günden güne düzelmektedir.

Ulusların geçmişinde yer almış olaylara dephinildiğinde dikkat edilmesi gereken olayların kendileri değildir, olanların yorumudur. Gereken gizlilik değildir; doğru, bilimsel ve zamanımızın anlayışıyla çelişmeyen yorumudur. Unutturarak bilinç sağlanamaz. Gerçekler hasır altı edilerek doğru yol bulunamaz. Yabanılığın gizliyerek yabanılık yok edilemez. Acıları yadsıyarak, iniltile kulaklarını tıkayarak, tarihi sansürden ya da otosansürden geçirerek yanlışlardan kaçınlamaz, olanların tekrarı önlenemez. Buna kan, buna göz yaşıını ve kurbanı görmezlikten gelip dostluk da sağlanamaz. Olaylarla birlikte duyguları içimize bastırmanın gereği ve olanağı yoktur. Bu çıkar yol değildir. Gerekli olan, olanları açık seçik ve korkmadan söylemek, doğru değerlendirmek ve gerekli dersleri çıkarmaktır.

En başta yapılması gereken, en temel yanlıştan kaçınmaktır: Bu acı olaylardan "genel" sonuçlar çıkarmamaktır. Yapılanlar ne denli korkunç olursa olsun, ne denli uzun süreli ve geniş kapsamlı olursa olsun, bu tarihsel olaylardan dolayı bir ulus, bir bütün olarak kötülenemez. Ve hele bu olayların bir ulusun "karakterini" belirttiği düşünülemez. Bu konuda fazla bir şey söylemenin gereği yoktur. Her ulusun tarihinde böyle "gaddar" anları olmuştur. Bugün uygar ulus etiketi taşıyan İngilizler'in Hindistan'da, Fransızların Cezayir-

Uluslararası geçmişinde yer almış olaylara dephinildiğinde dikkat edilmesi gereken olayların kendileri değildir, olanların yorumudur. Gereken gizlilik değildir; doğru, bilimsel ve zamanımızın anlayışıyla çelişmeyen yorumudur. Unutturarak bilinç sağlanamaz. Gerçekler hasır altı edilerek doğru yol bulunamaz. Yabanılığın gizliyerek yabanılık yok edilemez. Acıları yadsıyarak, iniltile kulaklarını tıkayarak, tarihi sansürden geçirerek yanlışlardan kaçınlamaz, olanların tekrarı önlenemez. Buna kan, buna göz yaşıını ve kurbanı görmezlikten gelip dostluk da sağlanamaz. Olaylarla birlikte duyguları içimize bastırmanın gereği ve olanağı yoktur. Bu çıkar yol değildir. Gerekli olan, olanları açık seçik ve korkmadan söylemek, doğru değerlendirmek ve gerekli dersleri çıkarmaktır.

duygular-kı kontrol edemiyorum-konumuzun dışındadır. Onaltinci yüzyıl İspanya'sını "totaliter" ya da ırkçı saymak bana anlamsız gelmektedir".

Anlamsız kıyaslamalar üçüncü bir genel yanlıştır. Ne zaman Türk-Yunan ilişkileri süresindeki gaddarlıklardan söz açsam konuştugum kimseler (Türkler Ve Yunanlar) bir telaş gösterirler. Hemen anılarını, okuduklarını, duyduklarını seferber edip, karşı tarafın daha kötü olduğunu, "bizim" tarafın "bu denli barbar" davranışmadığını, "bizim" yaptıklarımızın bir öc alma ya da haklı bir davanın kaçınılmaz eylemleri veya sorumsuz kimselerin yanlışları olduğunu kanıtlamaya çalışırlar. Bir de bana kuşkuyla bakarlar. Hangi yanda olduğumu anlamak için, döküp saydığını kiyimları, cinayetleri parmak hesabıyla sayıp bir sonuc çıkarmaya çalışırlar: şu yan şu kadar kan döktü, öteki yan şu kadar, demek ki... Genellikle de benim hep karşı taraftan yana olduğuma karar verirler. Çünkü, diye düşünürler, eğer bizden yana olsaydı sözlerini böyle dolambaçlı, çetrefil yorumların içinde dolandırmaz, açık seçik ve kaçamaksız olarak hakkı olduğumuzu söylerdi!

Gerçeklerin sansürle, yasaklara gizlenmesinden yana değilim; böyle bir uygulamadan yarar beklenemez. Ama her iki yakada gerçeklerin gizlenmesinin pratik olanağı da zaten yoktur. Geçmiş, her iki ulusun tarihi zenginliğidir. Çekilen acılar, ulusları ortaya çıkararak doğumun sancılarıdır. Bunlar yadsınamaz.

Oysa iki ulus arasında şimdide dek yer almış yabanılık öylesine boyutla- ra erişmiştir ki bunun dökümünü yapıp bir yanı haklı çıkarmak anlamsızdır. Bir işkenceci on kişinin tırnaklarını söküp ikinci bir işkenceci ise beş kişinin tırnaklarını söküp, ikinci için "iki kat daha iyidir" diyemeyiz. Her ikisi de bir şeyler yapmıştır. Her ikisinin davranışları artık

yaptıklarının niceliği değil niteliğiyle değerlendirilmelidir. Bu davranışlar kantara vurulacak, eczacının ince terazisine konacak olaylar değildir. Bu olayların tarihi ve toplumsal nedenleri araştırılır ve bir daha tekrarlanmaları için çaba gösterilir ancak.

SEÇİMİMİZİ YAPMAK ZORUNDAYIZ

Dikkat edilmesi gereken başka bir noktada zorbalığın yalnız acı ve mutsuzluk kaynağı olmadığıdır. Yabanılığın pratik "yarar"ları -da vardır. Örneğin işkenceci gaddarlığıyla kimi zaman, a) İstenilen ifadeyi elde edebilir, b) Karşı tarafı sindirebilir, c) İç dünyasının bir gereksinmesini (agresivite-kompleks gibi) karşılayabilir. Yabanılığın dünyamızdan yok olmamasının nedeni, "kötü" insanların varlığı değildir; zorbalığın hâlâ "yararlı" sayılmasıdır.

Çağ dışı -ama hâlâ var olan- kimi anlayışlar toplumların içi gücü olduğu sürece, yani Makyavel'in "amaç aracı meşru kilar" anlayışı geçerli sayıldıkça, zorbalık da kolay kolay yok edilemez. Kimi amaçlar eğer insan yaşamının, onurunun ve mutluluğunun üstünde bir değer taşıyorsa yabanılık da "araç" olarak yok edilemeyecektir. Başka türlü söylesek, kimi zaman uluslar, "zor"dan uzaklaşıklarında kimi "zarar"ları da üstlenmeleri gerekecektir. Bir Yunan ata sözü "Hem pide bütün, hem köpek tok olamaz" der. Yani eğer insan mutluğunu temel amaç sayar ve zor kullanmaktan kaçınma yolunu seçerse, o zaman da "tenkil"lerin, "tehcir"lerin "yarar"larını da kaybettik demektir.

Bu konuda her okuyucu yeğlediği- ni seçebilir: Ya insan hakları ve "barbarlığın" yadsınması; ya da insa- nin üstünde yer alan "yüksek çıkar- lar"la bedel tanımayan amaçlar. Her ikisini birlikte seçemeyiz. Bilinmelidir ki -kendimizi aldatmayalım- bir ama- ca giden yolda limitler konmadığı sü- rece "barbarlık" da kaçınılmaz olacaktır. Hem zorun pratik yararın- dan hem de insanlığın güzelliğinden aynı zamanda yararlanamayız.

Geçmişin nasıl ele alınabileceğini gösteren bir yazıyla, söylediklerimi bir- raz daha somutlamak istiyorum. Çe- virip aktardığım bu yazı, Ilias Venezis'in "Anadolu, Selâm Sana"

adlı kitabındandır. (Yunan yazarlarının durmadan Anadolu'ya selam gönderdikleri sanımasın! Dido Sotiri'nun Türkiye'de "Benden Selâm Söyle Anadolu'ya" adıyla tanıtan kitabının gerçek ismi "Kanlı Topraklar"dir; otosansür "yumuşatmıştır" bu ismi.) Venezis, Yunanistan'ın en tanınmış roman yazarlarındandır. 1904 yılında Ayvalık'ta doğmuş ve Anadolu Sava- şından sonra 14 ay "Türklerin" tut- sağı olarak yaşamıştır. Bu olayı "Numara 31,327" adlı romanında (1931 yılında yayımlanmıştır) anlatır. "Eolya Toprakları" isimli öteki romanı (1943 yılında yayımlanmıştır) Ayvalık'taki çocukluk yıllarını anlatmaktadır. Yazar 1973 yılında ölmüştür. Buraya aldığım yazımı yaşamının son yıllarda yazmıştır.

Venezis'in romanlarında yer alan "barbarlık" olayları insanın uykusunu kaçıracaktır. Ama olayların yorumunda kin duygusuyla karşılaşmıyoruz. Ya- zar geçmişle barış içindedir. Olayları sergilenmesi öc almayı ya da karşı tarafı kötü göstermeyi amaçlamamak- tadır. Kendi sözleriyle ne dediğine bakalım: "Ege'nin doğu kıyılarında yaşayanlara şunu söylemek istiyorum: Bizden tarihimizi unutmamızı istiyorsanız, biz bunu yapamayız. Ama dürüst ve önemli olan başka bir şeyi yapabiliriz. Hinç beslemeyeceğiz. Halkların kardeşliğini, tarihimizi silip atmadan sağlayacağız. Çekitlerimi- zi, yüzyılların kinlerini, acıları ve top- raklarımızdan ayrılmayı bir yana yerleştireceğiz; ve öteki yanımıza ise barışa duydugumuz sevgiyi ve bir da- ha savaşmama ve kiyimlarda bulun- mama gereğinin bilincini yerleştireceğiz."

Belki gene çok önemli olan bir nokta, Venezis'in enternasyonalist bir ideolojiyle değil, ama zamanının içinde -geçmişte değil- yaşayan bir burjuvanın anlayışıyla yazdığıdır. Başından geçen bunca olaydan sonra, yetmiş yaşlarında bir insan böyle konuşabiliyor, halkların barışması artık utopik bir hedef sayılmamalıdır.

Çevirdiğim yazının daha iyi anlaşılması için şu bilgileri de gerekli görüyorum: a) "Rum" diye çevirdiğim sözcük yazarın özgün metninde "Yunan" diye geçer. Yunanca'da Rum-Yunan (Romios-Elin) ayrımı -Türkiye'dekine benzer- bir ayrim göstermez; b) "çorbacılar ve milis kuvvetleri", Rum ileri gelenleri ve Rumlar'ın örgütlediği güçlerdir.

Ayvalık'ın Son Günü

İllas Venezis/Çev. H. Millas

Eylül 1922. Ayvalık'ın tüm Hristiyan halkı, 30.000 Rum, Küçükasya cephesinin çöküşünden sonra kentten çekamamıştı. Çorbacılar ve millis kuvvetleri halkın hemen karşısında bulunan Midilli adasına geçmesini ve böylece kurtulmasını yasak etti. Türkler gelince, örfi idare ilan ettiler, 18-45 yaşları arasında bulunan bütün erkekleri tutukladılar ve tepelerin arkasında öldürdüler. Çocuklar, kadınlar ve yaşlılar, Amerikan bayrağı çekerek gelen Yunan gemilerine binmeye ve Midilli'ye geçmeye başladilar. Taşıyabileceklerini yanlarında götürüyordu, birkaç giysi, ikon gibi. Gemide binmeden önce kontrolden geçiriliyor ve Türkler mücevherlerini ve paralarını alıyordu.

Bu yazımı yazan ben o zaman on sekiz yaşlarındaydım; babam beni gizlice kaçırıtmaya çalışmıştı. Tutuklayıp hapse attılar beni. Az daha ben de ötekileri izleyecektim: Tepelerin ötesinde. Ailem gemilere binmeyi gecekti, beni kurtarmak için umutsuz çabalardan gösteriyordu.

Bundan sonrası kızkardeşim Ağapi Moliviyati anlatacak. Yıkıldan elli yıl sonra, Ankara'da Yunan Sefaretinde Müsteşar olan oğluyla birlikte Ayvalık'a gitmiş, baba evini bulmuş ve Ayvalık'ın son günlerini, yaşadığı gibi yazmıştır. Bunu yapan tek kimsedir, ve "Numara 31,328"le de ilişkili anılardır bunlar. Anlatıldığı olayların içinden, bir genç Türk subayının kişiliğinde, insanın güzelliği yükselmektedir, 1922 yılının yabanılılığı ve kani içinde bir ışık gibi.

"O gün akşamda doğru bitkin durumda evimize döndüm. Bütün evlerin kapıları açıktı, bomboştu; kent yabanıldı ve issız. Bütün hayvanlar çıldırmış gibi koşuşuyordu; kendilerini paralyacak yürüdü kuştan korkmuş gibi tavuklar kanatlarını çırpmıştı, köpeklere uluyordu ve inekler -nasıl da çöktüler- böğürüyordu, tehlikeli bir biçimde saldırıyorlardı ve insanları bulamadıklarından korkunç bir gürültüyle boynuzlarını duvarlara vuruyorlardı.

Yalnızdım, bütünüyle saf bir genç kız; biraz önce tanımış olduğum bir genç Türk subayının yanında yürüyordum, cesaret ve umutla doluyordum, o kadar ki bütün o cehennem, aşılılığı bir acıdan başka bana ne korkuya dehşet veriyordu. Ama zaten olan biteni de bilmiyordum. Türkler erkek kardeşim alıp götürürünce ben de evimizi terketmiştim. Annemin kara bir başörtüsünü başıma geçirip, umutsuz ve ağlayarak yollara düşmüştüm: subayı, Kumandan'ı, sorumluyu, ben de bilemediğim kim bulmamışdım. Akımda yalnızca kardeşim vardı, ruhum onu kurtarma isteğiyle doluydu. Kaç kişinin önünde diz üstü düşüğüm, kaç kişinin dizini öpmüş olduğunu ya da döktüğüm göz yaşlarını anımsıyorum. Kimileri kovdu beni, kimileri itiverdi, kimileri bana açıarak ve sevgiyle baktı:

deli de sanmış olabilirler. Ama ben korkmuyordum, ne de çekiniyordum. Durmadan yalvarıp ağlıyordum. Üç gün durmadan dolaştım, nerele gittigimi anımsamıyorum, ve üç gece, issız kalmış evlerin içinde yatırm, karanlığın ve terk edilmişliğin içinde.

Üçüncü gün-herhalde çok hastaydım-birden bir elin başına dokundugu ve sonra nabzımı yokladığını duydum. Bir Türk doktoru. Bana çok hasta olduğunu, ateşimin kırk dereceye vardığını söyledi. Yanıbaşında bir melek duruyordu, çok genç bir subay, çocuk hemen hemen. Bir ruh coşkusunu içinde önde diz çöktüm, dizlerine sarıldım ve bildigim biraz Fransızca ve biraz Türkçe'yle, ama en fazla yüregimle, acımı dile getirdim ve bana sevgili kardeşimini vermeleri ya da beni öldürmeleri için yalvardım.

Mucize oldu, beklenmedik. Eğilip beni şefkatle doğruldu, beni elimden tuttu ve ben de ona birlikte evime gitmemizi, benimkilerin onu tanıdıklarını ve ona bakmalarını istedigimi söyledi. Elinden geleni yapacağımı söyledi; benim ise umudum ve sevincim öylesine büyülü ki etrafındaki işsizliği dikkat edemiyordum.

Evinimi kilitli bulduk. Belki de açamamışlardı kâpiyi çinkü çok sağlam bir evdi. Kapıya vuruyor, bağıryordum, hiçbir yanıt yoktu. O zaman birden felaketin büyüklüğünü, kendi durumumun acıktı çıkmazını anladım. Bütünyle yalnızdım, yapayalnız bir kız, tamamıyla yabancı bir adamla, bir Türk subayla, issızlığın, terk edilmişliğin ve düşmanlığın içinde. Ateşten ve umutsuzluktan olacak çözüldüm. Basamakların üstüne kapanıp hüngür hüngür ağlıyordum.

İnleyişlerimin içinde birden bir Tanrı'nın takdisi gibi babamın titrek sesini duydum:

- Neredeydin çocuğu? Yaşıyor musun? Bizleri kovalar ve gittik, herkes şimdi limanda bekliyor, gemilere binecekler. Ama ben gene döndüm buraya. Seni arıyorum.

Sarıldık birbirimize, gözyaşlarımız birleşti, ve o yabancı adam üzgün ve duygulanmış, her ikimizi de okşuyordu: bu dramda bir tanık gibi yerini alıcasına.

- Gel gidelim, dedi babam bana.

O zaman dönüp yabancıya baktım. Babama kim olduğunu anlattım, bize yardım edeceğini anlattım. Üçümüz birlikte yola koyulduk, kardeşimin tutuklu olduğu yere doğru yürüdük - demir parmaklıklı bir yarı - bodrumdu.

Hâlâ bugüne dek sesi kulaklarımدادır:

- Alın beni, bırakmayın, Ağapi!

Tutsak olduğu bütün süre boyunca, uykumda bile duyardım bu sesi. Umutlarımı ona aşıladım, onu da yanına almadan çırpıp gitmemi söyledi, kurtuluşu için duydugum inancı ona aktarmaya çalıştım. Ve anımsadığım kadriyla, nöbetçiler oradan ayrılmamızın gerektiğini söylediğimde, bizler, üzgün ama umut

dolu, limana doğru yöneldik.

Sefil bir durumda bulunan yakınlarımıza karşılaştık, kucaklaştık, ağladık. Olup bitenleri anlattılar, yaşamış oldukları korkuyu dile getirdiler, karşılaşlıklarını yabanilliği. Dehşetlerini bana da aktarmaya çalışıyorlardı, benim de onlarla birlikte gitmemi sağlamak için. Ama ben kalacaktım.

Geçeydi artık. Hıçkırarak ağlayan kalabalık, karanlığın içinde, gemiye çıkmaya başladı. Son anda, babam benim kalma kararındaki direncimi gördüğünden, o da kendi kararını alıverdi:

— Ben de seninle kalacağım.

Gemi yola çıktı. Uzaklaşıkça ağlayan insanların sesleri yavaş yavaş sönyordu.

Artık tam karanlıktı ve her şey bittiğinde sahilde bir tek bız kalmıştı. Üç gölge.

Genç subay bizlere sordu:

— Nereye gideceksiniz? Sen hastasin, baban yaşlı, nereye gideceksiniz?

— Hiç bir yere, diyorum ben. Burada kalacağım.

— Gelin benimle.

Sesinden duygulandığı ama kararlı olduğu da belli oluyordu. Ortada o, ben bir yanında babam öteki yanında, konuşmadan, sessiz, uykudaymış gibi yürümeye koyuldu. Ama bilmek de istemiyorduk. Ruhumu dolduran acı öylesine büyülü başka duygulara yer kalmamıştı. Olan olmuştu ve olan en korkuncuydu.

Biribirimize tutunarak bir yerde durduk. Orta halli bir evdi. Görgüyle ve duygulanarak kendi yatağını baba biraktı genç Türk subayı; emirerine benim için babamın yanında bir döşek hazırlattı ve kendisi için de yan odada başka bir yatak hazırlattı. Bana kitap ve resim albümleri getirdi; erken yatmam gerektiğini hatırlattı, kendisinin ise çıkacağını ve biraz geç geleceğini söyledi. Giderken ere bize iyi bakmasını söylediğini duyдум, "yakınlarındır" demişti.

Babam uyumuştu ama ben subayı dönmesini bekliyordum. Döndüğünde sevinçliydi ve hafif içkili biraz başı dönüyor. Türkçe yazılı bir kağıt gösterdi, bununla kardeşimi komutanına çıkaracak; genç yaşı olduğunu, askerlik yaşına varmamış olduğunu gösterecekti. Benden kardeşime bir not yazmamı istedim, 17 yaşında olduğunu söylemeliydi. "Hasta olmasaydın", dedi, "kapıya kadar gidiip kardeşini görebilecektin."

İçkili haliyle ellerimi avuçlarında tutarak ve yaşı gözlerle içini döktü:

Bursa'danmış, adı Kemaleddinmiş. Anası babası ve üç kız kardeşi varmış. Üç güzel ve genç kızmışlar; 16, 18 ve 20 yaşlarında. Her üçünü de çok severmiş ama en fazla küçüğine düşkünmüş. Ama şimdilik hiçkimsesi yokmuş. Hepsini bızmıklar öldürmüştü. Ve Kur'an üstüne ant içmişti, her karşılaştığı Rum kadınıńı öldürdü.

Ama birden benimle karşılaştı. Ve aynen küçük kardeşine benziyormuşum, tıpkı tip oymuşum. Hıçbir yanım ondan farklı değilmiş. Ve beni böyle ağlayıp yakardığımı gördüğünde, sanki kızkardeşini görmüştüm, canlı; ve dileğim kardeşinin dileği olmuşmuş. O zaman yalnız yeminini unutmakla kalmamış, ikinci bir yemin de etmiş, artık ben ağlamamalıydim, ağlamamalıydı kardeşi.

Sırasıyla ben de ona kendi öykümü anlattım, kardeşimle benim aramda var olan eşsiz bağı... Ağlıyordum, ben de ağlıyordum; bütün bu olayların suçlusunu savaştı dedik. Pencerede görünmememi söyledi; her ikimiz için de bu tehlikeliydi.

Öbür gün her şey anlatmış olduğu gibi gelişti. Erin peşinde işaret etmiş olduğu yere gittim ve biraz sonra iki askerin kardeşimi getirdiklerini gördüm. Ama kardeşimi görür görmez ne olacağını hemen anlayıverdim. Traşsızdı, sakallı ve büyükli görünüşüyle değil onyedi yaşında, otuz yaşında gösteriyordu. Birazdan gene geçirtiler öňümden, kaybettim onu ve bir daha görmedim. Bu son kezdi.

Erle eve döndük; acı ve umutsuzluk sonsuzdu. Durmadan ağlıyordum. Ögle üzeri o unutulmayan insan eve döndüğünde bana yeni umutlar așladı. Kararlılıkla bana kardeşimi hapishaneden izinsiz çıkaracağını ve son geminin ayrıılısı sırasında, o kargaşalık içinde, babamla ve benimle birlikte gemiye kaçıracağını söyledi.

İki gün daha geçti. Artık bir aile gibi olmuşuk. Ev işlerine baktım, düğmelerini diktim, çoraplarını ördüm. O da bize yakınları gibi bakardı. Her sabah emirerle hapishaneye bir sepet yiyecek gönderirdi. Üçüncü günün akşamında bize öbür günün kritik gün olacağını açıkladı. O gemi son girmiydi. Bu son fırıltı.

Anlaşılan alnyazısını değiştirmek kolay değil. Da-ha sahile inmemişti ki genç Türk bitkin ve üzgün eve geldi. Olan o sabah olmuştu. Bodrum boşaltılmıştı. Bü-tün tutukluları Anadolu'nun içlerine sürmüştülerdi.

Kardeşimi hapisten kurtarmaya çalıştığımı içtenlikle inanıyorum. (Kardeşim esaretten döndüğünde ve ben başından geçenleri özetlediğimde, o da, ikinci posta ile gelen bir dostunun ona bir Türk'ün gerçekten hapishaneye gelmiş olduğunu ve onu ismiyle, İllas diye, israrla aradığını hatırlamıştı.)

Dedigim gibi bu son girmiydi. Genç Türk subayı gitmem için yalvarıyordu bana. Babam da yalvarıyordu ağlayarak. Genç subay bana olabilecekleri, başuma gelebilecekleri anlatmaya çalışıyordu. Taburu iki gün sonra hareket ediyordu, ve bizleri orduya teslim etmesi gerekecekti. Bize işkence edeceklerdi, kendisini de mahkemeve vereceklerdi, suçu çok büyütü: Savaş sırasında düşman gizlemiştir. Ve durmadan da bu arada kardeşimi bulursa eğer, onu kaçıracağını ya da elinden geldiği kadar yardım edeceğini söyledi.

Ben yarı bayındım. Bir kolumna er öteki kolumna o, beni merdivenlerden aşağıya indirdiklerini anımsıyorum. Ve sonra gene eve giremiyeyim diye hemen kapıyı örtmüştelerdi.

Her şeyi ayarlamıştı. Kapıda hazır bir at bekliyordu, yükli. Babama nereye gideceğimi ve gideceğimiz yerde neyle karşılaşacağımızı bilmemişti söyledi. İki büyük dengin içine döşek, çarşaf, battaniye, babam için iç çamaşırı ve bir haftalık yiyecek koymuştu.

Ellerini öptüm o da şefkatle saçlarımı okşuyordu, fısıldadığını duydum, "Zehra, Zehra" diye. Belki de küçük kız kardeşinin ismiydi. Ben konuşacak halde değildim, ağlıyordum.

Güvertenin üstünden gözüm sebebildiği kadar ince bedenini görüyordum, elini sallıyor bana gülegüle dıyordu. Yolu hep açık olsun, neredeyse şımdı. Dualarında adını anmayı hiçbir zaman unutmadım." □

Acıları Onu Adam Eden

Sevgiden çıktıktı yola

O diyarlardan ne gelen var ne giden.
Güneş oturmuş bir dala,
Acıları onu adam eden.

Burda içmişti ilk kez güneşin türküsünü.

Ölümden yaşama başladık yeniden.
Kimse duymadı onun kadar yurt özlemini
Yandi kül oldu sevgiden.

Burda hüznü, acayı söyle elimdeki kırık sazım,
Günbatımında beklerim dirilip soframaya gelsin Nâzım.

"Azerbaycan" çayhanesi,
Bakü, 3 VI. 1975

Necati Zekerlya

"Çayhane Şirleri"nden

"'88 Altın Çelenk Ödülü'nü Kazanması
Dolayısıyla Desanka Maksimoviç (*)

Sözcükleri Severim

Severim sözcükleri gelişti güzel olsa da
İçinde dizelerin, içinde tümcelerin.

Ağacı severim yanında orman yoksa da
ne boyda olsalar vurgunuyum ekinlerin.

Derlenmemiş çiçekler gibi severim sözcükleri,
hele yapraklar arasında saklandıkları zaman.
Severim duru çaylarda boy veren çiçekleri
sözcüklerle şiir serüvenine çıkarım her an.

Severim onları Sözlük'lerde bile,
bağlı olmasa da düşünceleri biri ötekiyle,
severim seslerini, boyutlarını;

Sözcükleri şiir dışında da severim,
yaşlı bir pıtı gibi onları gizlerim,
ışık gibi severim onların yollarını.

Türkçesi : Necati Zekerlya

(*) Desanka Maksimoviç (doğumlu: 16 Mayıs 1898) Yugoslavya'nın en yaşlı ve en önde gelen kadın ozanıdır. Bugüne dek 50'ye yakın şiir kitabı yayımlanmıştır, yapıtları 24 dile çevrilmiştir. Birçok şiir Türkiye'de de yayımlanmıştır. Bu yıl "'88 Altın Çelenk Ödülü" D. Maksimoviç'e verildi. Pablo Neruda, Evgenie Montale, Yannis Hristos, Evgeny Voznovenki, Bulat Okcavaya'ya ve daha birçok dünya ozanına verilen bu Yugoslav (Makedonya) Şiir ödülü, 1974'te Fazıl Hüsnü Dağlarca'ya layık görülmüştü.

İsveç'te Türk Kadınları

Bekir Onur^(*)

İsveç'teki Türkleri, Türk çocukların, Türk kadınlarını tanıyalım için belki önce İsveç'i tanımak gerek. Çünkü İsveç, daha tanımadan üzerinde önyargılar geliştirmeye elverişli ülkelerden biri. Belki çok uzak olusundan, belki soğukluğundan, belki de zenginliğinden...

İsveç, 19. yüzyılın sonlarında başlattığı sanayileşmesini zengin hamde deposuna borçlu. Bir de, yaklaşık 200 yıldır hiçbir savaşa katılmamış olmasına. Ülkenin 8,4 milyon nüfusunun % 83'ü kentlerde oturuyor. Şunun sırasında daha yüz yıl önce bu insanların toprakla uğraşan köylüler olduğunu gösteren hiçbir belirti yok ortalıkta. Sanayileşme çok köklü değişimler yaratmış: Kentleşme, kırsal alanların hızla boşalması, kadının iş yaşamına katılması, doğum oranının düşmesi, yaşam standardının yükselmesi, insan ömrünün uzaması...

İsveç'te beni şaşırtmayacak tek şeyin bu sonucusunu olduğunu düşünüyordum, çünkü daha oraya gitmeden dünyadaki en yüksek yaşam beklenisinin bu ülkede olduğunu kaynaklardan biliyordum. Örneğin Birleşmiş Milletler'in (1977) bir yayınına göre İsveç'te doğumdan itibaren yaşam beklenisi erkekler için 72,1 kadınlar için 77,5 yıl idi. Her şeyin hızla değiştiği ülkede meğer bu da değişmiş, 1983 sayılarına göre erkekler için 73,1 kadınlar için 79,1 olmuş. 1985 sayılarına göre ise tam 74 ve 80 yıl.

Geçen yaz Stockholm'den trenle kuzeye doğru giderken demiryolları yönetiminin yolcular için dağıtıldığı dilerden birinde, bu sayıların 1700'lere erkekler için 34, kadınlar için 37 olduğunu görünce manzara seyretmeyi hemen bırakıp yazıyla lütfendim. İsveç'te yaşam süresinin 1800'lere arttığını, bunun başta ge-

len nedeninin de ülkede patates yeminen yaygınlaşması, bu sayede çocuk ölümlerinin azalması olduğunu öğrenince şaşkınlığım daha da arttı. 1900'lerde ömür öncelikle kadınların lehine olmak üzere artık iyice uzuyor (gazetelerdeki ölüm ilanları da bunu gösteriyor). Sonuç olarak İsveç toplumunda nüfus piramidi tersine dönmekte ve bakılması gereken yaşılların sayısı gitgide artmaktadır (bakıcılık mesleğinde çalışanların çoğu kadın olduğu için de konu bizi ilgilendiriyor). Bugün 65 yaşın üstündekilerin genel nüfus içindeki oranı % 17 dolayında. Bu oran arttıkça, gelecekte toplumun % 10'unun nüfusun % 90'ının geçimini sağlamak durumuna düşeceği söylenektedir, bu da yeni sosyal politikaların gündeme getirilmesini zorunlu kılacaktır. Emekçiler ve yaşıllar için çalışacak eğitimli elemanların nereden ve nasıl bulunacağı sorunu, tipki yuvalar ve anaokulları için olduğu gibi, şu anda İsveç'in en güncel sorunlarından biri. Bu biraz da İsveç'in geçmiş yıllarda sosyal hizmetler alanında kemeri sıkma politikasının sonucu olsa gerek. İsveç son yıllarda çocuk yuvalarında, yaşıllar yurdunda, sakat örgütlerinde çalışacak yetişmiş eleman sıkıntısı çekiyor. Çünkü bu alanlarda iş ağır, ücretler düşük. Neyse ki, iktidardaki Sosyal Demokrat Parti'nin Eylül 1987'deki genel kongresinde sosyal refah harcamalarının yeniden genişleteceği karar alınmış ki, bu da İsveç'in dilinde, özellikle çocuklara, kadınlara, yaşıllara tanınan hakların artırılacağı anlamına gelmektedir.

İsveç'te yaşıllar kadar dikkat çeken diğer kişiler, çocuklar ve kadınlar. İsveçli hiçbir iş ya da etkinlikte yaşı ya da cinsiyet farkı tanımıyor. Otobüs ya da metro sürücüsü yirmi üç yaşında bir genç kız da olabiliyor, elle beş yaşında bir kadın da. Altmışlık hanımtayze ile on altılık yeniyetme mayolarının

üst parçasını çıkarıp birlikte güneşleniyorlar çimenlere uzanıp. Öte yan dan, kadınlar papazlık görevine atanma hakkı da tanınmış İsveç'te. Doğum denetimi ve cinsel eğitim konusunda ilk örgütlü etkinlikleri başlatan da bir kadın. Daha Stockholm'e ayak basar basmaz bu ülkedeki ayrıcalıklı iki zümreden birinin kadınlar olduğunu fark ediyorsunuz. Diğer de çocuklar. Hepsi de iyi beslenmenin, düzenli spor yapmanın, yeterli sağlık hizmetlerinin belirtilerini taşıyor gödelerinde. Hepsi de olağanüstü güzel. Kadınlar istedikleri gibi giyinme ya da giyinmemeye özgürlüğünün tadını çıkarıyorlar. Çocuklar adım başına rastlanan oyun bahçelerinde ve parklarda çocuk olma hakkından doyasıya yaralanıyorlar. Her yer zaten ormanlık iken bir de bunca park yapılmış olmasını da hayretle karşılıyorsunuz. Otobüs durağından evinize küçük bir tepeyi aşarak, ormanın içinden geçerek gitmenin keyfi de bir başka olmalı, otobüsünüz durağa tam saatinde geleceğini bilmenin güveni de... Aslında, İsveç'te her şeyin günlük yaşamı koyalayacaktır biçimde düzenlendiğini kabul ediyor.

Bu düzenin bir özelliği de sürekli değişmesi. İsveç'te en çok duyulan sözcüklerden biri de "reform" sözcüğü. Eğitimde reform, aile yapısında reform, vergi sisteminde reform, sağlık hizmetlerinde reform, konut düzenlemesinde reform... Bunların lafta kalmadığı, her şeyin gerçekten yeniden biçimlendirildiği, hızla değiştiği gözle görülüyor. Bütün değişimler konusunda halkın hemen bilgilendirmek de casası. Örneğin, AIDS sorunu patlak verdiğinde, hastalığa çare buluncaya kadar şimdilik en iyi çözümün halka bilgi vermek olduğuna karar verilmiş. İsveç'in gelmiş geçmiş en büyük bilgilendirme kampanyası da böyle başlamış. Üstelik, herkesin eşcinselleri suçlamaya yöneldiği o kargaşa içinde İsveç, eşcinselleri ayırmıcılığı engelle-

yen yasa maddesinin kapsamına almayı öngören bir reform önerisi de hazırlayabiliyor.

Bütün bu zenginlikler, haklar, olanaqlar ortamında İsveçli nasıl bir insan? İsveçlinin dışardaki imajının hep cinsellik çevresinde kurulmuş olduğu bilinir, bu galiba bir tek biz Türklerin kanısı da değil, çok yaygın. Oysa İsveç'te cinsel özgürlüğün ve kadın haklarının tarihi diğer batı ülkelerindeki den çok da eski değil. Öyleyse asıl soru şu olmalı: Bu aşırı gelişmişlik hiç sorun yaratıyor mu, özellikle insan bağlamında? İsveç Enstitüsü'nce yayımlanan bir tanıtım kitapçığında bu soru şöyle yanıtlanmıştır: "Yüksek maddi standartın aşağı sosyoekonomik düzeylerde -alkolizm, uyuşturucu alışkanlığı, intihar, suç gibi - bazı toplumsal hastalık belirtilerine otomatik olarak yol açacağı beklenisi İsveç'te diğer ülkeler ölçüsünde gerçekleşmiştir. Bu konuda İsveç, diğer ülkelerden ne daha iyi, ne de daha kötü durumdadır."⁽¹⁾ Bunun doğru olup olmadığını bilmek dışardan bakanlar için olanaksız. Ama İsveç'te birkaç hafta yaşamak bile her şeyin hiç de denildiği gibi yolunda gitmediğini görmeye yetiyor.

18 Ağustos 1987 Salı günü televizyonda, ertesi gün de bütün gazetelerde ilginç bir haber vardı: Çalışan kadınlarla iş yaşamında cinsel açıdan rahatsız edilip edilmediği sorulmuş. Araştırmacı Inga-Britt Torenell soruya yönelik 4220 kadından ancak yarısının yanıtını alabilmiş. Soruya yanıtlayan kadınların 348'i (% 17) evet demiş. 3 kadından birinin (% 31) cinsel ilişkileriyle karşılaşıldığı, 7 kadının (% 2) irzına geçindiği ya da geçmeye girişiminde bulunulduğu, dört kadından üçünün sarkıntıya uğradığı, bütün bu olaylarda kadınların üçte birinin işi bıraktığı ya da hasta yazılılığı saptanmış. İşini yitirme korkusuya bu kadınlarından pek az yardım isteyebilmiş, olayı şefine ya da sendikaya bildirenler ise çok az. Üstelik bu cinsel saldırılardan genellikle kadının mesleğinde ilerlemesinde etkili olabilecek üstlerinden geliyor. Memur sendikasına bağlı kadınlar daha çok üstlerinden, işçi sendikasına bağlı olanlar ise iş arkadaşlarından görürler bu muameleyi. 71 elle sarkıntı olayı, 31 yatma önerisi, 2 irza saldırı girişimi...

Burası İsveç!
6 Ağustos 1987 Perşembe günü te-

levizyonda ve ertesi gün bütün gazetelerde önemli bir açıklama vardı: Okul psikoloğu Louise Lettholm, "Okullardaki kokuşmuşluk ne zaman gün ışığına çıkarılacak?" diye haykırıyordu. Cinsel önerilerle karşılaşan, korkan, nereye başvuracağini bileyen kız öğrenciler, saldırgan öğretmenler, ilgisiz yetkililer...

Evet, burası İsveç!

GÖÇENLER VE GÖÇMENLER

Geçen yüzyılda bir köylü toplumu olan İsveç, 1860-1914 yılları arasında bir milyonu aşkın yurttaşının ülke dışına göçtügüne tanık olmuş. Aynı İsveç, önce ikinci Dünya Savaşı'nın yarattığı koşullar, sonra da sanayiinin hızla gelişmesi nedeniyle göçmen kabul eden bir ülke haline gelmiş. İsveç'e işgücü gücü 60'lı yıllarda artış göstermiş, bu yılların sonrasında en üst noktasına ulaşmış. Gelenler içinde en büyük grubu hep Finliler oluşturmuş. Türkler 1965'ten başlayarak İsveç'e dört büyük sefer yapmışlar. Önceleri işgücü gücü olarak başlayan bu seferler, daha sonra siyaset bir nitelik kazanarak sürmüştür. Bugün İsveç'teki Türklerin sayısı 30 bin dolayında. Ayrıca, diğer ülkelerden gelenlerin sayısı gitgide azalırken, Türkiye'nin bu ülkedeki nüfusunun gitgide arttığı gözlemleniyor. Üstelik oldukça genç bir nüfus bu.

İsveç'e ilk gelen Türkler kırsal kesim insanları olmuş. Dolayısıyla, bir kent ve sanayi ülkesi olan İsveç'in yenicilikleri karşısında şaşırıp kalmışlar.

Her evde mutlaka bulunan elektrikli araçları kullanmayı bilmeyip bozulan olmuş örneğin. Bugün her şey değişmiş olsa bile, bir zamanlar en sorulu grubu Türklerin oluşturduğu hâlâ anımsıyor.

Kültür farklılığının İsveç'teki göçmenlerin en önemli sorunu olduğu gerçeği belki özellikle Türkler açısından söylenebilir. Türkler kimliklerini koruma gereklisiyle kendi kendilerine inanılmaz sorunlar yaratmışlar. Çocuklarına okulda verilen yemeği yedirmemek (domuz eti sorunu), kız çocuklarını beden eğitimi derslerine sokmamak (örtünme sorunu), kızlarını liseye göndermemek (ahlak sorunu), birtakım sosyal haklardan bile yararlanmamak (gavur olma korusu), vb. Gecenin ileri saatlerinde metroda ya da elektrikli trende uyuşlayan bir "kara kafalı" görürseniz, bilin ki bü-

yük olasılıkla bu bir Türkür. Çünkü Türkler gün boyunca mutlaka birkaç işe çalışıyorlar, ölesiyle yorgun düşüyorlar. Üstelik, anlatıldığına göre, hiçbir Türkün böyle ölümüne çalışma zorunluluğu da yok, çünkü zaten ailede herkes çalışıyor ve gelir düzeyleri de oldukça yüksek. Ama Türkler memlekette ikinci bir ev almak ya da en son model mercedese sahip olmak uğruna durmadan deliller gibi çalışıyorlar. Belki de başlangıçtaki çok çalışma, tutunma, kendini kanıtlama zorunluluğu sonraları bir alışkanlığa, bir tür hastalığa dönüştür. Nitekim Türkler özgür bir "aşırı çalışma hastalığı"nın varlığı yetkililere de dile getirilmektedir. Rinkeby Sağlık Merkezi'nin başhekimi Lena Bohman, "ben bu durumu kültür çatışması olarak niteliyorum" diyor. "örneğin kadınlar sekiz, on, hatta on altı saat temizlik, bulaşık gibi işlerde çalışıktan sonra, evde çocuk bakmak, kocasıyla ilgilenmek, ev işleri yapmakla yükümlü oluyor. Bu yüze uzun süre dayanmak mümkün değildir." Bu aşırı yükü taşıyamayan Türkler hasta yazılma ya da erken emekli olma gibi yollara başvuruyorlar. Türk göçmenler arasında kadınların dövülmesinin çok yaygın olduğu da söyleniyor. Dr. Bohman'a göre, "Kadınlar bunu evlilik içinde olağan karşılıyor. Bazi Türk kadınları dayak karşısında çaresiz kalıyor, evliliklerinin tehlikeye gireceğini, evde huzursuzluğun artacağını düşünerek yetkililere başvurmuyorlar."⁽²⁾

İsveç göçmenlerin sorunlarına araştırmamasına her yıl büyük paralar ayıryor, ayrıca İsveç'te yapılan bütün toplum bilimleri araştırmalarında göçmenlere de yer veriliyor. Lund Üniversitesi'nden sosyolog Inga Sonesson 200 çocuğu 6 yaşıdan başlayarak 10 yıl izlemiştir. Araştırma, İsveç'te videonun kullanılmaya başladığı yıl olan 1975'te başlamış. Bulular kız çocukların video izlemeye daha erken yaşta başladığını ve daha çok etkilendiğini göstermiş. Erkek çocukların da haftada yaklaşık on saat video izliyor, korku ve şiddet filmlerinin ardından daha saldırgan oluyorlar. Ayın araştırma grubunda 1350 genç üzerinde çalışan Ulla Johnson Smagdi, aslında gençlerin eskisinden daha az kitap okumadığını, ancak video izleyen gençlerin yalnızca TV izleyenlerden daha az okuduklarını bulmuş. Kitap okuyan gençlerin vide-

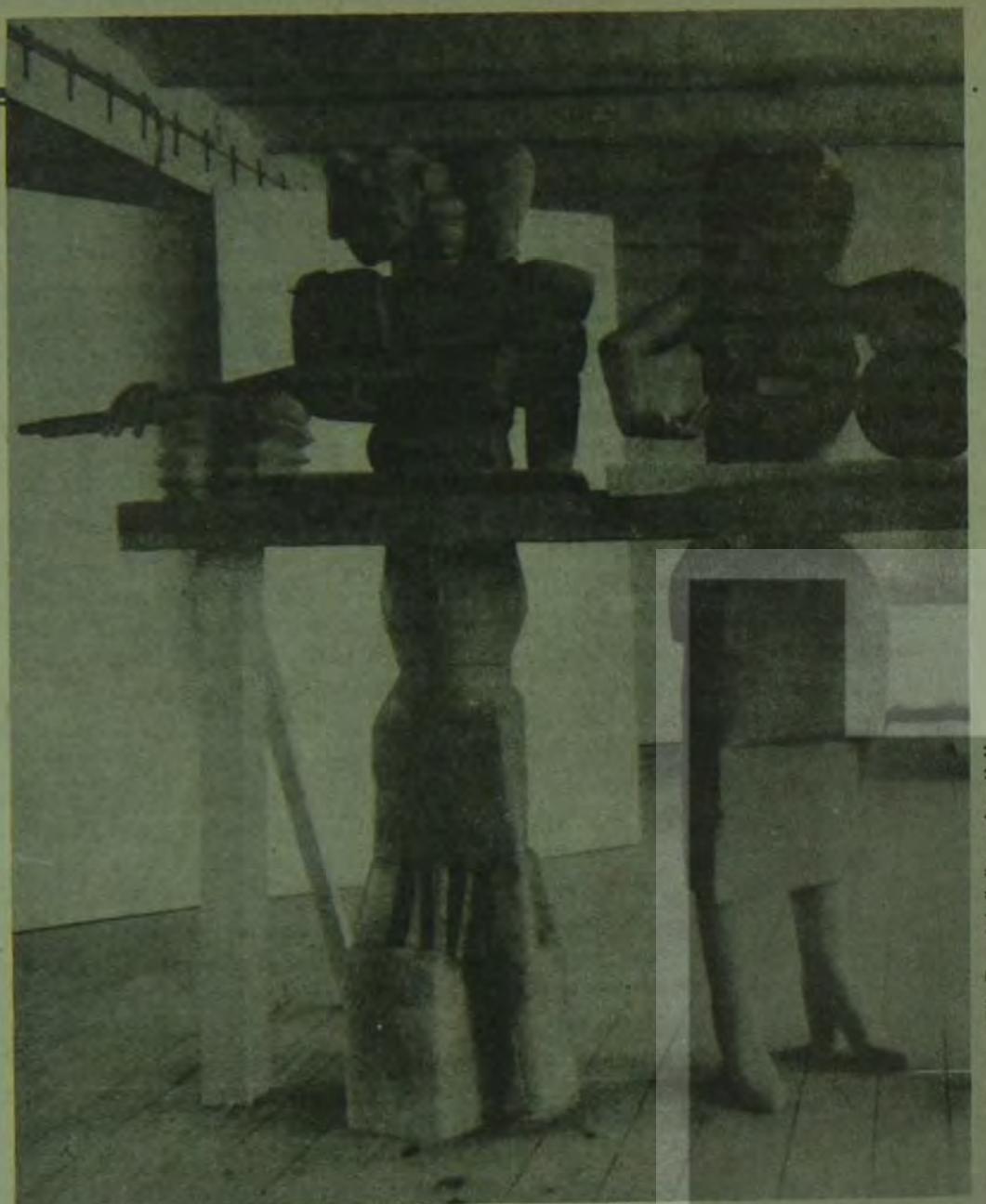
(*) Doç. Dr. Bekir Onur, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fak. Öğretim Üyesi.

oyu daha az izledikleri görülmüş. En ilginç bulgu, işçi çocukların videoya daha bağımlı olması, kitapta uzak durmaları, sonuçta okul başarılarının aşağı düzeylerde kalması.⁽³⁾

KIZLARIMIZ - KADINLARIMIZ

İsveç'te göçmenlerle ilgili en önemli sorun dil alanında olmakla birlikte, Türkler açısından onun kadar önemli bir konu daha var: Kız çocukların eğitimi. Temelde Türk kadınının konumuya ilgili olan bu sorunu İsveç'te konuşduğum herkesten duydum. On yıldır İsveç'te yaşayan, Rinkeby ve Tensta bölgelerinde okul psikoloğu olarak çalışan Sevil Bremer'e göre sorunun temelinde yine kültür farklılığı var. Psikolog Bremer, Türklerin kültür çatışmasının aslında iki kültür arasında değil, üç kültür arasında olduğunu düşünüyor: Türk köy kültürü, kent kültürü ve İsveç kültürü arasında. Sık sık seyredilen Türk video filmlerinin de, "kentteki kötü kadın", "köydeki temiz kadın" imajlarıyla bu çatışmayı pekiştirdiğini belirten Bremer, "Kadın-erkek ayrimı nedeniyle benim kadın olmam da sorun olabilir, özellikle erkek velilerle ve özellikle ilk karşılaşmadada" diyordu. Bremer'e göre Türklerin çoğu İsveç ailesi konusunda çok yanlış önyargılar geliştirmiş. Patolojik aileler kolayca göze battığı için Türkler onlara bakıp İsveç'te ailenin yıkıldığını düşünüyorlar. İsveçli ailenin bağımsız bireylерden oluştuğunu, aile bireylerinin evden erken yaşta ayrıldığını, buna karşın ilişkilerin sürdürünü, ana babaların çocuklarını birçok tehlikeye karşı korumaya çalıştığını göremiyorlar. İsveçliye karşı bu önyargıları nedeniyle Türkler İsveçlilerle gerektiği kadar yakın ilişki kuramıyorlar, kuranlara da iyi gözle bakmıyorlar.

30'a yakın yabancı ülkeden 1700 çocuğu gittiği Alby Temel Okulu'nun müdürü Ove Carlsson Türklerle ilgili en önemli eğitim sorununun kız çocukların okutulması olduğunu belirtiyordu: "Türk baba okula görüşmeye geldiğinde erkek çocuğunun durumunu soruyor, kız çocuğunun durumuya hiç ilgilenmiyor. Kız çocukların evlendirilip bir an önce kurtulunacak varlıklar olarak görüyorlar. Üstelik, burada doğup büyümüş bir Türk değil, Türkiye'den biriyle evlendirildikleri için İsveç'e yeni gelen adam karısının tüm gelişme yollarını tıkıyor." Ove Carl-

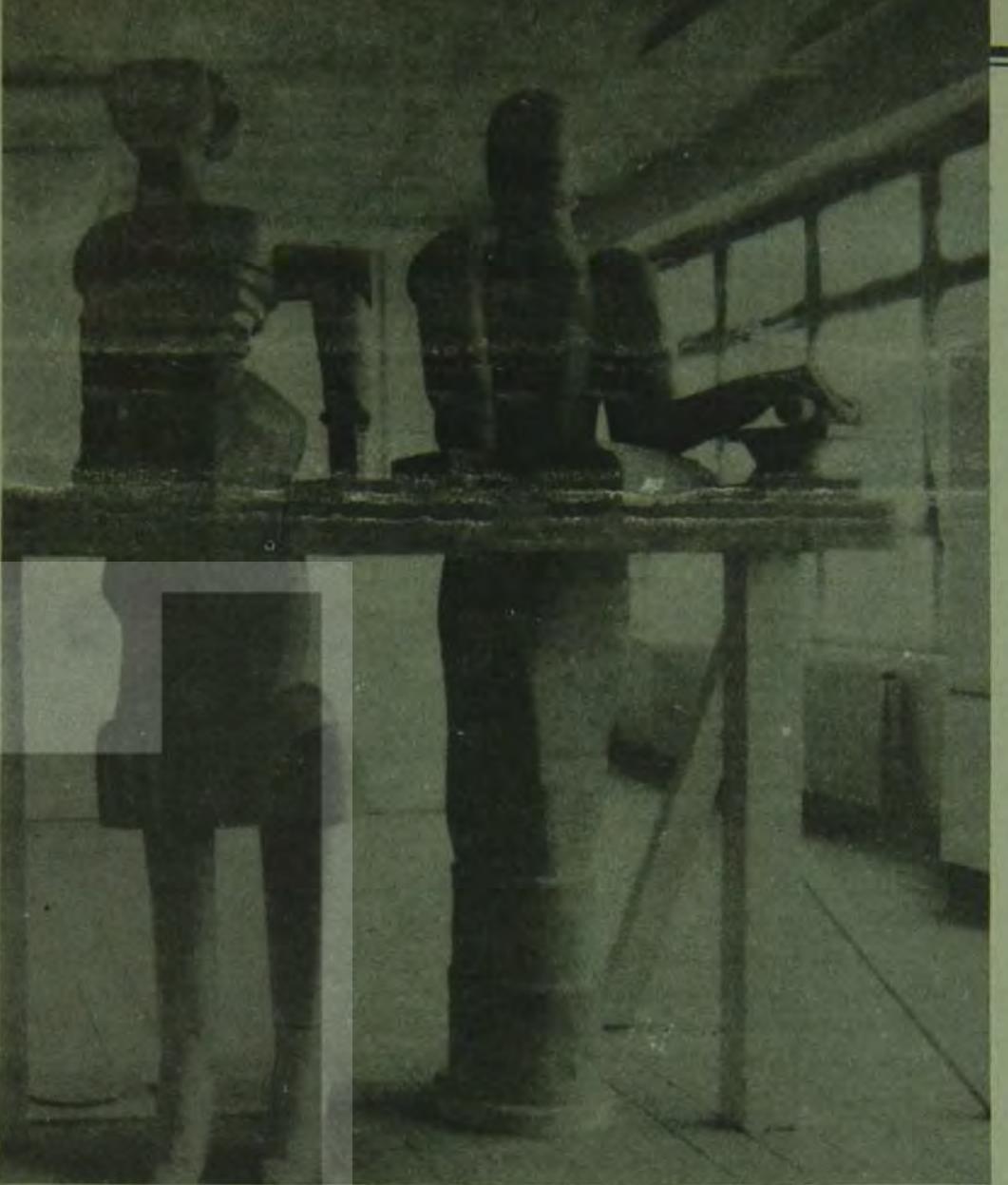

Azade Köker, "File Band (yürüyen bant)", 1987, Pıshmış kli, 220 x 350 x 60

son'un bu konudaki son sözleri bananın çok ilginç gelmişti: "Aslında Türk kız çocukların okula gelmesi çölde battığı için Türkler onlara bakıp İsveç'te ailenin yıkıldığını düşünüyorlar. İsveçli ailenin bağımsız bireylерden oluştuğunu, aile bireylerinin evden erken yaşta ayrıldığını, buna karşın ilişkilerin sürdürünü, ana babaların çocuklarını birçok tehlikeye karşı korumaya çalıştığını göremiyorlar. İsveçliye karşı bu önyargıları nedeniyle Türkler İsveçlilerle gerektiği kadar yakın ilişki kuramıyorlar, kuranlara da iyi gözle bakmıyorlar.

korkmadan okula gönderilmesi. Yani, aile artık kızı üzerinde kurduğu denetimden emin, yoksa kızından değil hâlâ." Huddinge Belediyesi'nin Skagos semtinde ikinci Bölge Müdür Yardımcısı ve göçmen çocukların konusunda deneyimli bir yönetici olan Inger Bengtsson'a göre de Türk kız çocukların açısından olumlu bir gelişme var, "ama eve kapanıp yaşadıkları için Türk kız çocukların İsveç'te kazandıkları değerleri ve davranış özellikleri yaşama geçiremiyorlar."

Okutulan Türk kız çocukların sayısının göreli de olsa gitgide arttığı eğitim istatistiklerinde açıkça görülmektedir. Psikolog Sevil Bremer bunu şu nedenlerle açıklıyordu: "Ana babalarının sandığı gibi okudukları zaman kötü kadın olmamaları. Okuyup iş sahibi olunca eve ekonomik katkılarının olması. İsveçleşme korkusunun gitgide yenilmesi." Alby Temel Okulu'nun Türk öğretmenlerinden, on dokuz yıldır İsveç'te yaşayan ve İsveç'teki ilk Türk eğitim yöneticisi olan Yahya Yazar ise bu gelişmeye farklı açılıyordu: "Birinci neden yabancılar arasında yaygınlaşan işsizlik. 16-25 yaşlar arasındaki her İsveçli işsiz gence karşılık üç yabancı işsiz genç var. İkinci neden, insanların deneyim kazanmış olması, birbirinden gerekerek güdülenmesi. Üçüncü neden, denetim altında tutulan kızların artık

üçüncü kuşak yine de çok sorunlu."

Yine de günümüzde pek çok şeyin değişmekte olduğu gözlemleniyor. Sevil Bremer'in anlatığına göre, "burada büyümüş, okumuş genç kız köyünden evlendirilmek istenince artık başkaldırıyor ya da sonradan boşanma yoluna gidiyor." Gerçekten İsveç'te beni şaşırtan gelişmelerden biri de, genç Türk kadınları arasında boşanma oranının yüksek olmasıydı. "Bunu bir gelişme sayıp söylemeyeceğimiz çok kuşkulu" diyor psikolog Bremer, "kadınların boşanması göründüğü kadar da sağlıklı olamıyor her zaman. Sindirimmemiş boşanmalar da var. Genellikle çocuklar ortada kalıyor, perişan oluyor. O zaman şunu soruyorum ben de: Acaba bu gelişme çok mu çabuk oldu, pahası çok mu fazla, nerede yanlış yapıldı? Bunları soruyorum, çünkü boşanmayı izlemesi gereken diğer çabalardan gösterilmemişti." Bremer, ailesine karşı çikararak boşanan, ama ondan sonra da ana babasına boyun eğip eve kapanan, özgürlüklerinden tümüyle vazgeçen genç kadınlardan örnekler anlatıyordu.

Türk kadınlarının gelişmesinin er-

kekler üzerindeki etkisini, gördüğüm iki Türk psikolog da aşağı yukarı aynı sözcüklerle vurguluyordu: "Kadınların hızlı gelişmesi erkekleri kendini savunan bir grup haline getirdi. Erkekler kendi aralarında bir 'erkek kültürü' oluşturmaya çalışıllar. İçki içmek, kahvelerde oturmak, kumar oynamak, İsveçli kadınlarla arkadaşlık etmek, ama kendi karısını kilit altında tutmak... Türk erkeği, karınına gelişme yollarını açmaktadır, kendini koruma yollarını öğlemektedir."

İsveç'teki tüm gözlemlerim içinde beni en çok şaşırtmış olanları özellikle Türk kadınlarıyla ilgiliydi. Erkeklerle ilişkin öykülerin sıradanlığı yanında, kadınlar konusunda hep ilginç, dikkat çekici, giderek saygıya değer öyküler dinliyordum. Sonunda bu kadınlardan bir-ikiyle görüşmemin kaçınılmaz olduğunu hissedip haber saldım, ricalarda bulundum. Kula kökenli, İsveç'te doğup büyümüş iki genç kadının, adlarını yazmamam koşuluyla benimle görüşmeyi kabul ettiklerini öğrendim. Güneşli bir öğle vakti Skagos İlkokulun bahçesinde buluşma saatini beklerken, bahçeye giren, modaya uygun giyimli, zarif, güzel iki genç kadı-

nın beklediğim Türk kadınları olduğunu asla kestiremezdim, ta ki aşağıdaki öykülerini dinleyinceye kadar...

"Erken evlilik burada çok önemli bir yara, 17-18 yaşlarındaki genç kızların en önemli derdi. Buna 'zorunu evlilik' desek daha doğru olur. Boşanmaların çokluğu da bundan. Evlenen kızın memleketten getirdiği erkeğin burada gözü açılıyor. Erkekler bu evliliği sırı Isveç'e gelebilme için istiyorlar. Buna isyan eden kadınlar sonunda ayrılıyor. Ama sonuç çok acı oluyor. Yalnız yaşayanlar 'orospu' diye damgalanıyor. Çoğu ailesi ile yaşamaya zorlanıyor. Evli kalanların yükü çok ağır. Evliliğin yükünü hep kadınlar çekiyor. Çalışın, yemek yapın, çocuk baksın! Erkekler hiçbir işin ucundan tutmuyor. Ama bir İsveçliyle evli Kulu'lu erkek, İsveçli erkek gibi her yükü paylaşıyor. Peki bizim günahımız ne? Biz buna çok kizıyoruz. Erkeklerimiz bize de böyle davransın istedigimizde kavga çıkarıyor. 'Isveçli olmak' suçlaması bizi sürekli engelliyor. İsveçli arkادımızın evimize gelmesini bile hoş karşılamıyorlar, nerde kaldı bizim İsveçlinin evine gitmemiz... Restoran, sinema, gitmek bile eğer yanınızda erkek yoksa büyük derd oluyor. Mesela şu anda bizim burada spor yapabilem bir kadın yok. Türkiye'de normal sayılan, izin verilen şeyler bile burada yasak. Belki bizim İsveçli olmamızdan korkuyorlar. İsveçliye çok kötü gözle baktıkları için. Halbuki İsveçli inanın çok iyidir, yardımseverdir, zorlamaz, ne Almanlara benzer, ne de Danimarkalılara. Ana babalar İsveçlilerle yakın ilişki kurup onları yakından tanıymadıkları için çocukların onların arasında bırakmıyorlar. Karşı çıkanlara da kızıyorlar. Bir de bizi 'kominis' olmakla suçluyorlar. Sinemaya, restoran, parka giderek erkeklerle buluşacağımızı sanıyorlar. Ama hiçbir koca da karısını alıp restorana götürmüyör. Güya bizi koruyorlar, iyi valla! Sonunda bizim için evle iş arasında robot gibi gidip gelmek kılıyor. Hocam biz robot muyuz, insan mıyız, neyiz? Yoksa suçumuz kadın olmak mı?"

Ah, bir bilsem! O iki genç kadını dinlerken, İsveç'teki Türkler, Türk çocuklar, Türk kadınları sorununu belki şimdilik bilimin değil, sanatın daha iyi yansıtabileceğini, yorumlayabileceğini düşünüyordum. □

(1) Sweden in Brief, The Swedish Institute, Uddevalla, 1986

(2) Yeni Birlik, no 4, 1987

(3) Fact, no 14, 1987

"Polonez"

Reha İsvan

Pazar günlerini, Pazar keyifle, dinlence rahatlığıyla yaşayabilelimiz kaç kişi acaba?

Kaçımız ek gelir sağlamak için iş üzerindeyiz Pazar günleri? Kırsal alanda zaten günlerin Cuması, Pazar yoktur. Doğa insana verir ama, doğaya acımasızca bağımlı kılın adamı. Üretim biçiminiz doğa koşullarıyla bağımlıysa, dinlence çocuklukta, hastalıkta bile aşağı yukarı hayaldir. Köylünün düğün derneği, bayramı seyrani bile onun doğaya borçlandığı saatler dakikalardır. Doğa alacağına şahindir; borcunu hiç aksatmadan ve en kısa sürede ödemezsenez sizi kötü cezalandırır.

Bir vakitler katıldığım uluslararası bir kongrede, kadın sorunları tartışılıyordu. 2. Dünya Savaşı'nda, Polonya'da esir kamplarında ana-babasını yitirmiş, kendi ölümünden dönmüş, sekin zekası ve bilgisile dikkat çeken İsraili bir delege arkadaş kalktı, "İstihdam sorunları, iş bulmada ve iş içerisinde kadın-erkek ayrimı üzerinde çok uğraşmaya değmez, 'Teknolojik Devrim' surada tartışılan her şeyi çok yakın bir gelecekte anlamsız kılacak, siz erken emeklilik, ve kısa iş günüyle gelecek olan fazla zamanını kadınlar nasıl değerlendirmeli, onun üzerinde durun," dediyo.

Belki olaya elit meslek kadınları açısından, hatta sınıfı olarak yaklaşırdu, Polonya asılı Bayan Shalon.. Belki de arkadaşımızın o sözünü ettiği döneme, gelişmekte olan ülkelerin insanları daha çok sonraları ulaşacaktır, bileyem.

Bildigim şu ki, ülkemizde kırsal yöre emekçisi, kadın olsun erkek olsun, gün boyu "oh" diyemez, derse, doğa ona o bir nefesi haram eder.

Kentlerdeki emekçilerimizin de hali mâlum.

Artık benim gibi büyükanneler bile "oh" dedikleri Pazar'ları yazıya konu ettiğine göre, Pazar'ların tadını çıkarınlar bir başkalarının sırtından çıkar-

nyor galiba. Kimimiz eşimizin, kimimiz işçimizin, kimimiz analarımızın, kimimiz çoluk çocuğumuzun, vb, vb...

Giriş çok uzun oldu sözümüz. Oysa, tat aldığı bir konserin duyarlığı içinde, dünyadaki herkes, hepimiz gerçek bir "oh" diyemedikçe, insanım diyen kimseyin "oh" demeyi hak etmediği bilincinin verdiği huzursuzluktan söyle girerek, bana çok çarpıcı gelen simgesel bir olaydan söz edecektim.

Yüreğe saldırı...

YÜREĞE SALDIRI evet...

Chopin daha adı konmadan sessendirmiş bu zihniyeti. Ve ölümünden çok sonra, yüreğe simgeleşmiş yüreğe saldırına direniş.

Pazar günleri, TV'de Sayın Hikmet Şimşek'in sunduğu "Pazar Konseri"ni kaçırılmamaya çalışırı. Chopin'in müziğine ayrılmış olan programı Arthur Rubinstein'in yorumuyla dinlemek büyük zevkti.

Chopin'in babası Fransız, anası Polonyalı imis.

Dahası, kendisi yaşamının büyük bir bölümünü Fransa'da geçirmiştir.

Chopin Polonyalıydı ama.

Hem öylesine Polonyalıydı ki, Polonyalı yurdaları onunla o denli öğünlüyorlardı ki, ona değerli bir kap içinde, Polonya toprağı göndermişlerdi.

Yurttaşları, yurtdışında yaşadığı için ona hain dememişlerdi, yurttaşlık hakkını gaspetmemişlerdi.

Cünkü insanın yurdu, "yurdum" dediği yerdir.

Ne yazık ki, yurtseverinin değeri sahte yurtseverler bileyim. İnsan olmayanların, insan kıymeti bileyemeyeceği gibi.

Öldüğünde, onun yaşamında yanından ayırmadığı yurt toprağını mezarına sermişler, boşalan kaba ise,

Chopin'in duyarlı, duygulu ve yurt sevgisi ve özlemeyle dopdolu yüreğini koyup Polonya'ya götürmüştür.

Chopin'in kalbi hep Polonya için atmıştı. Chopin'in yurt özlemeyle, özgür-

lüğü gasbedilmiş ülkesinin acısıyla yükü yüreği artık Polonya'daydı ve o yüreğin önünde eğilmek Polonyalıları yükseltiyordu.

Chopin'in eşsiz yapıtlarını yasaklamak hiçbir Polonyalının aklına gelmiyor, onun ezbelerini seslendirenlerle kuşkuyla bakılmıyor ve onu sevenler onunla övüneler mahkemelerde soruluyor; doğum, ölüm yıldönümülerinde onu anma çabası suç unsuru teşkil etmiyor, Aksine Chopin'e duyduları sevgi, Polonyalıların kendilerine duyduları saygı ve güveni pekiştiriyordu.

Ülkenin değerlerine değer katıyordu.

İnsanın yurdu "yurdum" dediği yerdir, evet.

Ne mahkeme kararıyla, ne hükümet kararıyla ne işkence ve horlamaya elinden alınır kişilerin yurttaşlığı, yurtseverliği.

Zorbalığa, zulme tepkiyle yurdu terketmiş nice has yurtseverimiz var, günümüzde de tarihimize de...

Ve: "Sel gidiyor, kum kalyor."

Alman orduları Polonyayı istilâ ettiklerinde, faşistlerin ilk işi Chopin'in yüreğine saldırmak oldu!

Polonyalılar sakladılar yüreklerinin simgesi olan o yüreği. Polonyalılar işkence gördüler, o yüreğin yerini bilen birçok kişi öldü ama yüreği bulamadı Naziler.

Chopin'in ülkesiyle bütünleşmiş yüreği ve o yüreğe sahip çıkan Polonyalılar, yüreğe saldırına direndiler.

Polonyalı yurtseverler Chopin'in yüreğe simgeleşen kendi yüreklerine el atmayı düşleyen faşistleri, düşman ordularını püskürtüp Chopin'in yüreğinde simgeleşen kendi yüreklerine sahip çıkmayı başardılar.

İşgalden sonra yerine konan yüreğin önünde eğilenler, yüreğe saldırıyla dur diyenlerin yüreklikleri önünde eğiliyorlar...

9 Mayıs 1988

Nasıl Bir Üniversite İstiyoruz

Haldun Özen

Yükseköğretim, ortaöğretimden sonra gelen bir eğitim, öğretim ve araştırma aşaması olarak bazı nitel farklılıklar gösterir. Bir yandan toplumda geçerli olacak bir uzmanlık alanında meslek edindirme, bir yandan gençliğin coşkuluğunu ve özlemlerini doyurucu bir kültür ve sanat ortamı oluşturma, bir yandan da bilginin ve deneylerin üretildiği, bilgi ve deney üretme yöntemlerinin aktarıldığı bir çevre olma... yükseköğretimin başlıca nitel farklarıdır.

Yükseköğretim bir diğer özelliği ile de dikkati çekiyor. Bu da, yükseköğretim yetişirdiği kişilerin ortaöğretimde ve ülkedeki diğer hizmetlerde geniş şekilde etkinlik kazanabilmesidir. Bu nedenle, yükseköğretim, darbe ile gelen ve darbe sonrası oluşan geçici iktidarların, amaçlarını uzun ömürlü kılmak için el koymak istedikleri başlıca hedefler arasındadır.

"12 EYLÜL BİLİMLİ" YARATMA ÇABALARI

Bugün ülkemizde 28 üniversitede ve bunlarda yaklaşık 25 bin öğretim elemanı, 500 bin öğrenci var. Buna karşılık üniversitede çağına gelmiş gençlerimizin sayısı 5 milyondan fazla. Bunun yaklaşık bir milyonu daha okuma yazma bilmiyor. Bu durum ülkemde yükseköğretimin yeterince yaygınlaşmadığını gösteriyor. ANAP iktidarı da bu yapının sorunlarını kendi amaçları doğrultusunda abartarak, ülkemde yükseköğretimi, temel niteliklerine yabancı bir doğrultuya yönelik arzusunda. Bu arzunun somut belgesi: 12 Eylül döneminin eseri olan ve ANAP iktidarı döneminde bazı değişikliklerle yürürlüğü sürdürülen YÖK Yasası'dır.

Başlangıçta 12 Eylül yönetimince büyük umutlar bağlanan bu düzenlemeye sanıldı gibi sonuç vermemiştir. YÖK sistemine bugün konulabilecek ilk tanı budur. YÖK sistemi başlangıçta büyük bir umutla ortaya konulmuş, her tür destek ve doping yapılarak yaşılmıştır. Hatta "YÖK'e el sürdürmem" denilmiştir. Fakat işler sanıldığı gibi gitmeyince, bu kez "Tabii ki bazı aksaklılar olacaktır. Bular da düzeltilecektir." denilerek YÖK Yasasında yapılan sayısız değişiklik gerekçe yaratılmak istenmiştir. Bu gerçekler, yükseköğretim kurumlarına karşı 12 Eylül'den önce ve sonra gösterilen tutumda çift standardı açık ortaya çıkarmıştır.

YÖK Yasasında yapılan değişiklikler, YÖK yasasının doğuş gereklisi olarak daha önce öne sürülmüş olan pek çok şeyin temelden değiştirilmesine kadar vardırılmıştır. Bu durum, YÖK Yasasını yaratan gerçekelerle kamuoyuna sunulan gerçekelerin birbirinden farklı olduğunu da ortaya koymuştur. Artık, yükseköğretimde fabrikasyon öğretime gidilmesinin, ülke gereksinmelerinden çok büyük sermayenin ucuz ve orta nitelikli emek gereksinmesinin karşılaşmasını amaçlandı, bilgi üretme yerine yönetimce seçilmiş sınırlı bilgilerin aktarılmasının istediği sırrı olmaktadır. YÖK Yasasında yapılan değişiklikler ise yükseköğretimi geliştirmeye değil, YÖK düzeninin kendi iç aksaklılarını önlemeye ve baskıcı yönetimi pekiştirmeye yönelik olmuştur.

Üniversite üniversiter bilginin ve deneyin algılandığı, üretildiği ve aktarıldığı bir yer olmaktan çıkmış; güvenlik güçlerinin kol gevazı, kitap ve dergi okumanın yasak olduğu hatta kahramanlığa dönüştüğü, düşünmenin, düşündüğünü söylemenin her baygıntı harcı olmadığı bir ortama dönüştürülmüştür.

Bu ortamı yaratmak için; üniversite devamlı suçlanmış, sıkıyönetim araçları yapılarak, istenmeyen öğretim ve yönetim kadrolarının çoğu çeşitli yöntemlerle üniversitelerden ayıplanmış (4970 kişi), bu kişilerin üniversiteye dönmemesini önleyecek her türlü önlem sürekli yürürlüğe konulmuştur.

YÖK YASASI DEĞİŞİKLİKLERİNİN VE UYGULAMALARININ ÖZÜ

Birkaç örnek verelim:

Öğretim üyelerinin rotasyonla Anadolu üniversitelerine objektif yöntem-

HESAPTA OLMIYAN GELİŞMELER...

Fakat hesaplar yine de tutturulamamıştır. Öğrenciler ve Öğretim kadroları önemli ölçüde susturulmuş, yönetim kadroları döner sermaye ve fonlar desteği içinde işbirliğine alınmış, yeni bir 12 Eylül kütürü ve bilimi yaratılmak için güvenlik soruşturmalı atamalarla yeni kadrolar peşinen teslim alınmış varsayılrken yanı tam da her iş yolunda görünüyorken aksaklı çıkmıştır. YÖK sisteme karşı muhalefat genişlemiştir, tepki yaygınlaşmıştır.

YÖK ÇÖKERKEN DİYALOG GİRİŞİMLERİ

İçinde bulunduğu çıkmazın farkında olan siyasi iktidar sözde YÖK Reformları(!) peşinde; kamuoyu oluşturmaya çalışıyor; üniversitelerde göstermelik diyalog toplantıları düzenliyor. Yıllarca önce din derslerinin ve milli ahlak derslerinin fen dersleri kadar önemli olduğunu öne süren kişi (Türkiye'de Milli Eğitim; Türk Kadınlar Kültür Derneği Genel Merkezi Açık Oturumu, 08 Ocak 1973, Ankara s:31.), bugün Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanı olarak "sınırsız bilimsel ve akademik özerklik" uygulamasına geçileceğini fakat YÖK sisteminin sadece "ıslah" edileceğini, yani kaldırılmayacağını söyleyor. Bu sözlerdeki içtenlikle inanmak olanaklı değil. Ayrıca YÖK sisteminin kendisi özerkliği yok etmişken YÖK korunarak nasıl sınırsız özerklik verilecek? Ayrıca "sınırsız özerklik" deyiimi insanda peşen bir aldatılma duygusunu.

Kıcasası 12 Eylül, 24 Ocak'ıyla birlikte büyük bir çöküntüye uğrarken 12 Eylül'ü ve 24 Ocak'ı ebedileştirecek, 12 Eylül'ün kültürünü ve "bilim"ini 2000 yılına aktaracak kadroların yetiştilmesi hayali de yavaş yavaş bir sevaba dönüşüyor. YÖK etrafında gittikçe yoğunlaşan bir toplumsal muhalefat birikimi çözümlere aday yeni bir değerlendirme ortamı yaratıyor. ANAP bu ortamı kendi politikası doğrultusunda kullanabilmek için varlığını ile çalışıyor.

Bunun delilleri yeni ve belleklerde. Bazı üniversitelerde öğrencilerle güvenlik güçlerini karşı karşıya getirip, bir kez daha aynı oyuna baş vurarak

öğrencileri provoke etmeye -öğrenci derneklerini kapatma girişimi de bunun bir parçası- ve YÖK sistemini sürdürmeye yarayacak "uygun bir ortam" yaratmaya çalışan siyasi iktidar öte yandan da TBMM'de de güleryüzü sevecen bir görünüm sergilemeye çalışıyor. Böylece hem üniversitede olanlardan kendini soyutlama çabasında hem de muhalefetin olaşı avantajlarını önlemeyi amaçlıyor. Öğrenci kesimi önemli bir kesim ve ANAP siyasi hesaplarında bunu dikkate alıyor.

12 EYLÜL'Ü SİNEYE ÇEKEMEYENLERİN GÖREVİ

Bu ortamda yapılabilecek şey; 12 Eylül'ü sineye çekemeyen herkesin, ANAP'ın göz boyamalarının çözüm olmadığını bilen herkesin, YÖK'ün ülkemizin geleceğini karartmasına artık izin verilmemesi gerektiğini düşündürmek. Üniversitemizin başarılı öğrencileri tarafından kurulmuş ve üniversitede kendilerine destek olmuştur. Dernekte görev alan öğrenci kardeşlerim de arkadaşlarının dertlerine çare bulmak için fevkalade gayret göstermişlerdir. Bu, gerçekten örnek olacak bir durumdur. Bu bakımından, öğrenci derneğimizdeki kardeşlerime teşekkür ederim. Ancak, şunu da önemle belirtmek isterim. Bu örnek durumu bozmaya ve öğrenci derneğimizi amaçları dışında ve özellikle bu nüfusımızde bir huzursuzluk unsuru olarak kullanmaya teşebbüs edenler ve derneği bu amaçla ele geçirerek isteyenler çababilir. Bunları geçmişte yaşadık ve memlekete ne lere mal olduğunu gördük. Unutmayınız ki, bu tür düşünce ve gayret içinde olanlar, en başta siz sevgili öğrencilerimin mutluluğunu hedef almış, üniversiteden dışından yönlendirtilen amaçları size hizmet değil, kendi ideolojilerini sizlere zorla empoze etmekti. Bu tür kişilere Karadeniz üniversitesi camiası içinde yer yoktur. Ben rektör olarak bunlarla sonuna kadar mücadele etmeye kararlıyım."

(Prof. Dr. Kemal Gürüz, 1986-1987 Eğitim öğretim Yılı Oryantasyon Programı Açılış Konuşması. Trabzon, 1986. s: 6,9)

ÜNİVERSİTER BİLGİ ÜRETİMİNİN ORTAMI

Onlar nasıl bir üniversite istiyorlar? Onlar yukarıdan dikte edilen emirlerin uygulandığı, dayatılmış görüşlerin eğitim ve öğretimin tek konusu olduğu, kışla disiplini içinde bir üniversite istiyorlardı. Bu üniversitede bilgi üretimi olmayacağı, yabancı ülkelerde üretilmiş ve ülkemize biçilmiş görevlere uygun bilgiler dışalım yolu ile getirilecek, bunlara ülke yöneticilerinin yüksek (!) fikirleri eklenerek öğrenci koşullandırılacak. Kitaplar, dergiler güvenlik güçlerinin emirlerine ve yasaklamalarına göre seçilecek-

ti. Öğrencilerin okuyacağı romanlar, öyküler bile güvenlik güçlerinin deneşimden geçmeden üniversitede sokulamayacak, okunamayacaktı.

Bir YÖK Rektörü bu üniversitede çok iyi tanımlamıştı. Öğrencileri yönlendirme hevesine kapılmış olan bu genç adam kendi deyiimiyle "oryantasyon programı"ni sunarken şunları söyleyordu:

"Bu program içinde sizlere, (Türkiye'de Anarşi ve Terör'ün Hedefleri ve Sebepleri) bir briefing verecektir. Bu briefing esnasında sizlere, devletimizin muhafizel birimlerince yapılan titiz çalışmalar sonucu yayınlanan, aynı başlıklı kitap içinde yer alanlar size kelimesi kelimesine, aynen aktarılacaktır. Ben de Rektör olarak, bu kitap içinde yer alan hususlara aynen katılıyorum..."

"Biraz sonra Karadeniz üniversitesi öğrenci Derneği Başkanı Büyükkılıç size hitap edecektir. Öğrenci derneğimiz, üniversitemizin başarılı öğrencileri tarafından kurulmuş ve üniversitede kendilerine destek olmuştur. Dernekte görev alan öğrenci kardeşlerim de arkadaşlarının dertlerine çare bulmak için fevkalade gayret göstermişlerdir. Bu, gerçekten örnek olacak bir durumdur. Bu bakımından, öğrenci derneğimizdeki kardeşlerime teşekkür ederim. Ancak, şunu da önemle belirtmek isterim. Bu örnek durumu bozmaya ve öğrenci derneğimizi amaçları dışında ve özellikle bu nüfusımızde bir huzursuzluk unsuru olarak kullanmaya teşebbüs edenler ve derneği bu amaçla ele geçirerek isteyenler çababilir. Bunları geçmişte yaşadık ve memlekete ne lere mal olduğunu gördük. Unutmayınız ki, bu tür düşünce ve gayret içinde olanlar, en başta siz sevgili öğrencilerimin mutluluğunu hedef almış, üniversiteden dışından yönlendirtilen amaçları size hizmet değil, kendi ideolojilerini sizlere zorla empoze etmekti. Bu tür kişilere Karadeniz üniversitesi camiası içinde yer yoktur. Ben rektör olarak bunlarla sonuna kadar mücadele etmeye kararlıyım."

(Prof. Dr. Kemal Gürüz, 1986-1987 Eğitim öğretim Yılı Oryantasyon Programı Açılış Konuşması. Trabzon, 1986. s: 6,9)

"12 Eylül Bilimi"ni ve üniversitesini çok iyi tanımlayan bu YÖK Rektörüne biz de teşekkür borçluyuz. "12 Eylül Bilimi"nin atgözlükleri bundan da ha güzelle anlatılamazdı...

NASIL BİR ÜNİVERSİTE ORTAMI İSTİYORUZ?

Ama biz, adı üniversite olan bir söyleme eğitim kurumu istemiyoruz. Ama biz adı öğretim üyesi olan bilgi üretimi korkakları istemiyoruz. Ama biz, adı kitaplık olan içinde yeterli bilgi üretim kaynağı bulunmayan çağdaş kitabı depoları istemiyoruz. Ama biz, üniversitede babasının çiftliği, öğretim üyelerini çiftliğin kâhyaları, öğrencileri babasının uşakları sanan rektörler, dekanlar, yöneticiler istemiyoruz...

Biz, gerçek bir üniversite, gerçek bir üniversiter bilgi üretme ortamı istiyoruz. Biz, öğrencinin eşit hakları ve sorumlulukları olan bir üniversitede istiyoruz. Biz, soru sorulabilen, kaynakları ve yayınları yasaksız bir üniversitede istiyoruz. Biz bilgi aktarmanın ancak bilgi üretmeye bağlı kaldığı zaman anlam kazandığının bilincinde öğretim üyeleri istiyoruz. Biz, ülke sorunlarını evrensel bilgi ve deney biriminin işliğinde ülke gerçekleri temelinde çözülebilgi üretiminin yapılabileceği bir öğretim, eğitim ve çalışma ortamı istiyoruz.

Biz, Albert Malche'in 1932'de berlittiği gibi; öğretim üyesinin akademik özgürlüğünün yanısıra öğrencinin de akademik özgürlüğü olduğuna inanan çağdaş bir üniversite istiyoruz (Albert Malche, İstanbul Üniversitesi Hakkında Rapor. Maarif Vekilliği, Ana program hazırlıklar Seri: B, No:5, İstanbul, 1939. s:11). Biz "Üniversite sorunu her şeyden önce, bilimin ve bilimcilerin özgürlüğü sorunudur" diyebilen öğretim üyeleri istiyoruz. (M. Tunçay-H. Özgen, 1933'den önce Darülfünün. Yapıtları: 7, Ekim - Kasım 1984. s:16, dipnot:25 I.H. Baltacıoğlu'nun Maarifte Bir Siyaset adlı yapıtında yer alan ve 1919 yılında Darülfünün'a özerklik verilmesine kaynak olan raporu.)

Biz İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinde ve diğer uluslararası sözleşmelerde yer alan temel hak ve özgürlüklerimizin üniversiteler bilgi üretimi oluşturacak çağdaş bir üniversite kurulması için temel alınmasını istiyoruz...

ÖZERK, DEMOKRATİK, KATILIMCI ÜNİVERSİTE

Çözüm üniversitelerin Devlet eli ile ve yasaya kurulan kurumlar olmasından, demokratik, özerk ve yönetim

katılımcı bir yapıda örgütlenmesinden geçiyor. Hem bu yapıya ulaşmayı sağlayacak politik olanakları yaratmak, hem bugünkü çağdaş üniversite yönetim kadrosunun bu yapıyı yozlaştmamasını önleyici önlemleri almak gereklidir. Bu da ülkede insan haklarına dayalı demokratik bir hukuk devletinin kurulmasına, darbe heveslerinin heveslerinin kursaklarında bırakılmasına bağlı... Gençlerimizin çağdaş yöntemlerle yetiştirilmesi, insan hakları temelinde bilinçli bir yükseköğretimde yabançı dilin mutlak egemenliğinin ortadan kaldırılması gereklidir...

Yükseköğretim, eldeki tüm olanaklarla ve parasız eğitimini geliştirilmesi yoluyla, herkesin yeteneğine göre ulaşabileceğinin bir yapıya kavuşturulabilenidir. Devlet, bilimsel araştırma ve yaratıcı çalışmalar için vazgeçilmez olan özgürlükler sayğı gösterme yükümlülüğüne uygun önlemleri almmalıdır.

BİR ALINTI: ÖĞRENCİLER NASIL BİR ÜNİVERSİTE İSTİYOR?

Sözlerimi, sözü bir genç arkadaşa vererek bitirmek istiyorum. Şöyle yazıyorum bu arkadaşım:

"Ben bilgilenmemeyi, doğa, toplum ve insan gerçeği üzerine yeni bir şeyler öğrenmemeyi, dolayısıyla bilimi çok seviyorum..."

"Eskiye, tip gibi doğa bilimlerinin bana daha uygun olduğunu düşünür, ömrümü böyle bir alanda çalışarak geçirmek isterdim. Şimdi fikrimi değiştirdim. Bilim olsun da, hangi dalı olursa olsun. Önemli olan onunla uyum ve özgür koşullarda tanışıp, ona çıkışabilme. Çünkü şu zorlama ve zorunda kalmak var ya; örneğin not, devam zorunluluğu, sınav ve başarı kaygısı vb. gibi... İşte bunlar adımı bilimden soğutuyor. Nitekim pek çögümüz bilimle ilk tanışması, kişi disiplini içindeki okullarda, put gibi oturmak zorunda olduğumuz sıralarda gerçekleşiyor. Aynı anlayış bilimin doğrudan üretildiği yer olarak tarif edilen üniversitelere kadar uzanıyor. Dolayısıyla onu bir türlü sevmiyor, sevemiyor. Bu bir sonuç..."

"Kabahat ne bizde, ne bilimde. Ama olan bize ve bilime oluyor. Biz onun bize bağıslayacağı dünyalardan, o da bizim ona yapacağımız katkılarından mahrum kalıyor. Ama daha çok

biz kaybediyoruz. Çünkü bilim, kendisini geliştirecek başka ülkeler ve başka ülkelerden gencleri nasıl olsa buluyor ve gelişiyor. Bize de uzaktan hayran hayran izleyip imrenme gergini bile duymayacak kadar bir yabançılaşma ve cehalet." [kalıyor.]

"Bilim adamı değilim. Olacağım da yok. Bir köy çocuğu olarak köyden çıkip üniversitede kadar gelebilmek bileyen benim için kolay olmadı. Ayrıca YÖK'ten sonra üniversitelerin bilimsel açıdan düşkünlüğü fukaralık düzeyinde ortadayken, 'bilim adamı' olmak, 'bilimin üretimi sürecine katılabilmek' gibi düşler hiç de gerçekçi değil. Buna nedenle daha gerçekçi düşler ve hedefler ile yetinmıyorum. Örneğin, hiç olmazsa üretilmiş bilgiye ulaşabilmek, kendi çapında okuyup izlemek gibi. Aslında bunu yapabilmek bile, beni fazlasıyla hoşnut ediyor. Mutlu oluyorum. Doyum buluyorum. Sinirlarımı ve olanaklarımı zorladıkça, insan olmanın ne anlama geldiğine yaklaştı gidiyorum." (Mehmet Önal, "Coşkulu Yaşamanın Bir Yolu", üniversiteli, 15 günlük gençlik gazetesi, 15 Nisan 1988, sayı: 3 eki.)

Bu sözlere yeni bir şey eklemek gerekmeyor. □

BU BİR İLANDIR...

"Why were you born? The purpose and meaning of your life on earth. Further information is available in different languages.
UNIVERSAL LIFE, dept. E,
P.O. Box 5643, D-8700 Wuerzburg,
West-Germany"

e
eylül
kitabevi

Kitap dostlarına merhaba

yöneten
Ahmet Telli

Zafer Çarşısı 29
Yenişehir/Ankara
Tel: 134 75 96

Gazeteci Olarak Namık Kemal

Paul Dumont

Namık Kemal, ölümünün 100. yıldönümünde Almanya'da Mainz kentinde 15-16 Nisan günlerinde düzenlenen kolokyum ve panel(*) ile anıldı. Tanınmış türkolog Paul Dumont'un kolokyuma sunduğu tebliği yayılmarken sözü bu tebliği bize ulaştıran Server Tanilli Hocamıza bırakıyoruz: "... kolokyum ve panel pek güzel geçti ve büyük yankılar bıraktı. Bu anma, Türkiye'den önce burada olmuştur. Ama Türkiye'de de anmayı gerçekleştirmelisiniz. Tarihimizde özgürlüğe ilk kez kaside yazmış, hatta "hürriyet" kelimesini icat etmiş olan Namık Kemal sessiz geçistirilmemeli..."

"Ben, bu konuda yardımcı olmak üzere, bizim toplantıya sunulmuş en güzel tebliğlerden birini yolluyorum; tanınmış türkolog Paul Dumont'un kaleminden çıkma bu etüt 'Namık Kemal'in gazeteciliği' adını da taşısa, Namık Kemal'e hemen hemen bütün yönleriyle eğilen son derece toplayıcı bir makale. Bu yazı, çok şey öğretecektir okuyucuya... 8 Mayıs 1988"

B.S.

Büyük Türk yazarı Namık Kemal, ölümünün yüzüncü yıldönümünde, bugun "klasik" gibi görünüyor. Bunun anlamı şu: ondan bilinen sadece, çoğu kez okul kitaplarının sayfalarına hapsolmuş birkaç "seçme parça"; onu saygıyla donatanlar ise, tipki soğuk bir mermer heykele yapılan tutkudan yoksun- bir tapınış içindeler. Bir edebiyatçı için, ne kadar önemli olursa olsun, bir milletin edebiyat tarihinde bir bölüm haline gelmek, bir parça ölmek demek. Öylesine saygı duyulan, öylesine dillerde dolaşan ama öylesine az okunan Namık Kemal böylesi bir ölümü nereden bilebilirdi ki?

Kuşkusuz esef duyulacak bir olay

(*) Kolokyum: "Namık Kemal: Çağı ve Eseri"; sunulan tebliğler: Prof. Irène Melikoff "Namık Kemal, Maçsonluk, Bektaşılık"; Nermine Menemencioğlu "Namık Kemal Avrupa'da"; Paul Dumont "Namık Kemal'in Gazeteciliği"; Serol Teber "Namık Kemal, Yeni Osmanlılar ve Paris Komünü"; Prof. Server Tanilli "Tanzimat Edebiyatı ve Namık Kemal".

Panel: "Namık Kemal ve Özgürlik"; Yöneten: Fakir Baykurt. Katılanlar: İlhan Selçuk, Abidin Dino, Demir Ozlu, Mustafa Ekmekçi, Ataoğlu Behramoğlu, Server Tanilli, Serol Teber.

Kolokyum ve Panel: Demokratlar Birliği (Mainz), Türkiye Aydınıları Dayanışma Girişimi, Yeşiller Rheinland - Platz Parlemento Grubu, ASEA Johannes Gutenberg Üniversitesi (Mainz) tarafından düzenlendi.

rumdadır: Onların dilinde hafif düzeltmeler yapınız, kimi fazlaları atınız, bugünü bir gazetesinde sütunlarda rahatlıkla yer alabilirler.

Namık Kemal'in gazetecilik mesleği, bir onyıllık zamana yayılıyor ve 1863 ile 1873 arasındaki yılları kapsıyor: 1863, onun, Şinası'nın çıkardığı *Tasvir-i Efkâr'a* ilk yazılarını yazdığı yıldır; 1873 ise *İbret* gazetesinin kapatılışı ve başlıca yazarlarından birisi olarak sürgüne gönderildiği yıldır. Bu on yıllık süre boyunca, Namık Kemal, pek önemli siyasal, iktisadi ve sosyal olaylara tanık oldu; bütün bunlar, onun dünyaya bakışını da besleyip durdu. Osmanlı İmparatorluğu'nda 1839 tarihli *Gülhane Hatt-ı Şerifi*'yle girişilen reformlar eski kurumsal çerçeveleri yavaş yavaş çatırdıyordu; ve, doğum sanıları içinde, yeni Türkiye'nin temellerinin atıldığı görmek, daha o yillardan mümkünü. Neydi o temeller? İktisadi gelişmeye duyulan büyük ilgi; lâik bir eğitimin erdemlerine gitgide daha büyük bir istekle inanış; kurumların demokratikleşmesi konusunda karşı konulmaz bir özlem; Batı uygarlığı modeliyle gözlerin büyülenisi. Dışarda ise, sanayi devrimi ve kapitalizmin açılıp serpilişi ile, dünya, bir dönüm noktasına yaklaşıyordu; İtalya ve Almanya ulusal birliklerini kurmaya doğru gidiyorlardı; 1848 Devriminden çıkış Fransa, ikinci İmparatorluğun şatafatı içinde, komün hareketindeki yürütsü hazırlarıyordu. Birleşik Devletler iç savaşın silahlı ve ideolojik çatışmalarından henüz yakasını sıyrımsıktı; 2. Alexandre'in Rusya'sı liberalizmle baskı arasında sallanıp duruyordu; büyük sömürgeci güçlerin istahlarını tatmine ayrılmış Asya ve Afrika'daki ülkeler, boyun eğmenin tallını yapmaya kalkarken, şurada ya da burada, direnişi öğrenmeye başlıyorlardı.

Hareket içindeki böylesi bir dünyaya bağlarını kurmuş olarak, zafer kazanmış bir uygurlığın bütün soruları

tunlarına geçişi oldu. Kemal'in bu dergide işgal ettiği yer hakkında açık bir fikir edinmek güç; çünkü orada yayınlanan yazılarının çoğu imzasızdır ve öyle olunca da, onlarla Namık Kemal arasında bir hissizlik kurmak güçtür. Bununla beraber, şurası kuşku dışındadır: Yazımız, bu dergide, siyasal ve sosyal hırvatı talmış etti ve böylece bir yazarlar, bu türde uzmanlaşmış olarak, XIX. yüzyılın sonlarından başlayarak, çağdaş Türk edebiyatının önde gelen ifade biçimlerinden birini ete kemiğe büründüreceklerdir.

Bununla beraber, *Diyojen* dergisine bu geçici katılışa rağmen, Namık Kemal, hiçbir zaman -bunu söylemiş olalım- büyük bir mizah yazarı olarak ün yapmadı. Bütün gazetecilik mesleği boyunca, özellikle bugün "başyazı" dediğimiz türde kendini gösterdi. Başmakale, özellikle *İbret*-deki, hemen hemen daima biraz kendini bırakmış, sözü uzatmış gibi görünen, çoğu kez pek karmaşık bir kanıtlamaya başvurmuş olarak, genellikle sert bir tonla dökülür kaleminden.

Ancak, biçim az da değişse içerik pek değişiktir. Namık Kemal sapına kadar gazeteci olarak her konuya el attı; günün gereklerine ve ilhamının keyfine uyup konudan konuya geçti. Bu yazılarının bir hayli siyasal aktüaliteyi yansıtıyor; bunlarda söz konusu olan, Osmanlı İmparatorluğunun iç işleri ya da dış olaylardır; yazılarının hamaddesi bunlardır. Bununla beraber, geri çekilmeyi biliyor, biraz dolayı sorunlara da el atıyor. Onun gazetecilikte arkaya bıraktığı eserden, sonraki kuşaklar, özellikle Türkiye'de bir Anayasa rejimi, daha da genel olarak, modern bir devletin kurumlarının kurulması yolundaki ateşli savunmalarını belleklerinde tuttular. Tam bir modernleşme ve batılılaşma davası ile karşı karşıya kalmış olan Osmanlı İmparatorluğu'nda, büyük toplum sorunlarına değinen makaleleri de, devrine düşünceleri etkiledi ve sonrasında hayli yorumlara yol açtı. Ayrıcalıklı konuları arasında, basın sorunları Üzerine olanları da zikretmek uygun olur; bunlar içinde basının boğaz boğaza geldiği sansür ve öteki baskı biçimleri özel bir yer tutar. Son olarak, unutmayalım ki, Namık Kemal her şeyden haberdar bir sanat eleştirmeni de oluyor; bu tür yazılarında, Osmanlı ve Batı edebiyatının yanısıra, üslüp ve dil sorunları üzerinde israrla duruyordu.

Namık Kemal'in gazetecilikteki üretimine bütün olarak bakıldığından, ele aldığı konuların çeşitliliği bir yana, bazı temalar ve bazı düşünceler üzerinde tekrar ve tekrar duruşuna hayran kalmamak elde değil. Büyük bir bölümü Kemal'in ve onu izleyenlerin arkasından koştukları aynı reformcu idealdır ki, bugünkü Türkiye'nin kimi anahtar değerlerine kaynaklık etmiştir. Nedir bu anahtar değerler? İlerleme, özgürlük, adalet, vatan ve -henüz ilimli bir biçimde dile getirilen ve bir temsili rejim kurmaya yönelik olan demokrasi; Osmanlı entellijansiyasının o tarihe kadar henüz pek işitme fırsatını bulamadığı kavramlardır bunlar; Namık Kemal iste bu ses getiren kelimelerden hareket ederek, kendi düşüncesini dokur ve alevli nesrinin bayrağını açar, dalgalandırır.

Özgürüğün yüceltme, onun gözde temalarının başında gelir. Böylece, sürgündeki Genç Osmanlıların yayındıkları başlıca gazeteye, Fransız Devriminin dünyaya ilan ettiği özlü formülün ilk kelimesini -hem de öğnerek- ad olarak vermemeleri hiç de rastlantı değildir. Namık Kemal, İnsan Hakları Evrensel Bildirisinin büyük ilkelerinden birini ele alarak, kendi kuşağındaki aydınlar arasında ilk kez üstüne basa basa, insanın özgür doğduğunu ve bu özgürlüğün onun için "bir besin kadar gerekliliğini" söyledi. İbret'deki ünlü bir makalede Abdülaziz rejiminin aydınlar üzerindeki baskısını daha da artırdığı bir sırada yayımlanmış olan bu yazida, çok daha açık olarak şunları ilan etmektedir: "İnsanın hak ve maksadı yalnız yaşamak değil, hürriyetle yaşamaktır."

Bu özgürlüğe Namık Kemal, Tanrı'nın bir armağanı olarak bakıyordu. Ne var ki, her insanın temel haklarına ve onlara paralel olarak kanun üzerinde eşitliğe saygıyı güvenceye bağlayacak biçimde yasalar koymak topluma ve daha da açık olarak, sosyal yapıyı taçlandıran devlete aitti. Namık Kemal'in katıldığı gazetelerde, özellikle de İbret'te, bu adalet kavramı ile yaşama alanında iktidarın rolü konusunda çeşitli gelişmeler görüyordu. XIX. yüzyılın bu 60'lı ve 70'li yıllarda, bir Osmanlı aydını için Namık Kemal'in kıratında da olsa, Şeriat'ten bağımsız, tamamıyla dönyasal bir hukuk düşünmek kuşkusuz henüz pek erkendi. İbret'te yayımlanan makaleler okunduğunda, açıkça görülmüyordu ki,

dinden sıyrılmış yasalar düşünmek, İslam kültürüyle yoğrulmuş bir kafa için güçtü. Ama Namık Kemal, gelecek kuşakların yararına, hiç olmasa şunu -hem de büyük bir günde- söylemesini bilmisti. Modern bir toplum keyfili ve adaletsizlikle uyuşamazdı; herkesin tanıldığı ve mevkii ya da etnik ve dinsel kökenine bakılmaksızın herkese uygulanan genel kurallar toplumun işleyişini düzenlemeliydi.

"İnsanın hak ve maksadı yalnız yaşamak değil, hürriyetle yaşamaktır."

Namık Kemal

o zamandan gözle görülür durumdaydı.

Namık Kemal'in İslam geleneğine yaslanmak istemesine rağmen, Batı dünyasına gözlerini dikişi, sadece siyasal doktrin bakımından değildi. Batı dünyasında özellikle iki ülkeye, içinde yaşadığı ve filozoflarının arkasından gittiği için yakından tanıldığı iki ülkeye, Fransa ile İngiltere'ye, başka konularda da dikkat kesilmişti. Kemal'in bütün gazetecilik ürünü, Avrupa'nın ve onun dünyaya sergilediği uygarlık modeli ile büyülenmiştir. Bu bakımından onun, Batı'nın hemen her şeyine özlem duyduğunu göstermek için, "İstikbal", "Terakki", "Medeniyet" gibi -adları bile çok şey ifade eden- bazı makalelerini okumak yeter. Neydi Batı'dan özledikleri? Aile modeli, teknik ilerlemeler, bilim, eğitim sistemleri, pozitif düşünce, iktisadi liberalizm, yaşayış biçimleri. Genç Osmanlı düşünürleri arasında yeni değerlere bağlılığı en ileriye götürün ve böylece, Avrupa, daha da genel olarak Batı dünyası hakkında duyduğu dayanılmaz ilgiyi dünün ve bugünün Türk entellijansyasına telkinde en ileriye varan -belki- Namık Kemal oldu.

Ancak, onun düşüncesine özgünlüğüni veren ve onu -Cumhuriyetin ilanının ertesinde aynı Batıcı ideale dört elle sarılan- aydınlarından ayıran şey şudur: Namık Kemal'de Batı'ya olan büyük hayranlık, İslami bağlılıkla tam bir uyuşma içindedir. Ernest Reuan'a Doğu'daki çöküşün kaynağı olarak dini gösteren herkese karşı -yüksek sesle- şunu ilan etmekten hiçbir zaman geri durmadı: İslam düşüncesi bilime, teknik ilerlemeye, örflerin gelişmesine, siyasal rejimdeki değişimlere karşı değildir. İslâm yeniden doğuşun araçlarını kendinde taşımaktadır. Ve bu araçlar pek az yürürlükte de olsalar, Batılı modernliğin zaferine ulaşmasını kolaylıkla sağlayabilecek durumlardır.

Uzun bir süre, katıksız bir batılışmanın havarilerinden biri olarak görülmüş olan Namık Kemal, ilerleme düşüncesi ile dini uzlaşturma konusundaki bu -ısrarlı- kaygısı dolayısıyla, aslında bir sentez adamıdır. Bu sıfatla o, bugün İslami değerleri çağdaş Türkiye'ye temel hizmetini görecek kavramlar birikiminin arasına yeniden katmayı teklif eden reformcu Müslümanların bir öncüsü gibi görünüyor. İbret'deki ilk başmakalesinin de gösterdiği gibi, şu da akla gelebilir: Na-

mık Kemal'in -Batı'nın "Milletler Birliği"nin panzehiri olarak görülen ve İslam kardeşliği üzerine kurulan- "Doğu dengesine" duyduğu özlemlerle bugünkü çeşitli görüş gruplarının çabaları arasında bir yakınlık pekala düşünülebilir. Nitekim bugün bu gruplar Türkiye'yi müslüman dünyaya yaklaşırırmak için böyle bir çaba harcıyorlar ve bu Batı'nın büyük güçleriyle siyaset, kültürel ve iktisadi bir çizgide bulunmaktan kaçınmak için gerekli görülmüyordur.

Namık Kemal'in -ve onun yanısıra, öteki genç Osmanlı aydınlarının- gelişirdikleri düşünceler birçok çağdaş düşünce akımlarını beslediler. Hareketli yaşamı, kültür, eğitimi, felsefi anlayışı bakımından Namık Kemal'in, çeşitli yolların kavşak noktasında bulunması da, mirasçılarının coğalmasına yardımçı olmuştur kuşkusuz.

Devrinçi düşünür yanyila ilgili olarak bütün bu söylemeklerimi bir yana bırakılam; Namık Kemal, aynı zamanda bir ıslıku da oldu. Türk dilini araştırma yolunda nice yazar kuşağının tutkuyla sürdürdükleri çabadan sonra, bugün, Namık Kemal'in cümlesi ağır süslerle boşu boşuna yüklü gibi görünebilir. Ancak makalelerinin yarılmadığı, devri getirelim gözleriminin önüne. O zaman, yazısının düşünceleri kadar yenilikçi olduğu görülecektir. Bu yazı kullandığı sözlük ve nahiye bakımından -görece- bir yalnızlık içindedir. Daha o tarihlerde bugünkü edebi Türkçeye pek yakın hissederiz kendimizi. Öte yandan, Namık Kemal'in gazeteci dilini kullanmaktadır -ustalığına bakıp hayran olmamak da elde değildir. O devrin Fransız gazetecilerinin gözde bir takım alışkanlıklarını alıp, hitabet olanağlarını alabildigine coğaltıp; onları ünlemeler ve soru işaretleriyle dokur ve gereklidine inandığında da tekrarlar, takviyeler ve imgelere başvurarak top atesi açar.

Bütün bu ifade araçları, genel olarak açık ve aydınlatıcı bir düşüncenin hizmetindedirler. Namık Kemal'de birkaç anlama gelebilen, anlaşılması güç, hatta tutarsız durumlarla da karşılaşlığımız olur. Zamanla sınırlı ve hızlı çalışmaya mahkum her gazetecinin alın yazısında bu da vardır. Ne var ki, aslolan bu değildir. Olabildiğince çok sayıda insan tarafından okunma -ve anlaşılma- kayısını taşıyan Kemal'in

hedefi, herşeyden önce aydınlatmak ve inandırıcı olmaktadır. Inandırabilmek için de, kimi zaman şemacılığa düşme tehlikesiyle karşılaşlığı ve hükümlerini -aralarındaki ince farklara dikkat etmeden- bir araya getirip yığıdı olur. Ancak, iyi bir gazetecilikte bunlar da vardır.

Evet, Namık Kemal iyi bir gazeteci idi. Üslubu parlak, zengin ve okunaklıdır.

yucularını tezlerine kazanmayı bilen bir gazeteci. Ne var ki, yetenek, tehlikeleri de beraberinde taşı; bunun gibi düşünce sahibi olmanın da tehlikeleri vardır. Hem yetenek hem de inançları alabildiğine zengin olduğunu içindir ki, Namık Kemal o gün yollarının büyük bir bölümünü sürgünde geçirdi. O, bu bakımından da günçelidir.

Okuyucularımızdan

30.5.1988 - METRIS

Sayın Varlık Özmenek,

Bir 8. digeri 5 yıldır içerisinde olan iki siyasal tutukluyuz. Sizin de tahmin edebileceğiniz nedenlerle, Bilim ve Sanat'ı izleme olağanına, bu sürenin ancak son bir yılında kavuşabildik.

12 Eylül sonrası dönemde; gerek tek tek, özellikle de toplu ilişkilerla belirlenen kişilikli bir savaşım doğrultusyla, ülkemiz aydınları, gerçekten de övgüye hak kazandılar. Dişediş bir tutuşmanın başat öğe olduğu bu sürecin en güzel, en anlamlı ve en inatçı olusu -ya da, oglarından biri, diyalim buna-, bu topraklarla bağlı herkes tarafından kabul edilecektir ki, Bilim ve Sanat Dergisi'ndir.

Bir yandan gericiliğin, ülkemizin yüzü ileriye dönük tüm bilim, kültür ve politika odaklarını devre dışı bırakmayı amaçlayan türlü plan ve eylemleri.

Ve... Tüm bunlara karşın, yedi yılı geride bırakmak...

Hem de, "karında söylenecek söz bırakmamak" basiretinini göstererek!

İzin verirseniz, bunu başarınları, kişiliğinizde, en güzel dostluk ve dayanışma duygularınızla selâmlamak istiyoruz.

Ülkenin yarınına, insanlığın ve halkın geleceğine karşı sorumlu olanlar, bu dönemde açıkça görüldü ki, susturulması, bastırılması olanaksız bir maddi varlıklılar. Ve onlar, aydınlatıcının onurunu bugünden kazanmışlardır.

Burada, bununla bağlı olarak, 1. Ankara Film Şenliği'ni gerçekleştiren organizasyonu da, derginizin kişiliğinde, kutlamak istiyorsunuz. Kültürel yozlaşmanın alabildiğine yol aldığı, her gün, her saat yeniden bir üst düzeyde örgütlenirildiği böylesi bir dönemde gerçekleştirilen bu Şenlik, çok anlamlıdır. Kültürel, sanatsal, etik duyarlılık taşıyan her bireyin, odağın doğal sahipliği altında olması, dolayısıyla da her koşulda desteklemesi, eylemciliğini üstlenmesi gereken bu Şenlik, inanıyoruz, ilerleyen yıllarda amaçlanan, hedeflenen noktaya ulaşacaktır.

Ekonomik güçlüklerini, olanaksızlıklarını tahmin edebiliyoruz. Gelin, noktada, sorun, 'ekonomik güçlükler, olanaksızlıklar'

dan da öte, artık, bir "varlık-yokluk" sorunuştur. Kuşku yok ki, VAROLUNACAKTIR!

Önemli bir parasal büyülüüğünü ifade etmeyecek olsa da, bu kritik dönemde, bir katkı olabileceğine inanarak, dergiye yakınları, sizin bir miktar para göndermelerini sağlamak için girişimde bulunduk. Ancak bunu yapabiliyoruz; bizi anlayacağınızı umuyoruz...

Dostlukla...

Emin TAŞ -Engin ARICAN
Metris Özel Askeri Cezaevi

Cezaevlerinde İnsan Hakları

Eğitim

Güney Dinç

Başbakan Özal yeni bir seçime hazırlanırken, "1980 öncesini hatırlayın, Sol, sağ, aşırı uşlar birbirlerileyle vurustular. Acaba tekrar aynı yerlere dönmek endişesi yok mudur toplumda? Politikacılardan o dönemde bunun ilacını bulamadılar. Nitekim askeri idare gelmiş ve biraz da sopayla işi düzeltmiştir." diyordu.

"Sopa", hiç gündemden inmiyor. Eğer birinin ensesinde değilse, aba altında sallanıp duruyor. Esnaf, kepenk kapatmak istemiyor. İşçi ve memur, yazgısına boyun eğmiş, söylenilip sızlanmakla yetinıyor. Köylünün sesi çığsa bile, duyan olmuyor. Herkesin kafalarına çakıldı ki, tüm çarpıklıkların sorumluları, içerdeki "siyasiler". Hani ciğercinin kedisinin, kuyruk sallayı yadsıyan sokak kedisini yanıtladığı gibi.

*"Açıkta babsediyorsun,
Demek ki sen komünistsin.
Demek bütün binaları yakan sensin.
İstanbul'dakileri sen,
Ankara'dakileri sen...
sen ne domuzsun sen!"*

Böylesi sokak kedileri çok gösterildi TV'de. Önceleri roket, tabanca, tüfek, bomba ve mermilerin özenle diziliş yerleştirildiği gösteri masaları üzerinde poz vermeye zorlanıyorlardı. Giderek silahlar azaldı, yerine kitap ve dergiler geldi. Yasalarımıza göre düşünceleri savunmak, bu doğrultuda örgütlenmek, silah taşımaktan, kimi yerde silahlı eylemlerden daha ağır bir suç. Kitap ve düşünen insan, baskinga dayanan yönetmelerin en büyük korkusu. Bir süre sonra kitaplar da bitti. Gözaltı işkencesinde saç sakalı birbirine karışan, soluk yüzlü düşünsel savasçılarını izlemeye başladık. Ne silahları vardı, ne de kitapları. Bu göründüyü bütünlüğün için, kafataslarının içinden beyinlerini, söküp çıkararak, suç ögesi diye masanın üzerine koymak gerekiyordu. "Hazırlık soruşturması gizlidir," yutturmacasına sığınıp

suçlanan kişiyi avukatıyla bile görüşmeyenler, onu, bir dolu küfür katarak kamuoyu önünde hoyma sergilerken, aslında kendileri suç işliyorlardı. Sanıklar daha yargılanmadan suçlu tanındı, kişi güvenliği çiğnendi, yine de bu kurguları sergileyenlere tek bir soruşturma açılmadı. Hey gidinin hükümlükleri, sizi ciğercinin kedileri, hiç unutulur mu bunlar..?

Sekiz yıl geçti, içerdeki 'siyasiler' azalmadı. Oysa ilk tutuklananlar, onbeş yıllık cezanın koşullu salıverilme süresini çoktan doldurdular. Bunca yasaklılarla karşın, toplum 'düşünce suçlusu' üretmekten geri kalmadı. Cezaevlerini çekenlerin yerine yenileri geldi. İçerdeklilerle dışardakiler, içice geçtiler. Cezaevleri, yoksunluğun doğrudan inmedi.

"GÖRÜLMÜŞTÜR"

Adalet Bakanlığı Ceza ve Tutukları Genel Müdürlüğü'nün ilgili kuruluşlara gönderdiği 21 Mart 1978 günlüğü 2338 sayılı genelgede:

"Hükümlü ve tutuklu haberleşmelerinde ilgili bulunduğu cezaevinin adres olarak gösterildiği, mektubun okunduguuna dair işaretin zarf üzerine konulduğu, sözkonusu uygulamanın, hükümlü ve tutuklular kadar yakınlarının da toplumda damgalanmalarına yol açtı" saptanmıştır.

Belirtilen sakıncaların önlenmesi amacıyla, bundan böyle, haberleşmelerde cezaevlerindeki hükümlü ve tutukluların adı, soyadı, kalmakta olduğu koğuşun numarası ile kurumun bulunduğu cadde, sokak ve kapı numarasının belirtilmesiyle yetinilmesi, kesinlikle cezaevi adının yazılmaması ve 'OKUNDU' işaretlerinin zarf üzerinde konulmayarak, mektup içinde açıklanması..." yeterli görüldü.

İnsancıl yaklaşımın ürünü olan bu genelge uygulanabildi mi? "GÖRÜLMÜŞTİR" adını taşıyan kitaplar, son yılın ilgiyle okunan yapıtları arasında. Özellikle 12 Eylül'den

sonra, kapağı yapıştırılmış "GÖRÜLMÜŞTİR" damgalı zarflar hızla çoğaldığının en yakın tanıkları, postacılar. Bu mektuplar, yaşam ve sağlık müjdeleri. Yine postacılar bilirler ki, ulaştıkları yerlerde özlem ve sevgiyle kucaklanan zarfların üzerindeki sevimsiz damga, sıcak gözyaşlarının dokunmasıyla hemen silinip gidiyor. Artık insanlar, yakınlarının cezaevlerinde yatmasından utancı duyuyorlar.

"E TİPİ", "L TİPİ"

Askeri Cezaevi Komutanlarından birisi, Ankara Sıkıyonetim Mahkemesi'nde yaptığı açıklamada şunları söylüyor:

"Ön soruşturmalar bittiğinden sonra, yaşlı, kadın, çocuk, sakat, hasta ayrımlı yapılmaksızın tüm tutukluların jop ile bel altlarına, kaba etlerine ve avuç içlerine vurulması ve bir daha cezaevine gelmemeleri için uyarıda bulunulması emrini verdim. Bunu inkar etmiyorum. Amacım disiplini sağlamak."

Yeni dönemde "...yurt ve ulus sevgisini.." geliştirmeyi amaçlayan eğitim, dayak ve copla başlayınca, ardından cezaevlerini yirminci yüzyılın zindanlarına çeviren işkence ve öldürme olaylarının yaygınlaşması kaçınılmazdı. Cezaevleri tüzüğü, 2 Ağustos 1983'te, 83/6920 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, 12 Eylül'ün siyaset ve ideolojik yönlendirmeleri doğrultusunda önemli değişimler geçirdi. 78/A ve 78/B maddelerine yapılan eklerle "...toplum iyileştirme ve eğitim uygulan E Tipi", "bireysel iyileştirme ve eğitim uygulanan L Tipi.." özel cezaevi tanımları getirildi. Bu kurumların, "özel" nitelemesini taşıdıklarını, "...iddia edildiği gibi ne çağdaş, ne de ulusal olmasından" farklıdır. Tam tersine, kökleri Nazi toplama kamplarında bulunan ve bugün özellikle İsrail'de Filistin halkı için kotarılmış toplama kamplarının Türkiye'deki benzerleridir. Bu cezaevlerinin amacını en iyi

gösteren ölçüt, Tüzük'teki 'anarşı ve terör suçları' ile 'toplu iyileştirme ve eğitim' kavramlarıdır."⁽²⁾

1983 yılında Tüzük'ün 110. maddesi de değişti. İş öğretimi ikincil düzeye itilerek, "millî, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen.." kişilikler üretmek, cezaevlerindeki eğitim temel amacı durumuna getirildi. Baskı yöntemleriyle, koşullu salıverilme umudunu yok etme gözdağıyla, inançlarını onur belleyen kişilerin özvarlıklarla mücadele zorlanmaları, cezaevlerinin günsiki disiplin kuralları içermektedir. Çoğu zaman, konuşmak bile yasak. Tüzük'ün 134. maddesine göre, "hükümlü ve tutuklular, kurum memurlarına mutlak surette itaat etmek zorunda.." Tüzük tam anlamıyla uygulanabilecek, cezaevlerinin koskoca birer okul olmaları gerekecektir. Ancak, çalışma ve iş eğitimi temeli üzerine kurulan bazı açık ve yarıyaçık kurumların dışında, cezaevlerinde hemen hiç öğretim yapılmadığı bilinen bir gerçek. Bu durumda amaç ortadan kalkınca, geriye yalnız tutuklu ve hükümlüler kırıkkır bağılayan, onları en doğal gereksinimlerinden yoksun kılan kaskatı bir tatsaklı kalıyor.

Tüzük'ün bir çok maddesinde, suç işleyenlerin iyileştirilmeleri için 'manevi kalkınmalarını sağlamak, ...yurt ve ulus sevgilerini kuvvetlendirmek, aile ve toplumla ilişkilerini düzenlemek...' gibi soyut yönetimlere yol açacak kavramlar yer alıyor. Tretman başlıklı 110. madde aynen şöyle:

"Tretman, hükümlüde, kanunu ihlal etmeden yaşama arzusunu doğurmak ve onun normal hayatı dönüşünde ihtiyaçlarını kolaylıkla kazanabilecek duruma gelmesini sağlamak için uygulanan rejim, tedbir ve teknik usullerin tümünü ifade eder."

Tutuklu ve hükümlülerin tüm özgürlükleri kısıtlanabilir ama, inanç ve düşünsel özgürlüklerine el atılamaz. En küçük tartışmaya olanak tanımayan "itaat" ortamında, "yurt sevgisi" adı altında egemen siyaset görüşlerin doğruluğu benimsetilemez. Sinirsız ve denetimsiz yetkilerin geçici coşkusuna kapılan yöneticiler, cezaevlerindeki sıkıyonetimi ağırlaştırırlarken, toplumun, belirginleşen demokratikleşme özlemini algılamakta geç kaldılar. Cezaları toplumsallaştırdıkça, karşısındaki direnci büyütüller. Artık, yalnız tutuklu ve hükümlüler, onların yakınları değil, tüm toplum, bu kara dammayı kazııp atmak zorundadır.

Bu amaca ulaşmak için, hükümlüde, ailesine, diğer fertlere ve cemiyete karşı büyük bir hassasiyetle şahsi ve sorumluluk hissini doğmasına çalışılır."

Eğitim ve öğretimi düzenleyen 183. maddede aynı ölçütler yinelendiği gibi, tutuklu ve hükümlülere konferanslar verilmesini öngören 194. maddede, "...ahlaki, fikri gelişmelerini sağlayacak, ..Türk Devletinin kuruluş şeklini ve Türk tarihini öğreticek.." konulara ağırlık tanımaktadır.

Can ve mala yönelen olağan suçlardan, yüz kızartıcı eylemlerden cezaevlerindeki eğitim düzeyi yetersiz hükümlüler için, aşırılığa varmamak koşuluya bu tür öğretim çalışmasının sınırlı bazı yararları olabilir. Ancak ülkemizin insan dokusu değiştiği gibi, cezaevleri de, artık, bilgisiz ve bilişsiz kişilerin toplandığı kamplar değil. Özellikle 12 Eylül'den sonra, bazı cezaevlerindeki hükümlülerin eksisel düzeyi, genel ortalamanın da üzerinde çıktı. Salt düşünsel ve inançları, dünya görüşleri nedeniyle özgürlüklerinden yoksun kılan insanlarımız var. Onlar, "...yurt ve ulus sevgisini..." güncel siyaset iktidardan değişik ölçütler içinde değerlendirdikleri için, kararlaştırılan süreçleri cezaevlerinde geçirecekler. Bu yetmiyormuş gibi, bir de "...ahlaki ve fikri gelişme.." adına kaba güce dayanan baskilarla, inanç ve düşüncelerini yadsıtmaya zorlanmaları, adaletsizliğin en büyüğüdür.

Bunlar, gelecekte onarılacak yaralar açan yanlış tutumları. Üstelik, sonuç vermeyecek çabalardır. Tutuklu ve hükümlülerin tüm özgürlükleri kısıtlanabilir ama, inanç ve düşünsel özgürlüklerine el atılamaz. En küçük tartışmaya olanak tanımayan "itaat" ortamında, "yurt sevgisi" adı altında egemen siyaset görüşlerin doğruluğu benimsetilemez. Sinirsız ve denetimsiz yetkilerin geçici coşkusuna kapılan yöneticiler, cezaevlerindeki sıkıyonetimi ağırlaştırırlarken, toplumun, belirginleşen demokratikleşme özlemini algılamakta geç kaldılar. Cezaları toplumsallaştırdıkça, karşısındaki direnci büyütüller. Artık, yalnız tutuklu ve hükümlüler, onların yakınları değil, tüm toplum, bu kara dammayı kazııp atmak zorundadır.

(1) Türkiye İşkence Raporu 1985, Uluslararası Af Örgütü, Çev. Av. Serhat Bucak, Roz Yayınları, İst. S. 3

(2) a.g.e.

Azalan Ozon ve Biz

Sabahattin Öğün
Aysun Umay

Adam tarlasını çapalarken oğlu seslenmiş:

- Bubaaa... bak, teyyare geçiyol
- Elleşme oğlum, bırak geçsin, sen çapalamana bak.

Yerküreyi saran ozon tabakası inceliyor, deliniyor, delindi diye tüm dünya kamuoyu alınması gereken önlemleri tartışır, bilim adamları kafa yorarken bizim elimizden de "elleşmemek"ten fazla gelmiyor ama biz yine de olanı biteni aktaralım istedik size. Doğa olaylarının gereği midir, çevre kirliliğinin bir sonucu mudur, yoksa kimilerinin dediği gibi "allahın bir gazabı" mıdır bugün de kesin olarak bilmiyoruz ama, gerekli önlemler alınmaz ve delik kapatılamazsa sonuçlarının hepimizi etkileyecegi bir gerçek. Nasıl mı?

Ozon tabakası, güneşten gelen ultraviolet ışınlarını bir filtre gibi emerek yeryüzüne ulaşmasını büyük ölçüde engeller. Bu ışınlar enerji taşıyan ışınlardır ve yeryüzüne bolca ullaştıklarında canlılar üzerinde olumsuz etkiler yapar. Bu etkiler en çok da canlıların genetik materyali olan DNA moleküllerini üzerinde görürler. ışınlar bu moleküller parçalayarak mutasyonlar ortaya çıkarır. Bu mutasyonlarla insanlarda cilt kanseri, katarakt oluşumu hızlanırken aynı zamanda vücuttan savunma sistemleri etkilenecek değişik hastalık etmenlerine karşı organizmanın direnci azalır. Su içindeki canlı sistemin dengesi bozulur. Kısaca ozon tabakasının olmaması, yeryüzündeki canlı sistemler için gerçek bir tehlike anlamına gelecektir.

İçinde bulunduğumuz son durum ise şöyle: Antarktika'da, yani Güney Kutbu üzerinde, dünyadaki bütün canlıları güneşin ultraviolet ışınlarının zararlı etkisinden koruyan ozon tabakası parçalanmış durumda. Hem de açılan delik şimdiden ABD'nin yüzölçümü ($9\ 363\ 123\ km^2$) büyülüğe ulaştı. Ustalık bu durum sürpriz değil ve en azından bir süre daha deliğin her geçen gün büyüyeceği biliniyor.

Bu noktaya nasıl geldik? Bütün bunları bize kimler haber verdi?

TEHLİKE ÇANLARINI İLK ÇALANLAR

İlk kez 1971 yılında, Concorde uçaklarının yapımı söz konusu olduğunda, bilim adamları laboratuvar çalışmalarına dayanarak "bu uçaklardan atmosfere karışacak gazların atmosfer için zararlı sonuçlar doğurabilecegi" görüşünü ortaya attılar. O zamanlar, İngiliz-Fransız ortak yapımı olarak 4 ülkeye 19 kuruluştan 150 araştırcı ve uzman Şili'de bir araştırma istasyonu kurdu. Yere ve balonlara yerleştirilen birçok hassas cihazla stratosferin bileşimi kayda geçirildi. Ayrıca uydulara yerleştirilen özel cihazlarla yeryüzüne ulaşan değişik dalga boyundaki ışınlar saptandı. Yine bu istasyonda çok gelişmiş cihazlarla donatılmış bir DC-8 yolcu uçağı atmosferin yapısını incelemek üzere kullanıldı, hatta U-2 keşif uçaklarının en geliştirilmiş biçimi olan ER-2 uçakları stratosfere ulaşarak atmosferin yapısına ilişkin bilgiler topladı. Çok geniş çapta yürütülen bu çalışmalar sonunda, gerçekten de stratosferdeki ozon tabakasının 1987 yılında daha önceki yıllara oranla son derece incelmiş olduğu saptandı.

Ozon tabakasının incelmesinde klorofluro-hidrokarbon bileşiklerinin payı ne kadar? Bu soruya kesin olarak yanıtlayabilmek oldukça güç. Çünkü, 5 Eylül 1987 günü yapılan bir ölçümde 3 milyon km^2 lik bir alanı kapsayan bölgede ozon tabakasının bir gün içerisinde % 10 oranında azalmasını bu bileşiklerin varlığıyla açıklayamıyoruz. Bildiğimiz, Güney Kutbu üzerindeki hava akımlarının da ozon tabakasının azalmasında önemli bir etkisinin olduğu. Ancak bu akımların yüzüllardan beri süregünü ve uzun erimli bakıldığından dengesini koruduğu düşünürsek bakışlarımızı yine klorofluro-hidrokarbon bileşiklerine çevirmek zorunda kalıyoruz.

OZON TABAKASINDAKI KİMYASAL OLAYLAR

Bugün de yaygın olarak kullanılan klorofluro-hidrokarbon gazı basit bir hidrokarbon bileşigidir. Bazı karbon atomlarının yerine klor ve flor elementlerinin girmesiyle oluşan bu bileşiklerin canlılar üzerinde hiçbir toksik etkisi yoktur. Ayrıca bu gaz tepkimelere girme açısından son derece tembeldir, bu nedenle de durağan bir yapıya sahiptir.

idi. Ölçümler 1984 yılında, 1974 yılına oranla ozon tabakasının % 40 incelediğini gösteriyordu.

Bu bulguların kamuoyuna açıklanmasından sonra değişik çevreler olayı yeniden gözden geçirdiler ve sonuçta ozon tabakasındaki incelmenin Antarktika kıtasını aşan boyutlarda olduğu gerçeği ortaya çıktı. Bunun üzerine başta ABD havacılık ve uzay dairesi NASA olmak üzere, atmosferle ilgili olarak 4 ülkeye 19 kuruluştan 150 araştırcı ve uzman Şili'de bir araştırma istasyonu kurdu. Yere ve balonlara yerleştirilen birçok hassas cihazla stratosferin bileşimi kayda geçirildi. Ayrıca uydulara yerleştirilen özel cihazlarla yeryüzüne ulaşan değişik dalga boyundaki ışınlar saptandı. Yine bu istasyonda çok gelişmiş cihazlarla donatılmış bir DC-8 yolcu uçağı atmosferin yapısını incelemek üzere kullanıldı, hatta U-2 keşif uçaklarının en geliştirilmiş biçimi olan ER-2 uçakları stratosfere ulaşarak atmosferin yapısına ilişkin bilgiler topladı. Çok geniş çapta yürütülen bu çalışmalar sonunda, gerçekten de stratosferdeki ozon tabakasının 1987 yılında daha önceki yıllara oranla son derece incelmiş olduğu saptandı.

Ozon tabakasının incelmesinde klorofluro-hidrokarbon bileşiklerinin payı ne kadar? Bu soruya kesin olarak yanıtlayabilmek oldukça güç. Çünkü, 5 Eylül 1987 günü yapılan bir ölçümde 3 milyon km^2 lik bir alanı kapsayan bölgede ozon tabakasının bir gün içerisinde % 10 oranında azalmasını bu bileşiklerin varlığıyla açıklayamıyoruz. Bildiğimiz, Güney Kutbu üzerindeki hava akımlarının da ozon tabakasının azalmasında önemli bir etkisinin olduğu. Ancak bu akımların yüzüllardan beri süregünü ve uzun erimli bakıldığından dengesini koruduğu düşünürsek bakışlarımızı yine klorofluro-hidrokarbon bileşiklerine çevirmek zorunda kalıyoruz.

Klorofluro-hidrokarbon bileşiklerinin atmosferin troposfer tabakası için hiçbir tehlike yaratmadığını söyleyebiliriz. Yeryüzünden 10 km yüksekliklere kadar yer alan troposfer, atmosferin ilk katmanını oluşturur. Stratosfer ise ikinci katmandır ve 50 km yüksekliklere ulaşır. Ozon tabakasının en yoğun olduğu bölge, yeryüzünden 25 km yüksekliktedir.

Klorofluro-hidrokarbon gazı troposferi değiştirmeden geçerek stratosfer tabakasına ulaşır, çok yüksek kısımlarda güneş ışınlarıyla karşılaşca parçalanır ve serbest klor açığa çıkar. İşte ozon tabakası için tehlike oluştururan durum burada başlar.

Güneşten gelen ultraviolet ışınlarının etkisiyle stratosferde bulunan oksijen molekülü parçalanarak iki oksijen atomuna dönüşür. Böylece ortaya çıkan oksijen atomlarının her biri bir oksijen molekülüyle birleşerek ozon meydana getirir. Buradan da kolayca görülebileceği gibi, stratosferdeki ozon oluşumu ve parçalanması çok dinamik bir denge içerisinde gerçekleşir. İşte klor atomu bu dengeyi ozon alehimine bozacaktır. Aynen NO (azot monoksit) ve HO (Hidrojen oksit) gibi, klor atomu da ozonun parçalanma tepkimelerinde katalizör etkiye sahiptir. Klorofluro-hidrokarbon bileşiklerinin ultraviolet ışınları ile parçalanması sonucu açığa çıkan klor, ozonu parçalayarak kloroksit ve oksijen atomunu oluşturur. Kloroksit daha sonra oksijen atomu ile tepkimeye girer ve klor yeniden serbest hale geçerek ozon moleküllerini parçalayıp sürdürür.

Hemen eklemek gereki ki, atmosferdeki klorun büyük bir bölümünü durağandır ve ozonu parçalayıcı özellik taşımaz. "Klor deposu" adını verdigimiz bu tembel klor bileşikleri stratosferde ya klornitrat ($ClONO_2$) ya da hidroklorik asit (HCl) yapısındadır. Bnlardan pek azı ultraviolet ışınlarının etkisiyle parçalanır ve serbest hale geçen klor ozon molekülünü parçalar. Çok ise zamanla troposfere çokerek bu tabakadaki yağışlarla yeryüzüne döner. Ancak, bir klor atomunun yaklaşık 100 bin ozon molekülünü parçalama kapasitesinde olduğu göz önüne alınırsa ve bugüne kadar atmosfere ulaşan klorofluro-hidrokarbon bileşiklerinin milyonlarca tona ulaşığı düşünülürse bilim adamlarının neden israrla bu bileşiklerin kullanımının yasaklanması istedikleri kolayca anla-

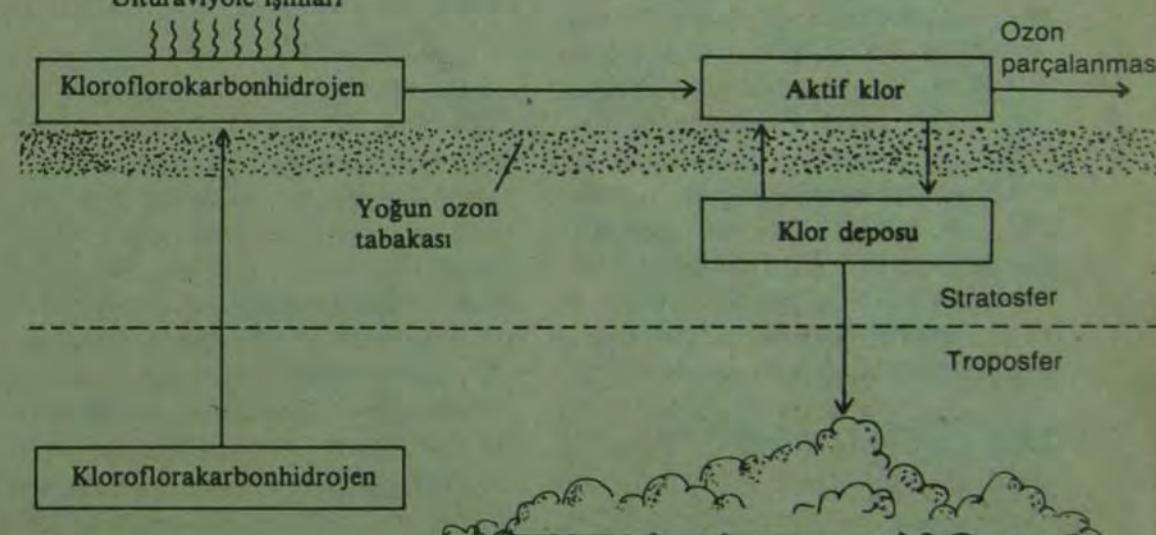
şılacaktır.

Olayın bu yönü ortaya konulduktan sonra, 1987 Eylülünde, Kanada'da 23 ülkenin katılımı ile "Montreal Anlaşması" olarak tanınan bir anlaşma parafe edildi. Bu anlaşmanın yürürlüğe girebilmesi için de en az 11 ülkenin parlamentosu tarafından kabul edilmesi zorunlu getirildi. Anlaşmada 1989 yılında klorofluro-hidrokarbon bileşikleri üretiminin 1986'daki düzeyinde tutulması, 1999 yılına dek ise bu miktarın yarıya indirilmesi kararı alındı.

Bu önlem yeterli midir? Atmosferde şu an bulunan bu bileşiklerin etkisini, üretimin bugünkü kesildiğini düşünsek bile daha 20-30 yıl koruyacağının, hatta özellikle CFC_3 , CFC_2 bileşiklerinin atmosferde daha 75-100 yıl etkisini südürecekini düşünürsek,

alınan önlemlerin yeterli olduğunu savunmak oldukça güçtür. Kaldı ki alınan önlemlerle klorofluro-hidrokarbon bileşiklerinin etkisi tümyle ortadan kaldırılsa bile Güney Kutbu üzerindeki atmosfer olaylarının ozon tabakası ile ilişkisi çözülmenden sorunun bütünüyle ortadan kalktığını söylemektedir.

Ultraviyole ışınları

leyemeyiz.

GÜNEY KUTBUNDAKI HAVA DEĞİŞİMLERİ

Ekvator'dan kuzey ve güney kutuplarına bazı özel hava akımları vardır. Ancak Kuzey Kutbu'nun tersine olarak Güney Kutbu okyanuslarla diğer kıtalardan ayrılmıştır. Bu akımlar kuzey yarı kürede doğrudan doğuya ekvator ve kuzey kutbu arasında oluşurken, güney yarı kürede ekvator ile 60. paralel arasında oluşan hava akımının yanısıra 60. paralel ile Güney

Bütün bu soruların yanıtlarını verebildiğimizde kuşkusuz sorunun çözümüne gerçekten çok yaklaşmış olacağız. Kabul edelim ki, bugün hava örtüsü içinde sürmekte olan karmaşık olaylara ilişkin bilgilerimiz başlangıç aşamasında. Ancak artık atmosfer kimyasıyla özel olarak ilgilenmesi gereğiği kavranmış ve çalışmalara başlanmış durumda.

Bize düşen... Galiba oturup beklemekten başka yapabileceğimiz birsey yok. Belki de en iyisi "elleşmemek"... Brakalım bildikleri gibi çözümler sorunu.

Evliliğin Matematiği

Dr. Ali Nesin

Bir varmış bir yokmuş... Evlilik geleneği öbür köylerden deşik bir köy varmış. Bu köyde evlenmek isteyen deliler (ardon köylüler) evlenmek istedikleri kişilerin adlarını, soyadlarını, varsa telefon numaralarını bir kâğıda yazarak bir dizele hazırlanmış. Hazırlanan dizegeler ihtiyar heyetine verilirmiş. İhtiyar heyeti haftalar süren çalışma sonunda evlenecek çiftleri kararlaştırılmış. Çiftler de ihtiyar heyetinin sözünü dinleyip paşa paşa evlenirlermiş. Masal bu ya, o köyde o güne kadar hiç boşanma görülmemiş. Bu yüzden herkes ihtiyar heyetine güvenir, büyüklerin sözünü dinlermiş. O köyde o güne kadar boşanmanın görülmemesinin nedeni varmış. İhtiyar heyeti gençleri öyle eşleştirmiş ki, eşleştirilmeyen hiç bir delikanlı ve genç kız birbirlerini kendi eşlerine yeşlemezmiş. Yani X ile Y birbirleriyle eşleştirilmemişse ya X kendi eşini Y 'ye, yada Y kendi eşini X 'e yeğlermiş. Böylece X ile Y eşlerinden boşanıp birbirleriyle evlenmek istemezmiş. X istese bile (yani X , Y 'yi kendi eşinden daha çok sevse bile), Y istemezmiş (yani Y , kendi eşini X 'e yeğlermiş). Bir örnek daha verelim. Diyalim Ayşe'nin ve Mustafa'nın dizegeleri şöyle:

Ayşe'nin seçimi	Mustafa'nın seçimi
1. Galip	1. Gül
2. Mustafa	2. Ayşe
3. Bülent	3. Fatma

O zaman, ihtiyar heyeti Ayşe'yle Bülent'i, Mustafa'yla Fatma'yi eşleştirmezmiş. Çünkü ihtiyar heyeti deneyimle biliyormuş ki böyle yaparsa Ayşe'yle Mustafa eşlerinden boşanıp birbirleriyle evlenirlermiş.

Yıllar birbirini kovalamış... Her yıl ihtiyar heyeti bu zor eşleştirme uğrasından başarıyla sıyrılmış.

Köyün ağasının Cevdet adında bir oğlu varmış. Ağa oğlunu okusun diye genç yaşta şehrə yollamış. Cevdet de matematik denen bir bilim okumuş. Okulu bittiğinde köyüne hizmet etmek için geri dönmüş. Ama Cevdet bırakıldığı köyü bulamamış. Köy büyümüş,

nüfus artmış... Evlenmek isteyenlerin sayısı o kadar çok artmış ki, ihtiyar heyeti eşleştirmeye bitirdiğinde eşlerin yarısı olmuş, öbür yarısında ise ne de iş ne de iş kalmış. Köyün eski düzeni kalmamış. Hoş yine boşanma yokmuş ama evlenme de yokmuş. Cevdet köyüne hizmet etmek istiyor ya, işte tam zamanı. İlk teoremini o zaman kanıtlamış:

Cevdet Teoremi 1: Evlenme seçim dizegeleri nasıl olursa olsun, boşanmaya yol açmayacak en az bir eşleştirme vardır.

Elbet "boşanmaya yol açmayacak" in ne demek olduğu açıklanmış teoremden önce, aynen yukarıda yaptığımız gibi.

Ve böylece ihtiyar heyetinin yüzünlarda nasıl iyi eşleştirme yapabildiği anlaşılmış. Ancak bu teorem, köylülerin evde kalmalarını önlememiş.

Cevdet uygulamalı matematik de öğrenmiş şehirde. Ağa babasından para isteyip köyüne bir bilgisayar getirtmiş. Bilgisayara boşanmaya yol açmayacak eşleştirme yapmasını öğretmiş. İhtiyar heyeti evlenmek isteyen evde kalmışlarla dolu olduğundan, ihtiyar heyeti bile bilgisayarı olumlu karşılamış. Bilgisayara dizegeler verilmiş. Bilgisayar bir kaç saniyede eşleştirmemeyi yapmışmış. Böylece köy halkı muradına ermiş... O günden sonra yine eskisi gibi mutlu yaşımlar.

Masal olur da cadı olmaz mı? O köyde de bir cadı varmış. Cadı Cevdet'e her nedense kızmış. Cadılığını göstermiş bir pazar köylülerini çevresine toplayıp onlara seslenmiş:

- *Ey yeni evli köylüler, daha yeni evlendiniz. Mutluluğunuza yüzünüzdən okunuyor. Belki hepiniz en sevdığınız evlenemediniz ama biliyorsunuz ki eşiniz bir başkasını size yeğlese bile o başkası eşinizi kendi eşine yeğlemez (kimse bişey anlayamamış ama dinlemeye devam etmişler). Dolayısıyla eşiniz bir başkasıyla evlenmek için sizin boşayamaz (çünkü o başkası eşinizle evlenmek istemez, çünkü o baş-*

kası, kendi eşini eşinize yeğler). Ey yeni evli köylüler.. Mutluluğunuza mutluluk katmak için burada bulunuyorum.

Köylüler bu son türkeden sonra cadı dikkatle dinlemeye başlamışlar. Cadı devam etmiş:

- *Ben öyle bir eşleştirme yaptım ki benim eşleştirmemeye göre evlenseydiiniz hepiniz en az bugünkü kadar mutlu olacaktınız. Hatta birçoğunuza daha da mutlu olacaktır. Çünkü benim eşleştirmemeye göre evlenseydiiniz hepiniz daha çok sevdığınız eşlere varacaktınız...*

Cevdet'in Ağa babası da oradaymış, sormuş:

- *Boşanmadan ne haber? Senin eşleştirmemeye göre köylüler evlenirlerse boşanma olacak mı?*

- *Çok iyi bir noktaya bastın Ağa. Benim eşleştirmem de boşanmaya yol açmayacak. İşte benim eşleştirmem..*

Köylüler eşleştirmeye bakmışlar ve cadının haklı olduğunu anlamışlar. O gün o köyde ilk kez boşanma olmuş. Köylüler bilgisayının evlenen dediği eşlerden boşanıp cadının evlenen dediği eşlerle evlenmişler.

Ağa bu işe kızmış. Sen oğlunu yolda şehrə, paraları döküp okut, sonra cadının biri daha iyi çöpçatanlık yapsun.. Oğlunu huzuruna çağırılmış:

- *Oğul, oğul demiş. Bu ne iştir? Cadı...*

Oğul, yani Cevdet, babasının sözünü kesmiş.

- *Billyorum babacığım. Bak yeni bir teorem kanıtladım.*

Cevdet Teoremi 2: Dizegeler ne olursa olsun öyle bir eşleştirme vardır ki, bu eşleştirmeye göre evlenilirse eski gibi yine boşanma olmaz ve başka hiç bir eşleştirme erkekleri daha mutlu edemez.

- *Aferin oğlum Cevdet, demiş babası. Kadınlara biraz haksızlık olacak ama ne yapalım. Hemen git bir bilgisayar programı hazırla. Bu köyde bundan sonra erkekleri en çok mutlu edecek eşleştirmeye göre evlenilecek.*

Cevdet, babasının isteğini yerine getirmiş ve o günden sonra köylüler

kası, kendi eşini eşinize yeğler). Ey yeni evli köylüler.. Mutluluğunuza mutluluk katmak için burada bulunuyorum.

Köylüler bu son türkeden sonra cadı dikkatle dinlemeye başlamışlar. Cadı devam etmiş:

- *Ben öyle bir eşleştirme yaptım ki benim eşleştirmemeye göre evlenseydiiniz hepiniz en az bugünkü kadar mutlu olacaktınız. Hatta birçoğunuza daha da mutlu olacaktır. Çünkü benim eşleştirmemeye göre evlenseydiiniz hepiniz daha çok sevdığınız eşlere varacaktınız...*

Cevdet'in Ağa babası da oradaymış, sormuş:

- *Boşanmadan ne haber? Senin eşleştirmemeye göre köylüler evlenirlerse boşanma olacak mı?*

- *Çok iyi bir noktaya bastın Ağa. Benim eşleştirmem de boşanmaya yol açmayacak. İşte benim eşleştirmem..*

Köylüler eşleştirmeye bakmışlar ve cadının haklı olduğunu anlamışlar. O gün o köyde ilk kez boşanma olmuş. Köylüler bilgisayının evlenen dediği eşlerden boşanıp cadının evlenen dediği eşlerle evlenmişler.

Ağa bu işe kızmış. Sen oğlunu yolda şehrə, paraları döküp okut, sonra cadının biri daha iyi çöpçatanlık yapsun.. Oğlunu huzuruna çağırılmış:

- *Oğul, oğul demiş. Bu ne iştir? Cadı...*

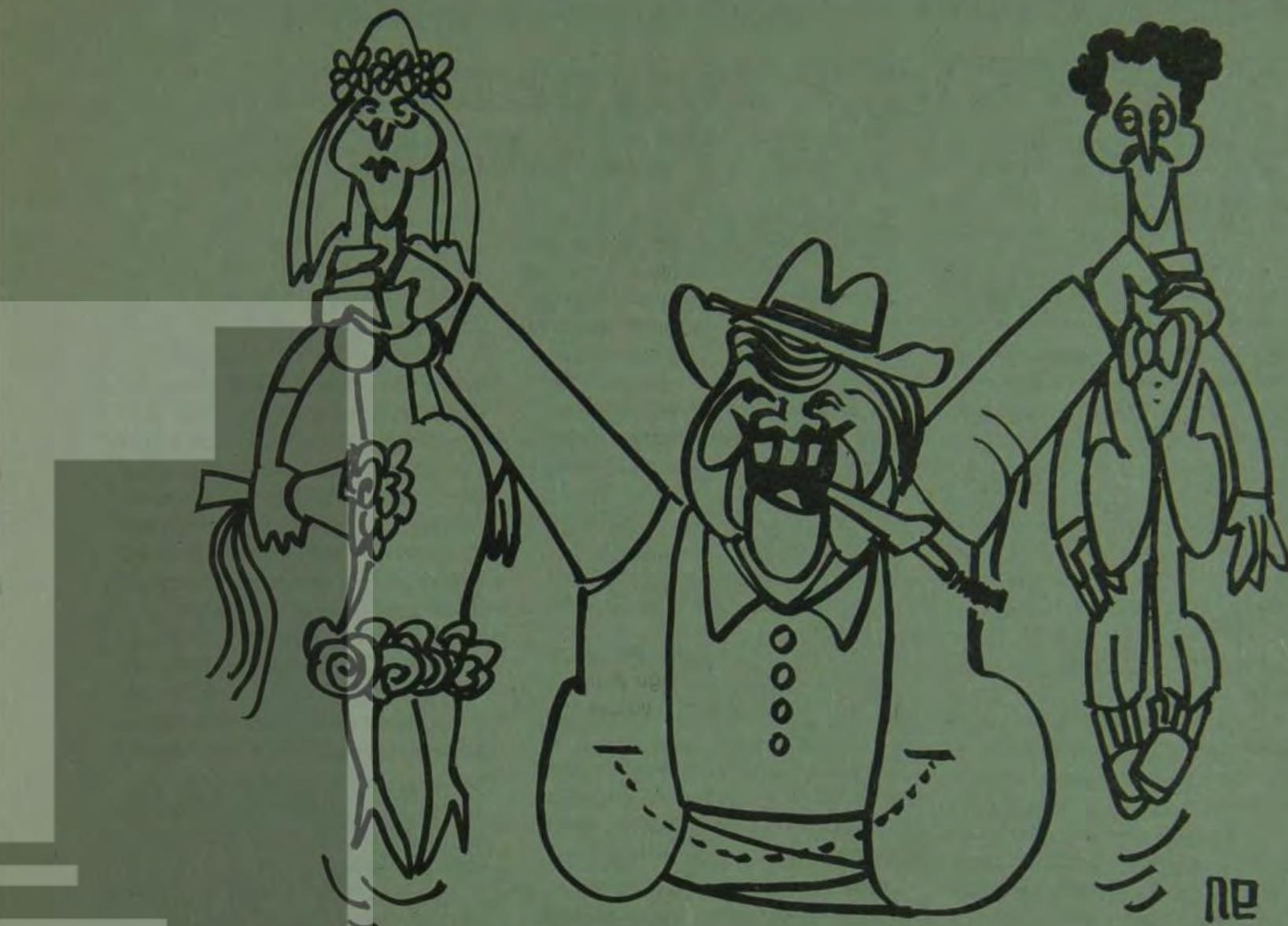
Oğul, yani Cevdet, babasının sözünü kesmiş.

- *Billyorum babacığım. Bak yeni bir teorem kanıtladım.*

Cevdet Teoremi 2: Dizegeler ne olursa olsun öyle bir eşleştirme vardır ki, bu eşleştirmeye göre evlenilirse eski gibi yine boşanma olmaz ve başka hiç bir eşleştirme erkekleri daha mutlu edemez.

- *Aferin oğlum Cevdet, demiş babası. Kadınlara biraz haksızlık olacak ama ne yapalım. Hemen git bir bilgisayar programı hazırla. Bu köyde bundan sonra erkekleri en çok mutlu edecek eşleştirmeye göre evlenilecek.*

Cevdet, babasının isteğini yerine getirmiş ve o günden sonra köylüler

Nazih Deniz

mutlu yaşımlar (en azından erkekler).

Taa ki cadı yine ortaklı karıştırana kadar. Cadı o arada evlenmiş. Birbirinden çirkin üç kızı olmuş. Bu birbirinden çirkin üç kızın birbirinden güzel üç adı varmış: Ayten, Ayşe, Ayzen. Kızlar evlilik çağına gelmişler ve geleneğe uyarak birer dizele hazırlanmışlar. Cadı kızlarının dizegelerini görmek istemiş. Dizegeler bakar bakar hıkmış.

- Ah benim ahmak kızlarım! Ne zaman akıllanacaksınız? Dizegeleri böyle hazırlarsanız en sevdiklerinize kavuşamazsınız. Yırtın o dizegeleri çabuk.

- Ama Anne...

- Ben ne diyorsam onu yapın. Çabuk!

Kızlar, iki gözleri iki çesme, dizegeleri yırtmışlar.

- Sevdiklerinizi gerçekten sıralarsanız Ayşe üçüncü sevdığıyle, Ayten dördüncü sevdığıyle, zavallı Ayzen ise beşinci sevdığıyle evlenir. Şimdi yeni

bir dizele yapacaksınız. Ayşe başla yazmaya: 1) Cengiz...

Ayşe başkaldırmış:

- Ama anne ben en çok Gürbüz'ü seviyorum, niye önce Cengiz'in adını sıralayayım?

- Çünkü benim söyleyeceğim dizegeleri bilgisayara verirseniz, hepiniz, Ayzen dışında, daha iyi kocalara varırsınız. Ayzen ise aynı kocaya varacağından bu işe ses çıkarmaz. Böylece Ayşe ikinci sevdüğüyle, Ayten en çok sevdüğüyle, Ayzen beşinci sevdüğüyle evlenir.

Kızlar, cadı analarının dedığını yapıp daha iyi kocalara varmışlar. Ancak cadıların hile yaptıkları, bilgisayarı aldatıkları kulaktan kulağa yayılmış, taa Ağa'ya kadar gelmiş. Ağa yine oğlunu çağırılmış:

- Oğul, oğul, bu ne iştir? Cadılar hile yaparak kendilerine daha iyi kocaları yaparlar.

- Billyorum babacığım. Bak ne kanıtladım:

Cevdet Teoremi 3: Erkekler hile

yaparak kendilerine daha iyi karı sağlayamazlar.

Cevdet Teoremi 4: Evliliğin bizim köydeki gibi düzenlendiği hemen hemen her köyde ve hemen hemen her durumda öyle bir kadın yada bir grup kadın vardır ki, bunlar aralarında anlaşıp hile yaparsa daha iyi kocalara varırlar.

- Aferin oğlum, demiş Ağa. Şimdi kadınlar da kafalarını çalıştırıp iyi kocalara varabilirler. Şimdi bir şirket kuracağınız ve kadınlar grubunun en iyi hile yapma stratejisini öğreteceğiz.

- Olur babacığım. Zaten bilgisayara bir program yapıp her kadının ve her kadınlar grubunun en iyi hile yapma stratejisini saptadım.

Şirket büyümüş. Cevdet zengin olmuş. Matematiği bırakıp şirketin başına geçmiş.

(*) Bu yazı için, D. Gale ve M. Sotomayor adlı iki matematikçinin, "The American Mathematical Monthly" de, Nisan 1985'de yayınlanan "Ms. Machiavelli and the Stable Matching Problem" adlı yazısından esinlenilmiştir.

Bir Geziden Bellekte Kalanlar Ve Spiegel Dergisinin Yazdiklari

Amerika'nın Yükselişi ve Düşüsü

Yüksel Pazarkaya

İmanların Büyük Havuz dedikleri Atlantik Okyanusu'nu ilk kez aşıyorum. Bizim kuşak ve bizden sonraki Amerikan masalının düşleri içinde büyündük. Elli sonrası Türkiye'sinde böyledi. Altmışlı yıllarda ekmeğin peşinde göctüğümüz Almanya'da ve öbür Avrupa ülkelerinde böyle oldu. İster yaşılanma densin, ister derviş-i abdallık, her olaya içimin kabarıverdiği, ateşli konuşmaların, coşkulu tartışmaların yılları gerilerde kaldı. Yine de, yaşam boyu dinlediğimiz bir masalın, anlatılan, ya da gösterilen bir düşününe gerçekleştirmekte olduğu düşüncesiyle Frankfurt'tan havalandı New York Kennedy'ye doğru yollanan Lufthansa'da içim kabarmadı, hiç heyecanlanmadım, diyemem.

Elbette anlatılan masala ve gösterilen Amerika düşüne karşı, göge varan başımızı ayaklarımıza çekip yere bastıran yayınları da izlemiştik. Ve Amerikan masalının iki ucu keskin bir kılıç olduğunu da öğrenmiştim. Yine de Şubatlarında iki haftalığını çağrılı olarak koca suyu aşarken, 2 Mayıs tarihli ünlü haftalık Alman dergisi Spiegel'in anlatığı ve gözler önüne serdiği manzarayı düşünmemedim.

Dergi, Lewis Lapham'ın yeni kitabı "Money and Class in America" dan yaptığı alıntıyla, "Reagan'ın 1980 yılında Amerikalıların ülkelerinin manzara kartının arkasını görmek istemekleri için başkan seçilebildiğini" yazıyor. Kartın arka yüzü ise, kullanılmış bir radyo için cinayet işleyen okuma-yazmasız çocukların, kurulan iş yerlerinin çoğunun iflasla sonuçlandığını, hastanelerin hapishanelere benzendiğini ve hapishanelerin tatil otelleri gibi dolu olduğunu gösteriyor. Vietnam'dan bu yana bitmeyen Amerikan krizinin, Reagan'ın ikinci başkanlık süresinin sonunda kamu bilincinde yansındığını söyle yazıyor

Spiegel:

"İşsizlik oranının yüzde altından az olmasına, enflasyon tehlikesinin kovulmuş görünmesine ve ufukta ekonomik bir durgunluk belirtisinin olmamasına karşın, karanlık kehanetler ağır basıyor. Gazeteler ve dergiler 'Amerika'nın batışını', geopolitik, ekonomik ve toplumsal her alanda bir düşübü haber veriyor."

Uçakla bir ucundan öbür ucuna altı saatte fazla tutan bir ülkede iki hafta kalınca, böylesine karamsar bir resimle karşılaşmıyorum insan. Böyle kit bir süre içinde gezginin gideceği, görüceği yerler üç aşağı, beş yukarı belli. New York'taki üç günümüzü 50. Street aşağı, 5. Avenue yukarı dolaşarak, bir gün Modern Art'i, bir gün Guggenheim'i gezerek, bir gün de otobüsle şehir turu yaparak geçirdik. San Francisco'daki üç gün de ha keza. Bir gün körfez vapuruyla karşıya, bir gün otobüsle bir Pasifik kıyısı yapıp dönerek, bir gün sokakları dolaşıp, ünlü kablolu tramvaya binerek, bir düş görmüş gibi olduk. Hele de bazı üniversitelerin çağrıları olarak Cornell, Princeton ve Pennsylvania Üniversitelerinde doğrular bir düşün evreninde, hiç beklememiş güzel bir konukseverliği tadına...

Yine de Amerika bana koskocaman bir Türkiye gibi göründü yer yer.

Ne demişti Şikago'da uçağıma binen sevimli, genç ve konuşan televizyon dansörü? Frankfurt'tan San Fransisco'ya giderken güneşe yarışarak toplam dokuz saat kazanmıştık. Şimdi aynı yolu dönerken, o dokuz saat geri ödüyorduk. Genç Amerikalı güllererek: "Hayatta kimse kimseye karşısız bir şey sunmaz!"

Bununla yalnız zaman gerçekini mi nükteyle dile getiriyordu, yoksa aynı zamanda Amerikan insanının mayasına konan bir yaşam felsefesini mi?

ruz, bir taksiyle tren istasyonuna gitceğiz, oradan da banliyö treniyle Brynn Mawr kasabasına. Tren, hele banliyö treni kovboy filmlerinde gördüklerimizin tersine hemen hemen yok Amerika'da, ya da kalmamış. Ama nasıl Philadelphia ile çevresinin trafik yükünü büyük ölçüde taşımaya devam ediyor. Garajın çıkış kapısında sarı taksilerin sürücülerini bekliyor. Genelde karaderili hepsi. Gençten bir tanesi yolumuzu kesti. Takıldı peşine ve bindik taksisine. Hareket eder etmez bozuk taksi metresini gösterdi. İlk kuşkuyla birlikte ilk korku düştü içimize. Nereye gitceğimizi sordu. İstasyona, dedik. Bilmek istediği, istasyondan nereye gitceğimizi. Ben sizi Brynn Mawr'a götürreyim, diye tutturdu. Trenle beklediğimizi falan söylemek, ama o da homurdanıp söylemeye başladı. Sonunda bir, iki kilometrelük yolu gidip, istasyona geldik. Taçatla 5-6 dolar tutar. Yirmi dolar, dedi. Çok demeye kalmadı, yakama yaptı. Verdik yirmi doları, tabana kuvvet trene doğru yollandık.

Harlem ve Philadelphia'nın zenci mahallelerindeki kendi gözlemlerimizi Amerika'da yaşayan dostlar da onayladılar. Yoksulluk ve sefalet almış başını gidiyor buralarda. Evler teker teker harabeleşiyor. Yeni yetme, sonradan görme "yuppie" varlığı bu yoksulluk karşısında sınırsız olanaklar ülkesi Amerika'nın sınırsız çeşitliliklerine bir çarpıcı örnek. Hiçbir olanak yoktan var olmuyor aslında. Becerebilen sınırsız olanaklardan yararlanırken, beceremeyenler de sınırsız büyüyor, kamusal okul sistemi dünya sıralamasında durmadan aşağılara kayıyor.

Ne demişti Şikago'da uçağıma binen sevimli, genç ve konuşan televizyon dansörü? Frankfurt'tan San Fransisco'ya giderken güneşe yarışarak toplam dokuz saat kazanmıştık. Şimdi aynı yolu dönerken, o dokuz saat geri ödüyorduk. Genç Amerikalı güllererek:

"Hayatta kimse kimseye karşısız bir şey sunmaz!"

Bununla yalnız zaman gerçekini mi nükteyle dile getiriyordu, yoksa aynı zamanda Amerikan insanının mayasına konan bir yaşam felsefesini mi? Yine de San Fransisco duvarlarındaki devasa afişler karşısında şaşkınlığım büyütü. Afiste, San Fransisco polisi, açlığı kodese tikacaktır, yazılıydı dev gözü harflerle. Belediye Sarayı'nın önünde parklı meydanda çorba ek-

Amerika...

mek kamyonunun önündeki kuyrukta yüzlerce kişi, bir tas çorbaya akşam karnını doyurmak için kuyruğa girmiştir. Galiba bu toprakların Avrupalılarca işgalinden beri düzen hep aynı. Altın arayıcılar arasında da gücü yeten yeniyedi. Film mi? Olabilir. Film de topakta biter.

Spiegel'e göz atıyoruz yine :

"Reagan dönemi 'yuppie'yi kutsadı ve ortalama Amerikan ailesinin bütçesinde sürekli kısıtlara gözünü kapadı. Milyonerlerin sayısı görülmedik biçimde artarken, Amerikan kentlerinin merkezlerinde en az iki milyonluk karaderili aşağı sınıf sefalette boğuşuyor ve her beş Amerikan çocuğuundan biri yoksulluk içinde büyüyor, kamusal okul sistemi dünya sıralamasında durmadan aşağılara kayıyor."

Dergi bunun sonucu olarak, milyonlarca Amerikan yurttaşının bugün uyuşturucu tutkunu olduğunu vurguluyor. Irza geçme, soygun, ağır yaralama gibi suçlar FBI sayılarına göre, büyük artışlar gösteriyormuş.

Ne demişti, biz elbette iki hafta içinde bunları ne gördük, ne araştırdık?

Tam tersine Cornell, Princeton, Pennsylvania üniversitelerinin akıl almadan kampuslarında, zengin seminer ve kitaplıklarında, 5. avenue'nün düşlenmez zenginlikleri arasında, San Fransisco'nun bahar güzelliklerinde bir masal ve düş ülkesini gezer gibi gezdi. Göz açıp kapayıncaya dek geçti günlerimiz, ama öyle dolu ve doyurucu. İlk çarpıcılığı unutamam ama...

Kennedy havaalanında elimizde bavullar dışarıya çıkar çıkmaz, Ankara ya da İstanbul'a gelmiş gibi birisi götüreyim sizi diye karşıladı. Birkaç İngilizce sözden sonra hemen anlaşıldı. Özel arabasıyla kaçak taksicilik yapan, Malatya, İstanbul, Almanya üzerinden yeni dünyaya gelen bir Türkmiş. İlk kazığı da zaten ondan yedik. Anlatmayam, ayıp olur. Ama adam yol boyunca bize neyi nasıl yatar ne kadar dolar kazandığını, Türkiye'de yatırım için düşünüp sonradan vazgeçtiğini anlattı. Vazgeçmesinin gereği, Türkiye'de sendikaların ve işçilerin akıl almadan hakları varmış. Bizimki de hem dolarlarını yatar, hem de sendikali işçinin ağız kokusunu mu çekenmiş. Amerika'da patron beğenmediği işçiyi bir tekmede kapı dışı edermiş...

İyi karşılanmıştı doğrusu. Elin yanlarında ayağımızın tozuyla bir hata etmemelim diye dilimizi tutuk tabii. Malum dilinin çilesini çekermiş bülüm. Biz bülüm bir yana bırakalım da bu yazıya da yine ünlü Alman haftalık dergisi Spiegel'den bir alıntıyla noktalayalım:

"Bellah ve bir sosyal bilimci grubu, düzinece orta sınıf Amerikalıyla görüşmeler yaptıktan ve bu arada tüketim kültürünün orta yerinde sosyal bir çölle karşılaşmaktan sonra, gördüklerinden ürkerek bir geriye dönüş önerdiler:

'İktidara yönelikümüz sırasında, insan durumunu yadsımay denedik. Ama insan soyuna yeniden katılmak bizim için iyi olur.'

"Bizi Hatırlıyor musunuz?"

Hacer Kaygun

Oradour, Paris'le Bordeaux arasındaki üç okulu, iki oteli, üç pansionu, bir kahvehanesi ve eczanesiyle 800 nüfuslu küçük ve sakin bir Fransız köyüdür. Ancak, köy halkın hemen hepsi mezarlıkta yatmaktadır. Renk renk çiçekler, kurdeleler ve fotoğraflarla süslenmiş yüzlerce mezar... ve mezardan tarihi hepste aynı: 10 Haziran 1944.

11 Haziran sabahı, SS komutanı gün-

Köyün tek kurtulan öğrencisi Godfrin

lük raporuna şunları yazar: "10 Haziran 1944, saat 13.30'da Oradour'a girdik. Aramalar sırasında hemen her evde depolanmış cephane gördük. Düşmanla yaptığımız çatışma sırasında evler yandı. Sonuç: 548 düşman öldürülülmüştür, bir yaralımız vardır."

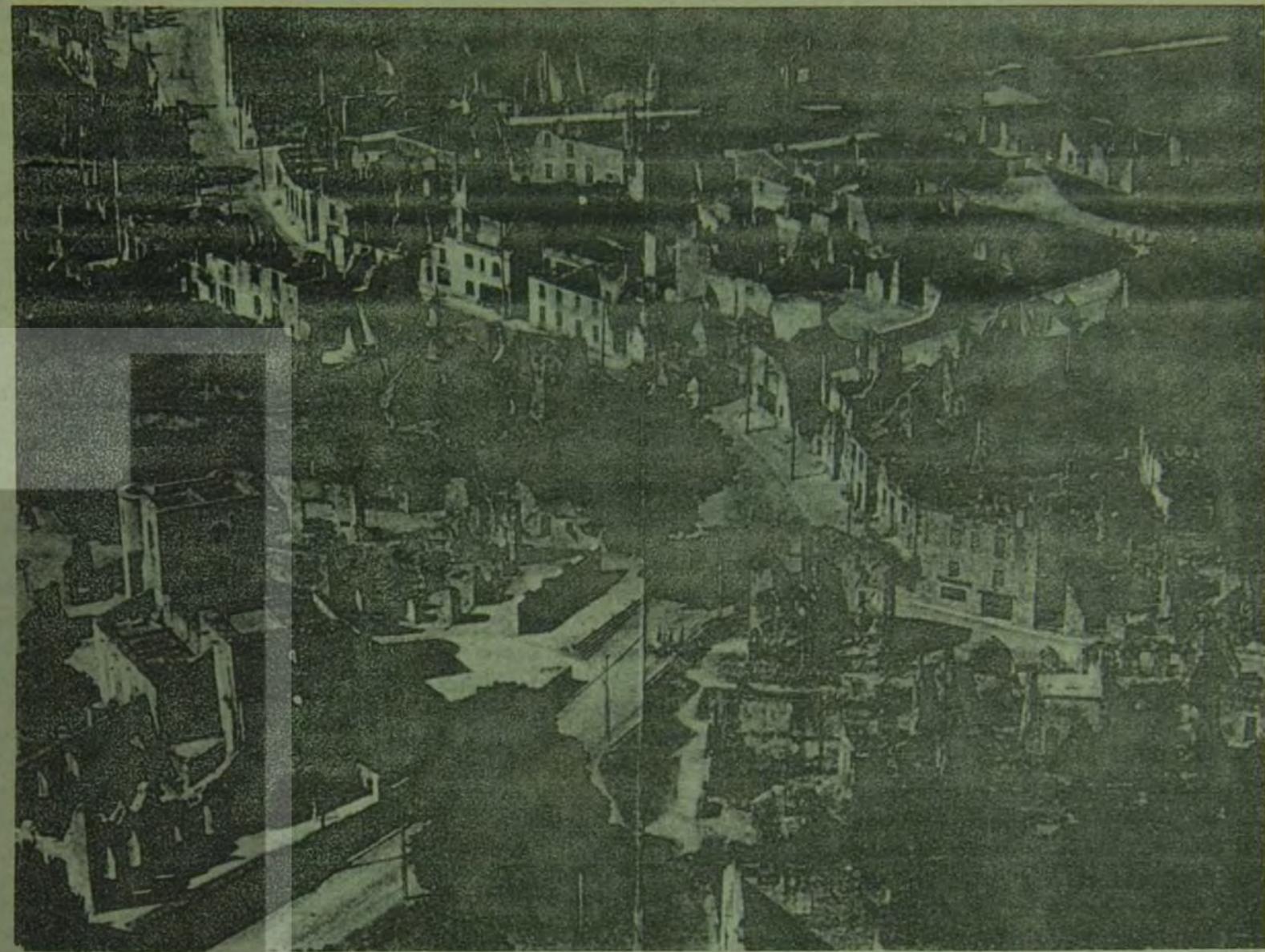
Savaştan pek etkilenmemiş, sakin bir hayatın sürdürdüğü Oradour'da, Nazilerden kaçan bazı Yahudiler de saklanabilmektedir. Ve işte bu köyde 10 Haziran 1944'de, cumartesi günü öğleden sonra hayat durur. Daha köy öğle uykusundan uyanmadan, Toulouse'dan Normandie'ye doğru yürüyüş halinde olan Otto Kahn ve Heinz Barth'in komutasındaki SS-Rayh Tümeni'ne ait 150 Nazi askeri ve panzerler, saat 14.00 sularında Oradour'a girerler. Yolda hucum kolu komutanı, arkadaşlarına şöyle der: "Bugün kan nasıl akıtilır göreceksiniz. General Lammerding, 'Akşam olmanın Oradour'u yakıp yeryüzünden silerek, tüm insanları, hiç bir ayrıcalık tanımadan ve hiç bir iz bırakmadan yok edeceksiniz!' emrini verdi. Bugün, sizler için unutulmaz bir gün olacak." Naziler, tüm köy halkın pazar yerinde toplar ve köyde cephane ve direnişçi olup olmadığını sorarlar. Köylülerden ikisi av tüfeklerinin olduğunu söyler; köydeki silah yalnızca iki tüfek ve hiç direnişçi yoktur. Naziler, evlerde yaptıkları aramalarda da bir şey bulamazlar. Altı gruba ayırdıkları erkekleri, garaj ve samanlığa doldurup makineli tüfeklerle öldürdükten sonra, cesetlerin olduğu binaları ateşe verirler. Yatalak hasta olan 76 yaşındaki Pierre Giroux'yu da kurşunlarla, ev ve dükkânlarından aldıkları paraları arasında paylaşırlar ve arkasından, kilise de dahil olmak üzere tüm köyü yakarlar.

Hükum Kolu Komutanı Barth, 37 yıl sonra Demokratik Almanya'da yapılan duruşmasında, para oyununu şöyle anlatır: "Her yeri ariyorduk. Çeşitli yerlerde paralar da bulduk, bu paraları

aramızda paylaştık. Savaş biterse bu paralarla yeni bir hayatı başlarım, diye düşünmüştüm. Hem nasıl olsa evleri yakacaktık, yazık olur paralar yanarsa, dedim." Yargıcı, "Paraları düşündüğünüz gibi, kilisedeki çocuklara da yazık olur, diye düşünmediniz mi?" sorusu üzerine Barth: "Hayır, ben sadece görevimi yaptım. Hem o günlerde bu tür olaylar o kadar sıradan şeylerdi ki, hiç birimiz kafa yormuyorduk. Nedeni gayet açık, yaptığımızın çok doğru olduğunu düşünüyoruk. Biz, sadece bize verilen emri yerine getiriyoruk. Vicdanım çok rahattı."

Kiliseye kapatılan 400-450 kadın ve çocuktan yalnız Madame Rauffanche kurtulur. O da, Nazilerin kilisedeki kadın ve çocukların üzerine yayılmış ateşi açtılarını, daha sonra saman ve tahtaları ateşleyerek kiliseyi yaktıklarını, kendisinin arka pencereden atlaip en yakındaki tarlada saklanarak kurtulduğunu anlatmaktadır. Köyün öğrencilerinden tek kurtulan 7 yaşındaki Roger Godfrin'in annesi, "Nerede Alman görürseniz, hemen kaçip saklanın!" diye öğütlermiş hep. Çocuk da, Nazilerin geldiğini görünce, oku-

Federal Almanya, ne bugünden bulduğu sorularını -özellikle de yabancılardan sorununu- de gelecekteki bir yılın sorununu üstesinden, geçmişle hesaplaşmadan gelemeyecektir. Geçmişinde bazı karanlık yapraklar kalmış ulusların geleceğine de bu yaprakların gölgesi düşer.

Oradour'un kalıntıları... "Bizi hatırlıyor musunuz?"

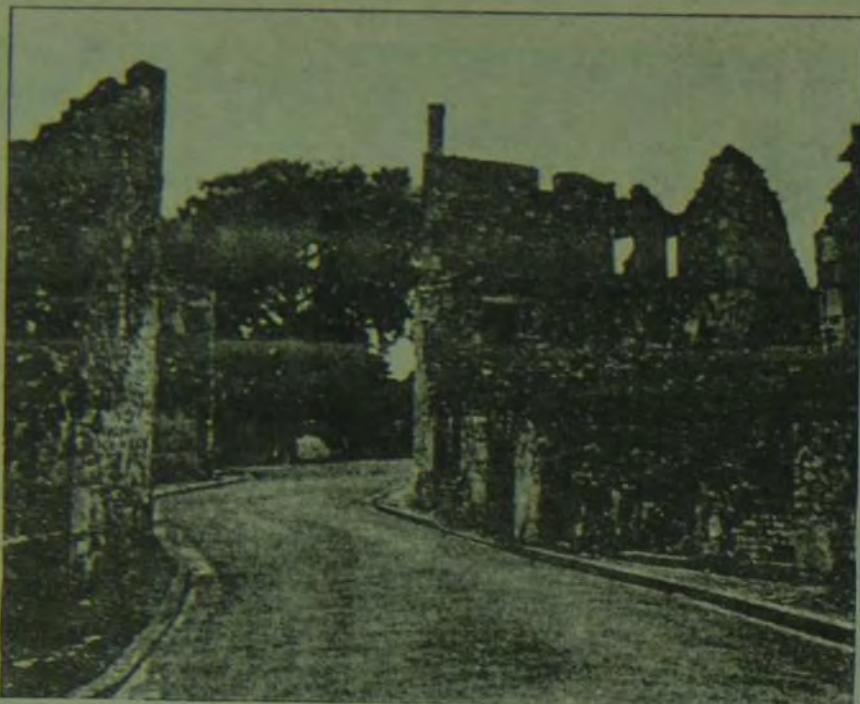
lun arka kapısından kaçarak kurtulur. Kurtulanların toplamı 11 kişidir; bunalardan yetişkin olanları, sonradan birer silah satın alarak direnişçilere katılırlar. Askerler, bir evde buldukları kasalar dolusu şampanyayı köyün meydanında içerek, Alman müziği eşliğinde eğlenirler. Komutanın dediği gibi, bu eğlenceyi hak etmişlerdir. O akşam tabur komutanı, bu olayın son derece gizli tutulması gerektiğini, mutlaka bir şey söylemek gereklisi, direnişçilerin Almanlara saldırmasıyla çıkan çatışmada, sivil halkın direnişçiler tarafından öldürülüğünün; evlerinse, saklanan cephanelerin infilak etmesiyle yandığının anlatılmasını emreder. (Bugün Federal Almanya'da bazı kesimler, hâlâ bu yalanı söylüyor.) Nazilerin 328 haneli bu köye saldırmasıyla orada öldürülen insan sayısı kesin olarak belli değildir. 624 ceset bulunmuş ve bunlardan sadece 52'sinin kimliği saptanabilmiştir. Demokratik Alman yargıç Barth'a sormuştur: "Bunun çok büyük bir sahte-

kârlık olduğunun bilincinde miydiniz? Oradour'da cephane ve direnişçi var mıydı?" Barth: "Evet, bilincindeydim. Ancak biz Almandık, burada ölenlerse, birkaç tane Fransız köylüsüydü; Almanya ve Almanlar için her türlü, yalani söyleyim, hele bir emirse. Cephane ve direnişçilere gelince, ne bir tek direnişçiye, ne de cephaneye rastladık. Köy o kadar sakin ve sessizdi ki, biz de görevimizi rahatça yapabiliyoruz."

Oradour, "Rayh Kanlı Yürüyüşü" diye Fransız tarih kitaplarına geçen bu yürüyüşün sadece küçük bir parçasıdır. Ondan iki gün önce, yani 8 Haziran'da Frayssinet-le-Gélat'da 400 insan, Binbaşı Diekmann'ın emri ile faşistlere özgü yöntemlerle öldürülür. Bir gün sonra, 9 Haziran 1944'de Tulle'dan Naziler, 99 insanı evlerin balkonlarına, ağaçlara, elektrik direklerine asarak, evleri yakıp yıkarak ve arkalarında silinmez izler bırakarak geçirler. General Lammerding ve onun SS ordularının Akdeniz kıyı-

larından başlayıp Atlantik kıyılara kadar uzanan bu yürüyüşü, sadece Mayıs ve Haziran aylarında sivil halktan, kadın ve çocuklar da dahil olmak üzere 29.600 insanın hayatına malolur. Oradour ve Kanlı Rayh Yürüyüşünün suçularından sadece bir tanesi cezalandırılmıştır: Hükum Kolu Komutanı Heinz Barth, 1981 yılında Demokratik Almanya'da yakalanıp müebbet hapse mahkûm edilir. Tüm olayların asıl sorumlusu General Lammerding de, savaştan sonra Federal Almanya'da inşaat şirketi kurup milyoner olur.

5 Haziran 1951'de Fransız Askeri Mahkemesi Lammerding'i ölüm cezasına çarptırır. Duruşmada, Fed. Alman Hükümeti'nin finanse ettiği Lammerding'in avukatı Prof. Erich Schwinge, "Eğer bu insanları, insan öldürdükle ri için yargılarsanız, gelecekte savaşacak kimseyi bulamazsınız." diye konuşmuştur. Bu avukatın kendisi de zaten Nazi savaş hakimi olarak bir yılın insanın ölüm cezasına "Evet" demiş biridir. 12 Ocak 1953'de

Eski
Oradour dan
bir görünüş

Bordeaux'da Oradour katillerinin mahkemesi başlar. Sanık sandalyelerinin hepsi boştur. Bu arada, adını Heinrich Bernhard Lammerding olarak değiştiren general, tanık olarak duruşmaya katılamayacağı için çok üzgün olduğunu, Federal Alman Dışişleri Bakanlığı Hukukî Himaye Dairesi'nin kendisini, güvenliği gereği gitmemesi için uyardığını mahkemeye bildirir. Bonn Hükümeti, generalin yerine, Adalet Bakanlığı'nda daire başkanı olan Walter Roemer'i gözlemci sıfatıyla duruşmaya yollar. Roemer, insan öldürme konusunda oldukça tecrübeli biridir. 1943 yılında savcı olarak "Beyaz Güç" direnişçilerinden Sophie ve Hans Scholl kardeşler için ölüm cezası istemiş ve görevine son derece sadık bir memur olarak infaz yerinde bulunup "Kafalarının kesildiğini bizzat gördüm", diye tutanağa not düşmüştür.

19.2.1962'de General Lammerding, Dortmund Savcılığı'na şöyle bir dilekçe verir: "Duruşmaya katılmam, Federal Alman Dışişleri Bakanlığı tarafından tehlikeli görüldüğünden gitmedim. İngilizlerin elinde hakkında tutuklama emri olduğunu, Amerikan işgal bölgésine sığınmamın gerektiği, bana yine Almanlar duyurdu. Bunu üzerine, 1953'de Münih'e gittim; Amerikalılar, burada istedigim kadar kalabileceğimi, Fransa'ya teslim edilmemi, kendilerinin istemediklerini bana bildirdiler. 1954'ün sonunda, Amerikalıların izniyle tekrar Düsseldorf'a döndüm. Ve döndükten sonra, hiç bir şekilde İngilizler tarafından rahatsız edilmemi. Adresim, herkes tarafından biliniyordu. Eğer tutuklamak

isteselerdi, elliyeyle koymuş gibi bulabilirdi. Almanya'nın, bana yapılan bu haksız saldırılara karşı gereken işlemleri resmen ve etkili bir biçimde uygulamasını diliyorum. Böylece ben de, bu iftira ve iftiracılara karşı kendimi savunabilme imkanı bulacağım için sevinirim. H.M.L."

General Lammerding, Fed. Almanya'da güven ve refah içinde yaşadı ve 19 Ocak 1971'de Düsseldorf'ta öldü. Generalin cenaze törenine katılan 200 eski SS ve onların bugünkü uzantısı olan HİAG'lar, elliinde Nazi madalya ve çelenkleri, boyunlarında da Nazi

haçları taşıyorlardı. Bu büyük Nazi gösterisiyle general kahraman ilan edildi. Bonn Hükümeti, yeni Nazi gruplarının çalışmalarına ve yayın organları çıkarmalarına engel olmuyor - ya da olamıyor. Federal Almanya, ne bugün içinde bulunduğu sorunları - özellikle de yabancılar sorununun, ne de gelecekteki bir yığın sorununun utesinden, geçmişiyile hesaplaşmadan gelemeyecektir. Geçmişinde bazı karanlık yapraklar kalmış ulusların geleceğine de bu yapraktanın gölgesi düşer.

Oradour'daki Nazi barbarlığının cezalandırılan tek sorumlusu Barth, kendisile yapılan bir televizyon filminde ağlayarak, "14 yıl ceza yeterliydi, müebbet hapsi hak etmedim. Bu haksızlıktır." diye konuşmuştur. Tarih yalnız yaşanarak değil, aynı zamanda yazarak ve konuşarak da yapılır. Geçmişe Barth'in ya da bazı Federal Alman politikacılarının gözleriyle bakıldığı gibi, Oradour'da ölen insanların açısından da bakılabilir. Ancak, onlar artık yaşamadıkları için, bugün yaşayanların, onların çektiği acıyi tattırmaları mümkün değil. Yalnız, onları "unutmayarak" geleceğe yönelik bilincimizi yenileyebiliriz. Bugün eski Oradour'un yanına yeni bir Oradour kuruldu. Eski köy, çevresi tellerle çevrilerek bir açıkhava müzesi haline getirildi. Kapısında da üç dilde, "Bizi hatırlıyor musunuz?" yazılı. □

Taksitli
Satışlarımızdan
Yararlanmak
ister misiniz?

GALERİ
doğan
KITAP KİRTASIYE KASET

Karantili Sok.
Birlik İş Merkezi No 5/45
Tlf: 125 66 86
Kızılay / Ankara

TÜSTAV
Nail Koç
acının
dar açısı

Yarın Yayınları
900 lira (KDV dahil)

N. Abbas Sayar'dan Şiirler...

Care

Baktım
Toprağa düşecek gibi değil su
Tohumu buluta ektim.

Göre

Bir ucunda dünyanın
Biri birine tokat attı
—Hey utan hey!...
Öbür ucunda dünyanın
Bir çocuğun ayağına diken battı
—Vay anam vay!...

Evet

Şehadet parmağıma baktım
Oynamıyor
—Nasıl bununla tetik çekiyorlar, dedim.
Bir çiğdem kopardım
Çekilmiş kar altından
Gülümsedi toprak...

Çoban Armağanı

Soğuk havalarda
Geliverince akıma
Üşürsün diye
Seni düşünmüyorum.

Seng-i Mezar

Her kırık dökük mezar taşı
Aynı türküyü tutturur.
Toprak, hayatı sevdirir
Sonra unutturur.

Merak

Neden ayakta duruyor bunca insan
Oturup biraz düşünseler ya...

Vera Hikmet ile Söyleşiler

MÜŞERREF HEKİMOĞLU

Sağları saman sarısı kirpikleri mavi

N. Hikmet

Geçen ay bir akşam, Devlet Konukevi'nin târihsel salonunda Sovyetler Birliği Dışişleri bakanı birinci yardımcısı Vorontsov'u dinliyoruz. Güzel bir İngilizce ile doğrudan konuşuyor Sovyet müsteşarı. Dışişleri müsteşarı büyüğelçi Nûzhet Kandemir'in konuşmasını yanıtlanmanın ötesinde glasnostu anlatıyor, dış politikadaki onarımı, uluslararası arasında temiz sayfalar açmak, o sayfaları yeniden yazmak gereğini.

-Uzun yılların sorunlarını unutmak gereklidir, yüz yılın ortasında başlayan tartışmalar hala gündeme, niçin diye düşünmek, yeni düşünce biçimleri üretmek gereklidir, diyor. Bugün için, gelecek kuşaklar için komşularımız ne düşünüyor, nasıl yaşıyor bilmek gereklidir, masaya oturup kartları açmak, tartışmak gereklidir.

Sözün kasisi tüm konuşmasıyla Gorbaçev'in politikasından bir rüzgar estiriyor. ANAP milletvekillерinden İsmail Şengün, eski Dışişleri Bakanlarından ve eski Moskova elçilerinden Hasan Esat Işık, dışişleri teknisyenleri, gazeteciler onu ilgiyle dinliyorlar. Ben de dinliyorum, sonra başkente geçen yirmisekiz yılın olaylarını düşünüyorum. Türk-Sovyet ilişkilerinde esen sıcak ve soğuk rüggârları... Podgorni'nin, Kosig'in Türkiye'ye gelişini, İzmir'den Kuşadası'na otomobile giderken Podgorni'nin arabayı durdurup bir zeytin dalı kopardı istemesini, Başbakan Ecevit ile Mosko-

va'ya gidişimizi... Ayrıca Sovyetler Birliği'nde tek başına geçirdiğim iki haftayı... Derken Vera Hikmet'i anımsadım. Büyük ozanımız Nazım Hikmet'in son eşiley Moskova'da yaptığım söyleşiler çinladi kulağımda. Ankara'da ünlü Sovyet ozan Yevtuçenko ile konuştuğumuz, bir sonbahar günü konuğum olan Azerbaycanlı besteci Melikof'tan dinlediğim Ferhat ile Şirin öykülerini ve anılarla belleğimde güzel bir yolculuğa daldım.

Vera Hikmet ile söyleşilerimiz Vatan Gazetesi'nde yayımlandı 1976 yılında. Vera'ya yolladım gazeteleri. Bir süre sonra onun ve Ekber Babayef'in mektupları geldi. O mektupları ayrıca Vera Hikmet ile söyleşilerimizi Vera'nın isteği doğrultusunda bir kitaba dönüştürmeden önce Bilim ve Sanat'ta yayımlamak istedim... Ekber Babayef öldü birkaç yıl önce. Vera nerede, ne yapıyor, "Hatırlıyor musun Nazım?" diye başlayan kitabını yayımladı mı bilmiyorum, ama onu şu günlerde Kızlar Manastırı'nda bir mezarin başında görür gibiyim. Aradan geçen yıllarda Nazım'ın kişiliğini daha iyi tanımiş, şairliğine, ölümeligine daha çok inanmış bir kadın canlıyor gözümde.

Bu söyleşilerde "sağları saman sarısı, kirpikleri mavi" "Vera'ya da, "rûzgâra karşı giden" büyük ozanımıza da selam olsun.

M.H.

Moskova'dan Volgograd'a uçmadan önce Ekber Babayef'e sordum.

— Dönüşte Vera'yı görebilir miyim acaba?

— Elbet görüşeceksiniz.

Volgograd, Leningrad, müzeler, dükkanlar, Volga Nehrinde bir vapur gezisi, Pavlev çavuşun evi önünde rastladığım kari-koca, Leningrad operasının locasında dizdize Sevil Berbe-

ri'ni seyrettiğim küçük Vasiliya, Hermitage müzesinde şaşkınlık ve hayran baktığım yapıtlar gerilerde kaldı, yeniden Moskova'ya döndüm. Yine Ukrayna oteline indik. Bu otelde altı bin kişinin kaldığı söylenilen. Stalin döneminde yapılmış beş kuleli yapıdan biri bu koca otel. Stalin Kızıl alanındaki kiliselere, saraylara karşı yaptırmış bu kuleli binaları. Mimarlık yanı çok uyduruk doğrusu. Biraz

özenti izlenimi veriyor. Sonradan öğrendim Nâzım Hikmet de hiç sevmemiş bu yapıları. Hatta mimarına çatmış, mimar ise şöyle övünüyordu şaire:

— Stalin çok beğendi bu yapıları.

Nâzım Hikmet soruyor:

— Kim bu Stalin, böyle bir mimar tanımıyorum.

Ukrayna otelinin uçsuz bucaksız koridorlarında odamı ararken bu söz-

leri düşündüm. Sonra Sovyet dostlara telefon ettim. Telefon çok kolay Moskova'da. Otel odanızdan numarayı çeviriyor, çabucak ulaşıyorsunuz istediniz.

Babayef'e Kızlar Manastırında çektiğim resimleri sordum önce. O filmleri yakatacak, bozuksa yeniden çekecekti. Tekniğe aklım ermez hiç bir zaman. Resim çekmeye de beceremiyorum. Nitekim iyi çıkmamış çektiğim resimler.

— Yeniden gideceğiz, diyor Babayef. Sonra da ekliyor.

— Geceleri bale görmek istiyorsunuz. Ama pazar gecesini boş bırakın, bizde bir mantar çorbası içelim.

Mantarın ayrı bir yeri var Moskova sofralarında, çorbaşı, turşusu, izgarasıyla bol mantar yeniyor. Ağaç işlemelerinde de renk renk mantarlar resimlemiştir. Sovyet Yazarlar Birliği Başkanı ünlü romancı Konstantin Simonov da konuşmamızdan sonra bir tahta tuzluk uzattı bana. Tahtayı mantar gibi oymuşlar ve çiçeklemiştir.

— Moskova'dan küçük bir anı, dedi Simonov.

— İmzalarsanız büyük bir anı olur, dedim. İmzayı da bastı. Ekber Babayef'e takıldım çorba içmeye giderken:

— Sizin mantarlar da Simonov'un kiler kadar güzel mi?

— Yeyince yargılarsın. Simonov ile konuşmanız nasıl geçti?

— Hayli ilginç. Öylesine yoğun bir trafik içinde bana zaman ayırmasından çok duyugundam doğrusu.

Gerçekten de, Simonov, Türkiye tatilinden henüz dönmemişti Moskova'ya. Ertesi gün de Paris'e uşuyordu. Kayınbabası ağır hastayı, stüdyoda bir film çalışmasını sona erdirmesi gerekiyordu. Yine de bir Türk gazetecisinin isteğini geri çevirmedi. Buluşma saatimiz onyedi. Biz biraz erken gitmek Vera Feonowa ile. Güzel bir çalışma odası var Sovyet yazarın, duvardaki resimler arasında bir Abidin Dino ile bir Balaban çaptı gözüme. Dino, Moskova'da bir sergi açtıği zaman almış bu panoyu, yakın dost olduğunu,

Paris'de yeniden buluşacakları için sevindirini söyledi içtenlikle. Onunla Sovyet Yazarlar Birliği ve Türkiye Yazarlar Sendikası ilişkilerini konuştuğum önce. Türk yazarların örgütlenmesini önemli bir olay diye niteliyor Sovyet yazar. Dostça ilişkilerden mutluluk duyuyor. Bu ilişkilerin daha çok gelişeceğini inanıyor. Simdilik karşılıklı çevirilerde kalıyor bu iliş-

Müşerref Hekimoğlu, Vera Hikmet ile birlikte

eğilim, tarımsal üretimi, sanayileşmeyi, eğitimi ya da aileyi, ama başlarına bir konuyu incelemek gerek. Bunu Sovyet dostlarına söyledim, olumlu karşılaşlardır ama uygulanması kolay mı bilmem? Bana gelince:

Sovyetler Birliği'nde bir okul ya da bir yaşlılar evi görmeyi çok istedim, mümkün olmadı. Moskova'da Kadınlar Komitesine gittiğimiz gün anıtları, Leningrad'da yaşlı bir kadın oyuncunun kurduğu evde oyun güçlerini yitiren yaşlı sanatçilar bir arada yaşıyormuş. Bu evi görmemi Kadınlar Komitesinden özellikle önerdiler. Ama Volgograd'dan sekiz saatlik bir gecikmeyle havalandırınca Leningrad'daki tasarılar gerçekleşmedi.

SEVİL BERBERİ'Nİ BİRLİKTE SEYRETTİĞİM KÜÇÜK VASİLYA...

Bir okul da görmedim. Yalnız Leningrad Operasında Sevil Berberi'ni birlikte seyrettiğim küçük Vasilya'da Sovyet çocukların rahat kişiliğini, Sovyet eğitim sisteminin yaratığı co-

cuğu tanıdım. Saçları kestane rengi, yüzü çilli, gözleri Neva'nın suları gibi gri-mavi tatlı bir oğlan Vasilya. Operayı yanda bir locadan seyrediyoruz. Öteki localarda Amerikalı, Kanadalı turistler var. Derken bir Jamaikalı kadın geldi yanımıza. Ben locadan sarkarak sahneye ve orkestraya bakıyorum. Sahnedekilerle orkestra arasındaki bütünlük, solistler ve koro dengesi ilk anda etkiliyor insanı. Bu ünlü operanın Figaro'sunun "halk sanatçısı" olduğunu söyleyip yol arkadaşım Edward, Sovyet sahnelerinde halk sanatçılara sık sık rastlıyor. Bir gece önce de Ukrayna Halk Danslarından ve şarkılardan oluşan bir sanat gösterisi seyretmiş, üç halk sanatçısı tanımlıktı, üçü de dallarında uç noktalara varmışlar, salonu doldurmuş binlerce turist coşku ve hayranlıkla alkışladı Ukraynalı sanatçıları.

Dönelim yine Opera locasına. Bir den kapı açıldı, bir çocuk süzülü içeriye, soluk soluğa, tıkanacak gibi. Ben biraz telaşlandım, Sovyet arkadaş soruştum kucüğe:

- Annen baban nerde?
- Evdeler.
- Senin ne işin var burda?
- Mavi gözlerinde bir ışılıt.
- Bugün doğum günüm benim, annem babam bir bilet armağan ettiler.

Doğum günlerinde çocuklarına bale, tiyatro, konser ve sirk bilet armağan etmek gelenekleşen bir davranış Sovyet ailelerinde. Küçük Vasilya bisikletine atlamp koşmuş Sevil Berberi'ni dinlemeye. Ben sahneneden çok bu küçük oğlana ilgilendim artık. Gözlemeyle oyunu, salonu, locaları kucaklıyor, sonra tepkilerini belirtiyor. Yan locada uyuqlayan Amerikalı kadını gösteriyor.

— Bak, teyzenin uykusu gelmiş...

Benim Rusça konuşmadığımı fark edince soruyor:

— Bu teyze Rusça bilmeden bu operayı nasıl anlıyor?

Perde kapandı, küçük arkadaşımızla söyleşide başladık.

— Kaç yaşına basıyorsun Vasilya?

— Oniki.

— Operaya ilk gelişin mi?

— Yok, daha önce de geldim, bale de seyrettim.

— Hangisini seviyorsun?

— Operada güzel şarkılar söylenilen, balede güzel dans ediliyor.

— Sen kimin oğlusun Vasilya?

— Babam teknisyen, annem işçi.

Ona bir hediye vermek geldi içinden. Yanında hiç bir şey yok. Bir ruble verdim. Müteliş irkildi, parayı eliyle itti birden.

— Bugün doğum gününmüş, seni çok sevdim, benim tarafımdan küçük bir hediye al bu parayla ya da bir dondurma ye...

Sovyetler Birliği'nde en çok yenilen şey dondurma diyebilirim. Çocuklar, büyükler yolda, metroda, bale ve opera aralarında, karda ve güneşte durmadan dondurma yiyorlar. Çok nefis Rus dondurması!... Ama Vasilya dondurmayı geri çevirdi.

— Bir kitap alırım, dedi.

Çantamdan bir de çiklet çıkardım. Mavi gözleri parlayıcıydı, hemen yakasındaki rozeti verdii bana. Çiklete çok sevindi besbelli. Sovyetler Birliği'nde yolculuk edenler bilir, gençler çocuklar çikleti çok seviyor, kimi zaman açıkça istiyorlar. Bir çiklet fabrikası kurulmuş, sonradan vazgeçilmiş galiba, Sovyet yöneticiler çocukların çiklet -çögünesini istemiyor anlaşılan. Ama çocuklar hoşlanıyor.

Küçük dostumuz bir aralık dışarı çıktı, ziller çalarken soluyarak geldi locaya, beni elimden yakalayıp büfedeki kadınlar gösterdi. Onlar da gülümseüler. Vasilya iki tabak dondurma almış, birlikte locaya taşındı, birini bana, birini de Jamaikalı kadına verdi.

— Peki sana?

— Benim öksürüğüm var.

Annesi, babası yanında değil ama öksürükten dondurma yemeyeceğiğini bize bizim Vasilya. Sahnede aralar başladı. Jamaikalı kadını ben dondurma yiyecek dinliyoruz araları. Leningrad operasının locasında ilk kez böyle bir olay yaşanıyor belki de... Biraz sonra kapı açıldı, karanlıkta bir el dondurma tabaklarını aldı usulca, küçük Vasilya'nın arkasını da sevgiyle sıvazladı.

Bu tür bir olayı Moskova'da Bolşoi tiyatrosunda, Kremlin'de ya da Stanislav tiyatrosunda yaşar mıydık bilmem? Volgograd'da Intourist otelinde bir Sovyet diplomatına rastladım. Rostov kentinde Şolokov'u anma töreninden geliyordu. Prag'dan bir teknisyen grubunu karşılaşacakmış Volgograd'da. Sovyetler Birliği'nde uluslararası tarif çok yoğun. Volgograd'a gittigim gün uçakta Portekiz'den bir kadınlar grubuya beraberdi. Sovyet Kadınlar Komitesinin konuğu olarak gelmişler. Kadınlar komitesinin başlıca uğraşı da uluslararası kadın ilişkilerini geliştir-

mekrasında. Dönüş yolunda da Cezayir'den bir gençlik grubıyla birlikte uçtu. Ayrıca Polonya'dan, Doğu Almanya'dan ve Fransa'dan konuklarla karşılaştım.

Bir akşam parkta dolaşıyorduk. Volgograd'da, otuz yıllık kentte yemyeşil bir park, anıtlar, heykeller, çiçekler, kanepelerde genç çiftler, sevişme özgürlüğünü yaşıyor, tepeden tırnağa; aşağıda Volga, dalgaz bir gecesini sürdürüyor, sevişen gençleri rahatsız etmekten korkar gibi sessiz suları. Sovyet diplomat yol arkadaşım Edward da, Mamayev anıtını gördükten sonra Volga'da bir vapur gezisi öneriyor.

— Volga'nın Don'a ulaşığı kanala kadar bir gezi çok güzel olur, karşı kıyları, dinlenme yerlerini görürsünüz, Volgograd yeni bir kent, çok şey yok yapacak.

Peki Leningrad diye soruyorum. Leningrad'ı tanıyorsunuz sanırım.

Bir kahkaha atıyor.

— Yalnız tanımlıyorum, orada doğdu ve büyündüm. Gittiğiniz zaman göreceksiniz, Leningrad'ın başka bir havası var.

Leningrad kentini oluşturan çizgileri, güzel yapıtları, eski sarayları, Neva kıyılarını birleştiren köprüleri ve de locadaki çocuğu onu sevgiyle saran opera görevlisi kadını görünce bu sözler çınlaştı kulağımda. Leningrad'ın başka bir havası var gerçekten. Önce devrimi yaşamış, sonra savaşçı, Sovyetler Birliği'nin kahraman kentlerinden biri olmuş, şimdi de barış yaşamak istiyor Leningrad. Savaş kahramanlarının yanında sanatçılardan anıları yer alıyor, dar bir sokaktan geçiyor, karşısında Puşkin heykeli, yanında eski bir yapı, "Leningrad bale okulu burası" diyor güzel sovyet kızı. Ünlü Sovyet balerinlerinin Ulanowa'ların burada yetiştiğini ekliyor. Derken bir okul gösteriyor.

- Sovyet Yazarı Dostoyevsky orada okumuştu.

Bir de bakiyorsunuz, küçük öğrencilerden bir grup okulu geziyor. Hermitage müzesinde bir tablonun önünde, parkta bir anıtın çevresinde, mezarlıkta bir ozanın çevresinde hep küçük öğrencilerle karşılaşıyoruz. Sonra da büyük öğrencilerle, Sovyetler Birliği'ni oluşturan Cumhuriyetlerden gelmiş gruplar da çocukların gibi gözlerini açarak Lenin müzesindeki bir belgenin öyküsünü dinliyorlar, ellerinde taze çiçeklerle ölümlerini selamlıyor-

lar. Ölüler böylesine saygıya başka bir ülkede az rastlanır doğrusu.

Volgograd'da Pavlov Çavuşun evi önünde rastladığım bir çift hâlâ gözüne önünde. Karı-koca ellerinde fileler, filelerde küçük kavunlar ve patatesler, bir satış mağazasının önünde ne kadar beklemişler kimbilir. Bir süre de çiçek kuyruğunda beklemişler besbelli, patates filesinde bir de şebboy demeti var. Onu Pavlov çavuş, Almanlara karşı son kurşuna, son soluğa kadar direnen yigit savacı :

— O savaş yıllarda annem kemermizi kaynatır içirdi bize, diyor biri. Kösele çorbasi mandar çorbasi na ulaşmak çok kolay olmamış doğrusu. Devrim ve savaş giderek bütünleşmiş Sovyetler Birliği'nde.

CORBAYI VERA HİKMET İLE İÇİYORUZ!

Babayef'in mantar çorbasi nefis gerçekten. Et suyunda ak ak mantarlar, maydanoz ve başka otların tadı da sınımsız, boğazımızı okşuyor. Azerbay-

can porseleninde içiyoruz çorbayı, dışarda kar, kaselerde bahar. Ama sofranın özelliği mantar değil yalnız. Çorbayı Vera Hikmet ile içiyoruz.

Ekber Babayef yolda "Vera da gelecek" demişti ama ben Türkolog Vera sandım. Simonov ile görüşüğün sona o havaalanına Murat Belge'yi karşılamaya gitte.

— Ben Babayef'e telefon ederim, yine görüşürüz Müşerref, demişti, Alma Ata'dan dönmüşler demek.

Babayef'in evi büyük bir konutun son katında. Asansörden sonra birkaç basamak çıktıktı, kapının önü, merdivenler yemyeşil saksılarla dolu. İçerde başka bir rüzgâr, Nazım çarpıyor birden. Şiirleri, kitapları, mektupları, boy boy resimleri. Kimi yalnız, kimi Ekber ile, hepsinde ortak bir anı konuşuyor. Köşede bir divan.

— Nâzım burda otururdu.

Ben de oturdum, Nâzım ile dolu bir albümle daldım. Kapı çaldı.

— Vera geldi, dedi Babayef.

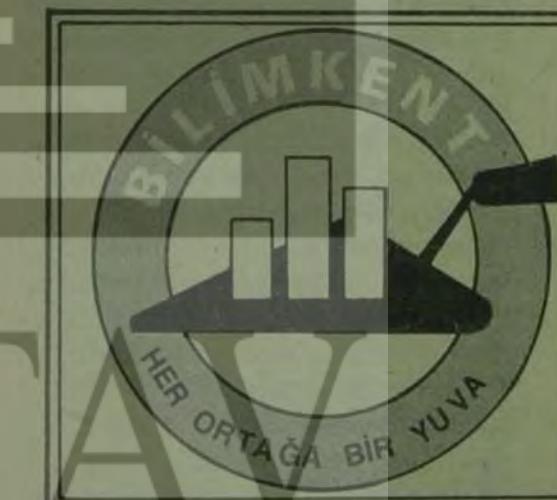
Evet, Vera Hikmet'i gelen. Buncaya yıldır şiirlerde tanıdığım "saçları sarı, maydanoz ve başka otların tadı da sınımsız, boğazımızı okşuyor. Ben çok duygulan-

dım, birden sarıldım ona.

— Vera, dedim, siz benim çok sevdiğim bir şairin yaşamına eş olmuş, şirlerine yansımış bir kadınız. Elbet sarilarak kavuşacağız.

Vera içtenlikle güldü ve öptü beni. Aradan birkaç yıl geçmiş, yılların etkisinden güzel kadınlar da kurtulamıyor. Veranın saman sarısı saçları koyulaşmış simdi. Bir şise raki götürmüştüm Babayef'e. Birer yudum içerek bu karşılaşmayı kutladık. Akşam için program yapmamayı söyleken haklılaşmış Babayef. Mantar çorbاسını öyle yemeğinde içtiğim. Sonra votkalar, Ermeni konyakları. Sonra çaylar demlendi. Gürcü çayları içtiğim tavşan kani. Babayef'in Baku'daki annesinden gelen karpuz reçeli, evde yapılmış peynirler yediğim. Sonra yine konyaklar. Vera'nın yanakları al al, mavi gözleri çakmak çakmak oldu. Nâzım Hikmet görseydi Veralı bir şiir daha döktürdü sanırım. Pencereden günün son işıkları da gitmiş camlar karamıştı. Pi-kapta Nazım'ın şarkılansan şiirleri, Sonra Orhan Kemal'in sesi doldurdu odayı, ustasını anlatıyordu bir Bulgaristan yolculuğunda.

Devam edecek

BİLİM KENT YAPI KOOPERATİFİ

Hasan Tahsin Caddesi No: 10/D Tel: 274496 Hatay/İzmir

Mavilya yaşamak
Egenin mavisine demirlemek
Doğanın, turizmin, kültürün
İçinde varolmak
Birlikte ve dostlarla, dostluklar
yaşamak.
Bilimli, kültürü, yaşamı savunmak
sevgile, güvenle koklayarak
doğayı.
Birleşmek inatla, sabırla
güvenerek.
BİLİMKENT'LE kooperatifleşmek
Yeniden yaşamak gücü, güveni,
mavily beraberce....
IZMİR'DEKİ EVİNİZ

Lütfen, aday üyelik için kesip postalayınız.

BİLİM KENT YAPI KOOP. ADAY ÜYE KARTI

Adı:

Soyadı:

Tel:

Adresi:

Mesleği:

Yazılık Konut **Kışlık Konut**

"Sevgiyle yaklaşımın bizi çoğaltacağına inanıyorum."

Öner Yağcı/H. Altunay

TURNALAR adlı romanıyla 1988 Madaralı Roman Ödülü'nü alan Töb-Der'in son Genel Sekreter Yardımcısı Öner Yağcı ile arkadaşımız H. Altunay'ın yaptığı söyleşiyi sunuyoruz.

B.S.

H. Altunay : Kısaca kendini tanıtır mısın?

Ö. Yağcı : Otuz yedi yaşındayım. Tokat'ın Zile ilçesinde doğmuşum. Çocukluğum Yozgat'ın Yerköy ilçesinde geçti. Tokat'ta öğretmen Okulu'nda okudum. 1969'da Gazi Eğitim Enstitüsü Türkçe Bölümü'ne girdim. Bir bozkuş insanı olarak yaşamadım. Ankara'daki yüksekokul yıllarında, (ki 1969-70-71 yıllarını kapsıyor,) kuşağının diri bir parçasıdım. 12 Mart döneminde tutuklandım ve Dev-Genç Davası'nda yargılanarak beş buçuk yıl hapisle cezalandırıldım. Mersin ve Mamak cezaevlerinde iki yıla yakın tutuklu kalmıştım o zamanlar. En çok kitap okuma olanağını da o yıllarda bulmuşum sanıyorum. Sonra 1975'de Gazi Eğitim'i bitirerek öğretmen oldum. Doyasıya bir öğretmenlik yapamadım. Ağrı-Taşlıçay'daydım öğretmenliğimi. Sonra Sarıkamış'ta askerlik ve 1978'de Töb-Der Merkez Yöneticiliği'ne seçilişim. Bir buçuk yıl süren Töb-Der Yöneticiliğim gerçek

bir okul oldu benim için. Sonra aynı "okul'u, Mamak, Çanakkale ve İmralı cezaevlerinde sürdürdüm. Töb-Der Davası'nda yargilandım 12 Eylül döneminde ve dokuz yıl hapis cezası bıçılı sikiyonetim mahkemesince. Beş yılım da öyle geçti ve....

12 Eylül sonrasına gelelim...

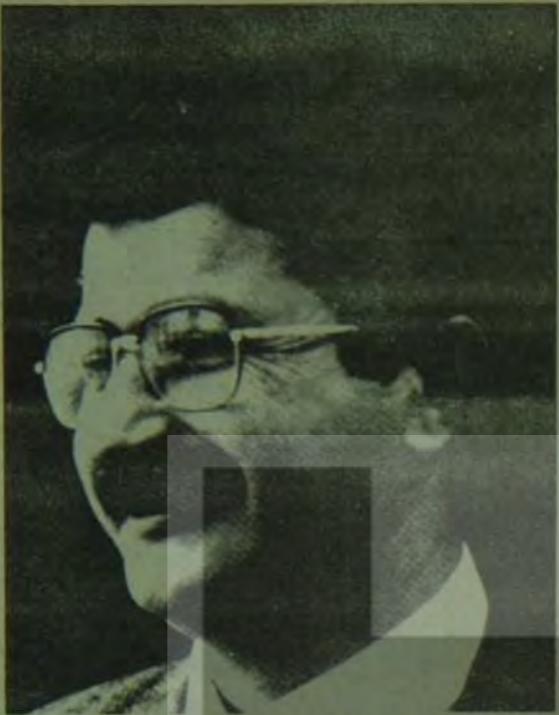
Kaldığım cezaevlerinde okumaya ve yazmaya çalıştım her fırsatı. 1984'den sonra da içeren çeşitli dergilere yazılar göndermeye başladım. Yayımlanan yazılarım beni yeni yazılım için zorladı ve sürdürdüm yazmayı. **Kardelen** ve **Turnalar** adlı iki romanımı oluşturdum. Biliyorsunuz **Kardelen** yayımlanmadan önce 1986 Akademi Kitabevi Roman Başarı Ödülü'ne layık görülmüşü ve 1987'de yayımlanmıştı. Daha sonra, yine 1987'de **Turnalar** yayımlandı ve bu romanım da 1988 Madaralı Roman Ödülü'ne layık görüldü...

Kardelen'i anlatır mısın kısaca?

Kardelen'de bir çocuğun dünyasını aktarmaya çalıştım. 12 Eylül günlerinin en çok acı çeken insanları olarak çocukların dikkati çekmeye çalıştım. Bir çocuğun gözüyle ve gözlemiyle, onun yaşadığı yoğun günleri, onun duyarlığıyla içe yansıtma istedim. Bir çocuğun gözüyle 12 Eylül günlerinin kimi kesitlerini sunarak yaşanılana tanıklık etmeye, yaşanılan dolayı, kimilerini ve sistemi yaralamaya çalıştım...

Peki Turnalar'da neyi anlatırsınız?

Yine yaşanılan günlerden kesitler sunuyorum Turnalar'da da. Ama bu kesitler bir çocuğun değil, 12 Eylül'ü,

Ödüllerin olmasaydı?

İşim çok çok zordu o zaman. Hemizin, tüm yazarların, tüm sanatçıların işi çok zor zaten. Çünkü öyle bir dönem yaşıyor ki ülkemizde, bundan sanatın kismetini almaması olanaksız. Hatta özellikle yükü ağır diye düşünüyorum. 12 Eylül'ün getirdiği değer kayipları, politikadan uzaklaştirma, kişiliksizleştirme, duyarsızlaştırma, bencilleştirme, inançsızlaşdırma, dönekliğin ve pişmanlığın olumlanması önemli boyutlarda. Buna bir de kültüre doğrudan saldırımı eklemeliyiz. Kâğıda yapılan sürekli zamlar, kitap korkusunun yüreklerle iyice yerleştirilmesi, insanların kitap, gazete, dergi okumaya zaman ayıramamaları, kültürel yozluğun özendirilmesi ve yaygınlığıdır, bütün bunlar sanatçılardan görevlerini ağırlaştırdı elbette. Bu koşullarda yazarların kitap yazmaları, yazdıkları bastırılabilmeleri, bastırıldıklarını dağıtabilmeleri, dağıtabildiklerini okurunun eline sunabilmeleri çok çok güç. Bütün bu basım, yayın, dağıtım sorunlarına tanıtım olayının da eklenmesi ve el yakalı fiyatlar da katlinca kitap yazımının ve yazarlığın sürdürülmesinin ne kadar zor olduğunu görülmektedir. Bu koşullarda, ödüllerin bir anlamda katkı olduğunu düşünüyorum. Kendi açımdan, mutlaka böyle değerlendirdiyorum.

Sevgilerle dolu iki kitabın da. İnsan sevgisi, yurt sevgisi, çocuk sevgisi, doğa sevgisi... Neden böyle bir sevgi?

Cünkü sevgisizlik pompalanıyor. Cünkü makine haline getirmeye çalışıyoırlar insanımızı. Duyuların köreldiği, insanı değerlerin igdiş edildiği, tam anlamıyla bencilliğin egemen olduğu ve insanların yalnızlığı, yabançlaşmaya terk edildiği bir düzen gerçekleştirilmeye çalışılıyor. Bunun temelini sevgisizlik oluşturuyor. Buna karşı da en önemli silahımızın sevgi olduğunu düşünüyorum. Yazdıklarımda duyusallığın ağır basmasının, duylukların yükseltilmesinin, insan ilişkilerinin gelişmesinin, dostlıkların coğaltılmalarının temelinde bu yatar. Sevgiyle yaklaşımın bizi çoğaltacağına, elele oluşların -ki bu aşka, sevdala, sevgiye, dostlukla olabilir- çoğalmasıyla yok edilmeye çalışılan değerlerimiz daha bir inatla ve yüreklikle savunulabileceğine inanıyorum. Kimi öfkeli, kimi sevecen, kimi coşkulu sev-

gilerin, sorunların aşılması ve yaralarımızın iyileştirilmesi çabasında önemli bir işleminin olduğunu düşünüyorum, bunun için sevgiyle yaklaşımı elden bırakmadım yazdıklarımın...

İki kitabını da içerde yazdin. İçerden bir edebiyat doğabilir mi sence? Ya da bir mahpushane edebiyatından söz edebilir miyiz?

Yalnız ülkemiz için değil hemen her yer için söyle söyleyebiliriz; içerişiyle dışarıyla, bir bütündür edebiyat. Bazi zaman dilimlerinde bu bütünlüğün önemli bir parçasının, nicelik veya nitelik olarak içlererde olabileceği kabul etmek gereklidir. Bizde 1940'lı, 1950'lü yıllarda önemli ölçüde bir içeriği edebiyatından söz etmek olanaklı. 1960'lı ve 1970'lü yıllarda ise bu söylenilmemiştir. İçerden edebiyatçı yetişmesi olarak söyleyorum; 12 Eylül döneminde ise önemli bir olsa var. Yazarlıkla, şairlikle dışardayken pek ilgisi olmayan birçok insan edebiyatçı olma yolunda. Pek gözle görülemeyen ama otuza yakın ürünün sunulması bunun ilk işaretleri bence. Bir mahpushane edebiyatından söz edilmesini doğru bulmuyorum ama, yaşadığımız günlerde "İçerden sesler" in edebiyatımız açısından sevindirici ve önemli bir noktada bulunduğu sunulması söyleyebilirim. Örneğin bir Nevzat Çelik'in; Ateş Hırsızları Söylencesi'nin şairi Emirhan Oğuz'un; A. Kadir Konuk'un romanlarının bu anlamda önemli adımlar olduğunu belirtmek olanaklı bugün. **Yarın** dergisinin doğru bir öngörüyle "Görülmüşür" sayfası açması ve ardından "Görülmüşür" kitabı basıldığı yillarda bir başlangıç kabul edersek,

atılan adımların ne kadar sevindirici olduğu görülecektir.

Genel olarak sanatımızın durumu?

İşim zor dedim. Ceza yasaları, sansür, muzır yasası, otosansür, korku ortamı ve ekonomik baskilar yiğilmiştir. Sanat üretimi zorlaştı, bir dergi çıkartıp dağıtabilmek bile çok önemli sorun bugün. Oysa geçmişte üç beş sanat amatörü harçlıklarla dergi çıkartıp yaşatabiliyorlardı. Bu da sanatın serpilip gelişmesini sağlıyor doğal olarak. Şimdi bu olanaksız gibi. Bin hevesle çırpinarak bir şeyle üretme çabaları yok değil elbet. Her şeye karşın inat edenler var. Trabzon'daki **Kıyi** dergisi örneğin, Erzincan'da **Arkadaş**, Ankara'da **Yeni Şirir**, Karşı, **Yıl** dergileri... Ki **Bilim** ve **Sanat**'ın bile kolayca yayınlanmadığını biliyoruz, zorluklara karşı inat ederek yayınımlını sürdürüyor ancak. Romanlar, öyküler üç biner basılıyor, ki elli beş milyonluk bir ülke için çok küçük rakamlar bunlar. Hele şiir kitapları, bin, iki bin basılıyor ne yazık ki. Bu bile, sanatımızın durumunu korunaklılığını gösterir sanıyorum. Bütün bunlara karşın umutlu olmak ve inat etmek zorundayız, bunu da biliyoruz. Kitaplar yakısa da, sanat, savaşımıı sürdürmek zorundadır, sürdürrecektr ve kazanacaktır.

Yani yazmaya devam mı?

Elbette...

Neler örneğin?

Yeni bir roman hazırlıyorum şu günlerde: Gülüşün.

Teşekkür ediyoruz Öner Yağcı.

Ben de teşekkür ediyorum, sevgiyle ve dostlukla....

KARDELEN

ÖNER YAĞÇI

CEM
YAYINEVİ

3. Basım, 1575 TL

TURNALAR

ÖNER YAĞÇI

CEM
YAYINEVİ

2. Basım, 3000 TL

"Çatal Yüreklim .."

Remzi İnanç

Türk edebiyatında, hakkı yemmiş demeyelim de, hak ettiği ilgiyi göstermemiş sanatçılarından biridir Oğuz Tansel. Bunca şiir ve masal ustalığı yanında, toplumsal alanda üzerine düşen, dertlerini 'farzettiği' her görevi eksiksiz yerine getirmeye çalışan bilinçli, namuslu bir sanat-edebiyat adamımızdır. Yaptığı her işi, ister bu şiir ve masal yazmak olsun, ister folklor araştırmaları olsun, hele hele öğretmenlik ve örgütçülük olsun, yapılmış gerektiği için yapan ve bundan ötürü de hiçbir yere fatura çıkarmayan sayılı aydınlarımızdanıdır.

Şu sıralar yetmiş üç yaşını geride bırakan (D.1915) Oğuz Tansel, Konya'nın Bozkır ilçesine bağlı, eski adıyla Meye köyünde doğmuştur. İlkokulu burada bitirmiştir. Sonra koşullar onu İstanbul'a taşımış. Davutpaşa Ortaokulu, Pertevniyal Lisesi ve İstanbul Edebiyat Fakültesinde tamamlaşmış öğrenimini. Sonra yeterlik sınavını verip öğretmen olarak Akhisar Orta-

okuluna atanmış. O sırada 2. Dünya Savaşı patlak vermiş. Topçu subayı olarak 1940-42 yıllarında Ağrı'da bulunmuştur. 1943-1946 yılları arasında sırasıyla Çifteler Köy Enstitüsü ve Amasya Ortaokulunda yöneticilik ve öğretmenlik yapmıştır. 1946 yılında geldiği Konya'da, 1968 yılına dek kalmış. Aynı yıl kendi isteğiyle emekliliğe ayrılmış. Özgürlüğün fazlasıyla düşkün olan Tansel, bir sürü 'paralı öğretmenlik' ve yöneticilik görevlerini çevirmiştir.

Oğuz Tansel'in edebiyata, özellikle de masala yatkınlığı, varsız geçen çocukluk günlerinden kalmadır. Daha ilkokula başlamadan uç vermiştir bu eğilim. Ev hizmetlerini görmek için gelen uzak komşuları iki kızkardeşten birinin masal anlatma gücü Tansel'i büyümeyecektir. Doyumsuz tad almaktadır bu anlatmalardan. Kendisine masali sevdiren bu kızları bir türlü unutmamıştır. Ayrıca köydeki iki katlı sekiz odalı evlerinde büyükbabasının zengin bir kitaplığı vardır. Ancak belli

zamanlarda girebildiği bu çalışma ve konuk odasında gördüğü kitaplar kendisini etkilemiştir. Pembe-yeşil ciltli kitapların gerçek değerini daha sonraları anlayacaktır. Kütüphanedeki yazma divanlar, sözlükler ve dinsel kitapların yanısıra İncil ve Tevrat kendisini çokça oyalamıştır. Çocukluğununda uç veren ve boyanan bu 'anlatım sanatı'na ilgisi, üniversitede yillarda daha bilinçli olarak gelişmiştir. O yıllarda Behçet Necatigil'den başlayarak pek çok edebiyatçı ve sanatçı dostları olmuştur. Bu ilişkiler hep sürdürmüştür. Önce hocası, sonra da dostu olan Pertev Naili Boratav'ı hep saygıyla anmaktadır.

Oğuz Tansel, şirlerini Varlık dergisi başta olmak üzere, o sırada birçok sanat ve edebiyat dergilerinde yayınlanırken, dolaştığı Anadolu'da da masal derleme işlevini titizlikle sürdürmektedir. 1942-1946 yılları arasında Amasya'da derlediği masallardan bir bölümü, P.N. Boratav ve Prof. Eberhart tarafından hazırlanan 'Türk Masal Kataloğu'nda yer almıştır. Daha sonra Tansel, bu çalışmalarını kendi yöresinde daha kapsamlı olarak sürdürmüştür.

Oğuz Tansel'in edebiyatçı yanı kadar bizce önemli özelliği toplumculuğu ve örgütçülüğündür. 1950'li yıllarda Konya Öğretmen Derneği yöneticiliği anılmaya değer. Bu yöneticilik, dernek binası içinde kalmamaktadır, dernek tüzüğüyle sınırlanmamaktadır. Çevrede hangi öğretmenin başı dertte, eli darda olsa Tansel'i yanında bulmaktadır.

Oğuz Tansel, 1936 yılında Dr. Hikmet Kivilcimli'yi tanıdıktan sonra toplumsal düşüncelerle yüzüze gelir. Doktorla tanışmış ve ona isinmiştir. Sık sık görüşmektedirler. Hatta onun Kivilcimli soyadını almasında Tansel'in karıştırması, etkilemesi olmuştur.

1960'lı yıllarda Türkiye İşçi Partisi Konya'da örgütlenirken, Oğuz Tansel'in toplumcu bir öğretmen olarak üstlendiği maddi ve manevi sorumluluk bu örgütte pek çok katkı sağlamış

tir. Kişiliği ve davranış düzeyi, ona tutucu çevrelerde bile saygılı kazandırmış ve işini kolaylaştırmıştır. (Hatta birçok tutucu aile Tansel'in hatırları için TİP'e bağısta bulunmuştur.) Oğuz Tansel, devrimci genç arkadaşlarıyla, Konya'nın ilce ve köylerinde durdurak bilmeden örgütlenme çalışmaları yapmış ve Partinin seçime katılmasa na yardımcı olmuşlardır. (1965 Genel Seçimlerinde Yunus Koçak bu ilden TİP Milletvekili seçilmiştir. Bu coşkulu ve yiğit dostumuzu genç denecek yaşı yitirdik. Onu saygıyla anıyorum.)

Oğuz Tansel'in, Konya'da olduğu sürece, neredeyse özel yaşamı almamıştır. Hollanda büyülüğündeki Konya'nın ilce ve köylerinden her konuda onu arayan soran dostları vardır. Ankara, İstanbul ve İzmir'den sayısız konkukları olmuştur. (Bir gün şair Nevzat Üstün, yanında ünlü Sovyet yazarı Radyo Fish'le çıkışını Tansel'e) Konya'ya ve ilçelerine gönderilen siyasi sürgünlerin de, tanınan tanımasın, dostu ağabeyi ve yoldaşıdır Oğuz Tansel. Ruhi Su, Çumra'da sürgünde iken sık sık görmeye gitmiş, onu hiç yalnız bırakmadır.

Konya'da sanat izlenceleri, hemen hemen, Oğuz Tansel eliyle başlatılmıştır. Çok yıllar önce İstanbul'da tanıdığı ve değer verdiği ressam Abdullah Çizgen (Ünlü fotoğraf sanatçısı Gültokin Çizgen'in babası) burada ilk sergi açanlardan biridir. Ardından Metin Eloğlu, Fahir Aksoy ve Balaban izlemiştir. Bu sergilerden eser dosta resim almıştır Tansel.

Oğuz Tansel'i koruyan güç neydi Konya'da? Tabii önce kişiliği, çevreye güven veren davranışları ve tutarlılığı. İkincisi o yörenin çocuğu olarak 'ortak dil'i iyi bilmesi. Bir de kendisinin alçakgönüllü anlatımına göre, o sırada Konya'daki yargıç, savcı ve doktor gibi etkin kişilerin, rastlantı, okul veya sınıf arkadaşı olmaları... Ayrıca Tansel'in ekonomik bakımdan güçlü olduğunun sanılması..

O dönemde yaptıkları kadar yazdıkları da dikkati çekmektedir. İlk şiir kitabı *Savrulmayı Bekleyen Harman* çıktığında ilgili hemen ildeki edebiyat ve tarih öğretmenlerinden bir birlikte kurulu oluştururlar, kitabı inceletirler. Raporun sonucu ilginçtir. Kurulda bulunan bir üye çok yıllar sonra Tansel'e itiraf edecektir: "Bu kitapta komünizm propagandası var var olmasına, ama şurasındadır, diyemiyoruz." Sık sık çeşitli nedenlerle mü-

Bilinç Işığı

Sevgi dolu yürekleri,
Canım dünya çocukları;
Işık özünden hamuru,
Mayası kardeşlik, barış,
Yapalım tükenmez ekmeği;
Sunalım yeryüzü sofrasına.
Dağı bağ yapan bu bilinç,
Güneş olur çalışan ellerde.
Savaş, kıymı, yıkım korkusu,
Karartmasın güneşimizi bir daha.
Özgürlik, barış, kardeşlik
En köklü, en soylu yasa.

Oğuz Tansel

Türk Dil Kurumu Çocuk Yazını Ödülü ile, Amerika'lı besteci Dr. Bruce Reiprich'in dört şirini bestelemesini kolay kolay unutmuştur.

Oğuz Tansel, 1940 kuşağının lirik

ve kendine özgü sesi olan bir ozanıdır. Türkçenin güzelliğini duyurabilmek, bunun hakkını verebilmek için 'dokuz doğruduğu' bir söyleşisinde anlatmıştır. Açık, seçik ve yalın yazmayı yeğleyen, halk kültüründen yeterince nasiplenip, gereğince mayalanmayı ilke edinen Oğuz Tansel'in, günüşine çıkan ilk şirinden, yazdığı son şire dek hepsinde bu tutarlılığı görmek mümkündür. Öteki sanat dalları gibi, edebiyatın da matematikle çok iyi anlaşması onuna iyi geçinmesi gerektiği kanısındadır. Masallarında da bu ilke egemendir. Bu gerçeğe çok önem vermiştir. Şair Metin Eloğlu'nun dediği gibi: "Düş, umut olumluça çoğalmalı, ama masallama ürünlerinin salt işlevi bu değildir. Günüümüz çocuğunun, kaypak ama gerçek evrenini dostça çağdaş açıdan gözetip kurcalamadınız mıydı, güzellediğiniz dildökmeler de bir tombala torbası, ya da dedecen gözdağı dağarcığına bürünen verecektir. Sonuçta da şu çizelge, şu toplam: Boşuna imrenmelerden, insanüstü becerilerin kivancsız utkusundan, tutucu, gericil öğütlerin koflugundan salt sağıduyu ile toplumsala bitişkin onurla arınabilemek." Oğuz Tansel'in masalları işte böyledir.

Oğuz Tansel'in yaşamında elbette bir çok mutluluklar olmuştur. Acılar ve sıkıntılardan gibi bunları da pek anımsamaz görünür. Ama 1977'de aldığı

Oğuz Tansel, sevdiklerine seslenirken "Çatal yüreklim" der.. Biz de ona buradan aynı şekilde sesleniyor ve sağılıklı güzel günler diliyoruz.

Oğuz Tansel'in *Bilim ve Sanat*'ta yayınlanmak üzere verdiği şiri okurularımıza sunuyoruz.

- Oğuz Tansel'in yayınlanmış yapıtları:
- Savrulmayı Bekleyen Harman*, şirler, 1953
 - Altı Kardeşler*, masallar, 1955
 - Yedi Devler*, masallar, 1960
 - Gözünü Sevdilem*, şirler, 1962
 - Mavi Gelin*, masallar, 1962
 - Üç Kızlar*, masallar, 1963
 - Bektaşı Dedikleri*, 1972 (Metin Eloğlu'yla birlikte)
 - Altı ile Fırtın*, masallar, iki cilt, 1976 TDK 1977 Çocuk Yazını Ödülü. (Sonradan bu iki cilt *Çobanı Bey Kızı, Konuşan Balıkla Yalnız Kız* adıyla 1985 yılında yeniden basıldı.)
 - Sankız Yolu*, Toplu Şirler, 1986

Oğuz Tansel, Remzi İnanç; Mayıs 1988

1950

Sözcüklerere Dokunabilmek

**Kazım Tekçe, İdris İnandi,
Şule Akdağ, İlyas Akdağ/Mehmet Öz**

"Altı Noktanın Sesi" bir kardeş dergi; ayda bir çıkıyor, 90 dakika, 1000 TL. Abone sayısı 280.

"Altı Noktanın Sesi", Altı Nokta Körler Derneği'nin(*) yayın organı. Dernek 1950 yılında kurulmuş, bugün yedi ilde şubeleri 1500'ü aşkın üyeleri var. 1984'ten beri de yönetiminde körler söz ve karar sahibi. Arkadaşımız Mehmet Öz ülkemizin ilk sesli dergisini yayımlayanlarla konuştu.

B.S.

Sözcük sevgi
Sözcük umut
Sözcük gelecek...

Sözcükler dokunabilmek diyorum kendime Altı Nokta Körler Derneği'nin önüne geldiğimizde. Doğustan göremeyen biri için ay, meşhər, yakamoz sözcükleri neleri çağrıştırır ve o insanların düşlemede nasıl gerçeklik kazanır? Ya düşlerimizi gözlerimizi kapatarak kurmamızın anlamı. Kendi kendimizle kalmanın en kısa yolu olası gerek.

Merhabamızla birlikte hoşgeldiniz korosu ve boşlukta sesimize uzanan ellerin sıcaklığı ile karşılaşıyoruz. Bilim ve Sanat Dergisi'nden kayıt için geldiğimizi söyleyince ilgi yumağı daha bir sarıyor çevremizi. Biri hemen Sesli Dergi'lerinin bu sayısında yer alacak yazıların bulunduğu dosyayı getiriyor. İlk sayfasında "Şimdi Filistinli Büyük Şair Mahmut Derviş'in 'Filistinli Sevgili' adlı şiirini sunuyor ve Filistin davasına inanan herkese armağan ediyoruz" girişyle karşılaşmak sevindiriyor beni. Yazıların başlıklarına geçiyorum: "Filistin'de Neler Oluyor?", "Polonya'da İş ve Eğitim" (Körler açısından bir inceleme) "Bütün körler elele, daha onurlu günlere" diye biten ve istismara karşı verilen savaşımı içeren bir yazı. "Zürafa Do-

ğaya Aykırı mı?" "Uzayda Hayat Var mı?" Ve sıralanıp gidiyor. Bir de derneğin açtığı yarışmanın duyurusu. Mahmut Derviş, Samih El Kasım ve Nazım Hikmet'den şiirler okuyoruz. Ülkemizin ilk sesli dergisini tanıtmaya yönelik söyleşimiz bir anda söylenenleri kaçırmadan yazma çabasına dönüyor.

□ Kazım TEKÇE : Bunca şeye sayfalar yetmezken bizler dakikalara sığdırmak zorundayız, hem de doksan dakikaya.

□ İdris İNANDI : Görmeyenlerin demokratik kitle örgütü olarak temelde görmeyenlere seslenmek ve burasını görmeyenlerin demokrasi okulu haline getirmek istiyoruz. Zaten daha ilk sayımızda bu amaçımızı belirtmiştim. Kimi demokratik gelişmelerden görmeyenleri haberdar etmek, diğer dergilerle ve kuruluşlarla bir bağlantı, hatta dayanışma sağlamak. Fakat bugünkü sınırlı olanıklara bile sahip değiliz. İlk sayılarımızı TRT'de okutuyorduk ama, dergimiz ikinci sayından itibaren amaçlarını gerçekleştiremez hale geldi. Çünkü TRT yazıları kendilerine göre seçiyor, okumak istedikleri ve istemedikleri şeklinde ayıryordu. Düşünün, dil sorunu ileri sürüllerken dergi okunmadı. Bunun üzerine kendi amatör koşullarımızla çıkarmaya başladık.

□ Şule AKDAĞ : Örneğin, TRT'de okunduğunda bu şansı en iyi biçimde değerlendirmeye çalışıyoruz. En iyi dinleyicilerin bizler olduğunu söyleyebilirim. Bir de iletmenizi istediğim bir şey olacak. Dergiler kendi yazılarının

okutuyor olsanzı Filistin olayını gerçek yönleriyle verme olanağı bulamadınız. Tabii işin bir de ekonomik yanı var. 1500 lirayı bulan maliyete karşın dergimizi 1000 liraya satıyoruz. Birçok arkadaşımız için bu para bile pahalı geliyor.

□ İlyas AKDAĞ : Dergimizin güncelleşme, diğer demokratik yayın organlarıyla ilişkiye geçme, geliştirme gibi soruları var. Bizler henüz çözemedik. Dergimizi zenginştirebilmek için bunlar şart. Bağımsız yayın organı değiliz. TRT nedeniyle Rabita olayını okuyucularımıza aktaramadık.

□ Kazım TEKÇE : Biliyor musun? Bizler göremeyenin değil görmeyen beyinlerin sorun olduğunu inanıyoruz. Ülkemizde oluşturulmaya çalışılan düşünce körlüğüne karşı toplumun tüm duyarlı ve duyarlı kılınabilecek kesimlerin ortak mücadeleşinin başarılı olacağını çok iyi biliyoruz. Bakın son kağıt zamlarına, bu kültürel karartma değil de ne? Bizler kabartma kitaplar bulamazken örneğin sosyalist ülkelerde körlere yönelik günlük gazete bile var. Gerçi bizde olsa ne olur? Şu an ülkemizde üç yüz binin üzerinde kör var, bunların elli bine yakını ilk-orta öğrenim çağında ve bu insanlara yönelik yalnız dokuz okul var. Öğrenim görenlerin sayısı ise 820 civarında. Yani % 2 si. Halbuki Türkiye'de ilköğretim zorunludur. Yani dergimizin işlevi bir değil bir kat artmış durumda.

□ İdris İNANDI : Derginin yanı sıra bugünkü onuncu sayıya eristik-gönüllü okuyucular sayesinde akşamları grup halinde kitaplar okuyoruz. Her zaman okuyucu bulamadığımızdan sesli kitaplık oluşturmaya başladık. Hem bu sayede istediğimizde başvurabileceğimiz bir kaynağımız olacak.

□ Şule AKDAĞ : Bize bir sayfa okunduğunda bu şansı en iyi biçimde değerlendirmeye çalışıyoruz. En iyi dinleyicilerin bizler olduğunu söyleyebilirim. Bir de iletmenizi istediğim bir şey olacak. Dergiler kendi yazılarının

okunması için, okuyucu konusunda yardımcı olabilirler mi?

□ Kazım TEKÇE : Bütün bunlar bizi işin ekonomik yanına götürüyor. Üretten insanlar olmak istiyoruz. İşe girip bir köşede oturmak, üretim dışına itilmek, yaşamımızı kolaylaştırabilmiş, bizleri kırar. Toplum içerisinde saygın yerimiz bizlere acılarak değil, üretim olanakları yaratarak sağlanabilir. Üretken olmak ise eğitimden geçiyor. Eğitim durumumuz ise ortada. Bir iş yasası var haklara gelince kağıt üzerinde türemekte. Çalıştırılan her elli personelden birinin sakatlar arasından seçilmesi gerekiyor. Demin de söylediğim gibi uygulamada görmek mümkün değil. Üniversite mezunu olmak bile imza yetkisi verilmek istemeden iş bulmamızı kolaylaştıracağına tam tersine zorlaştırıyor.

□ Şule AKDAĞ : Eğer bir işveren bu yasaya uymazsa, birileri kalkar da İş ve İşçi Bulma Kurumu'na şikayet ederse, işveren taksitle ödermek koşullyla 5000 lira ağır para cezasına çarptırılmaktır. Bir şey daha söylemek istiyorum. Görmeyenlerin eğitimi için öğretmenlere gereksinim varken başkanlık öğretmen olmamızı yasaklıyor. Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu bireylerin yönelik ama son yıllarda oraya da öğrenci olarak alınmıyor. İmza Kampanyaları ise sorunu çözmeye yetmiyor.

İdris İNANDI : Derneğimizin bu soruları daha çok dile getirip baskı grubu oluşturması gerekiyor. BİLAR gibi kuruluşlarla dayanışma içerisinde yaptığımız paneller ve toplantılarla sizimizi bir derece olsun duyurmaya çalışıyoruz.

□ Şule AKDAĞ : Bizler zaten toplumu duyarlı kılmaz, onları içe olağanzaşnak, demokratik kuruluşların desteğini alamazsa başarı olamayız ki.

□ Kazım TEKÇE : Özünde sorunlar aynı, topluma bir yansısırsa bize yüz yansıyor. Burada bir yaramıza, yani istismar olayına girmek istiyorum. Yıllardır çift taraklı bir istismar yaşıyor, yaşatılıyor. İnsanımızın iyi niyeti acıdırma, çaresizlik imajlarıyla istismar edilirken, bu işin aracı durumuna getirilen körler de kullanılarak istismarın öteki yönünü oluşturuyorlar.

□ Şule AKDAĞ : Bunun en kötü yansımı ise yolda bir köre rastladım mı eline birkaç kuruş tutuşturmak şeklinde oluyor. Bir de toplanan paraların istis-

mar olayı, bu işin zenginleri var. □ İdris İNANDI : Vakıf gibi çalışan dernekler yüzünden savaşan değil yalvaran insanlara, kuruluşlara dönüştürmek istiyoruz. İlk bakişa başarılı oluyorlar da. Adamlar bazı arkadaşlarını oluşturdukları derme çatma konser gruplarıyla il il, kasaba kasaba gezerek yoz müziğin en kötü örneklerini sergiliyorlar. Amaçları ise, sadece biraz daha para toplayabilmek. Çünkü bu işi organize eden profesyonel kimseler. Denetlemek işi adamların vicdanına kalmış durumda.

□ Kazım TEKÇE : Bu konuda çeşitli görüşmelerde bulunduk, tabii sonuçsuz kaldı. Adamların korunduğu söylemek yeni bir keşif değil. Herkesin kendi örgütünde çalışması zorunlu iken kör derneklerine görenler de üye oluyor, yönetim kadrolarında yıllarca profesyonel olarak kalabiliyorlar.

□ Şule AKDAĞ : Bu bizlerin kendi kendine yeterli olmak ilkesine de aykırı bir durum.

□ Kazım TEKÇE : Böylece körlerin söz ve karar sahibi olduğu, körlerin temsilcisi olması gereken bir organizasyonun mahrum bırakıyorlar bizi. Bütün bunlara rağmen söz ve karar sahibi olduğumuz, her gün gelişen bu yapıyı kurmayı başardık.

□ İdris İNANDI : Derneğimizin başarılı olabilmesi demokratikleşme sürecinin hızlanması da bağlı.

□ Şule AKDAĞ : Sanımasın bizler kendi sorunlarına gömülmüş insanlarız. Tüm toplumsal olayları izlemeye çalışıyorum ve hak ettiğimiz onurlu yeri alacağımıza inanıyorum.

□ Kazım TEKÇE : Biliyor musun Mehmet? Şimdi gelecek o güzel günleri görüyorum. Özellikle görmek sözcüğünü kullandım, çünkü bizler için görmek bilmek demek...

Sözcük güzel

Sözcük bilmek

Sözcük gelecek...

Gelecek güzelliği bilmek diyyorum kendime. Avuçlarımda binlerce sözcük derginin yolunu tutuyorum. □

Rekombinant DNA Araştırmaları

Werner Heisenberg
ÇAĞDAŞ FİZİKTE DOĞA

Çev. Vedat Günyol
Orhan Duru

V Yayınları

BİYOTEKNOLOJİ GENETİK MÜHENDİSLİĞİ VE İNSANLIĞIN GELECEĞİ

1982 Wesleyan Sempozyumu
1985 Brookings Sempozyumu

Derl. ve Çev. Dr. Erhan Göksel
Alâeddin Şenel

V Yayınları

LENİN

- Karl Marx ve Öğretileri
- Aydın Kesimi Üstüne
- Din Üstüne

VARGA

- Kapitalizmin Ekonomi Politiği Üstüne
Denemeler

BAŞAK YAYINLAR
Fevzi Çökmez Sok 36/13 Tel: 299 99 11

Eskimeyen "Arkadaş"

Hüseyin Caner Fidaner

Arkadaş: Yönet: Yılmaz Güney, Oyn: Yılmaz Güney, Kerim Aşar, Azra Balkan, Melike Demirağ, Semra Özdamar, 1974 yapımı.

Er bir yaz günü Kumburgaz'ın "Kıyıkent"ine giderseniz, çevrenizde dolaşan, denize giren insanlara bakarken Yılmaz Güney'i anımsayın. Çünkü o da 1974 yılının yazında oralarda dolandı, çevresini inceledi, gördüklerini film seridine getirdi. Arkadaş'ın jeneriği yillardır gormedigi arkadaşı Cemil'e (Kerim Aşar) gelen Azem'in (Yılmaz Güney) gözünden bu çevrenin gözlemlenmesiyle başlar. Azem, bu çevrede temel insan değerlerin nasıl ortadan kalkmaya olduğunu izler. Yazılıtaki işçiler dışında, bu çevreden sağlıklı ilişki kurabildiği tek kişi Cemil'in baldızı olan ve bu çevredeki ilişkilerden dolayı huzursuzluk duyan Melike (Melike Demirağ) olacaktır. Filmin "olumlu

kahramanı" ise Azem'in pansiyon sahibinin kızı olan Semra'dır. (Semra Özdamar). Azem'in Cemil'i "kurtarmak" istedigini anlayan Semra elinde sandviçyle bir kitapçıkda Azem'i uyarır: "Bakalım o kurtulmak istiyor mu?". Yine de Azem'in gelişti Cemil'in yaşam dengesini etkilemiştir, kırlara doğru koşarak kendi adını göklere haykırır: "Cemil, Cemil...". Azem, bu cabanın boşluğunun farkındadır, "Sen kendini burada mı kaybettin ki, burada ariyorsun?" der. Finaldeki tabanca sesiyle Cemil, belki gerçek, belki düşsel anlamda intihar eder ve Azem'in yaşamından çıkar. Geride Azem'in gerçek ilişkileri kalır, yazılıtaki işçilerle, özellikle genç Halil ile kurduğu yeni arkadaşlıklar...

Zamanında çok söylendiği gibi, "Arkadaş" sinemamıza getirdiği biçim yenilikleri açısından bir köşe taşıdır. Çünkü Arkadaş'ta geleneksel dramatik yapı kırılır, film kısa bölümlerin art arda gelmesiyle ortaya çıkar. Ayrıntıları inanılmaz bolluktur ve hep-

si de ince ince işlenmiştir. Kısa bölümler bir araya geldiğinde iki farklı dünya görüşünün insan ilişkilerine, karşıt cins ilişkilerine nasıl yansdığını görürüz: Bir yanda, Melike'nin anlaştığı gibi: "Bir mevsimlik aşklarını yaşayanlar...", öte yanda Azem'le Melike'nin kendilerini geliştirmeye dayanan içten arkadaşlığı... Azem Melike'ye okuması için kitaplar verir ve der ki: "Kimileri uyumak için kitap okur, kimileri ise uyanmak için".

Randevuevi bölümde karşıt cins ilişkilerinde olumlu ve olumsuz yaklaşımları yoğun bir biçimde özetler ve (ne yazık ki) sinemamızda hâlâ aşılamamış bir yetkinliktedir. Cemil, bir odada birlikte olduğu kadına o anı yaşarken, kadının kim olduğu onu hiç ilgilendirmez. Öteki odada Azem ise para karşılığı ilişki kurmak yerine yandaki kadına konuşur, onun anlatıldığı yaşamöyküsünü dinler.

Yılmaz Güney bu filmdede birey olarak neyi, ne kadar değiştirebileceğimi sorguluyor. Ancak Arkadaş sorular sormakla yetinemeyen, yanıtlar da veren bir filmdir. Bu filmi izlerken hem Azem'den hem de Azem'le birlikte bir şeyler öğreniriz. Sonuçta bir bilimsel gerçeğe ulaşırız: Düşünsel yapı, topıumsal yapıyı belirlemez, tersine, topıumsal yapı kendine uygun bir düşünsel yapı türetir. Azem'in Melike'ye kitaplar uzatması gibi, Yılmaz Güney de bu filmiyle seyirciye bazı düşünceler sunmaktadır.

Sinema tarihimize artık üç döneme ayırmamız gerekiyor: Yılmaz Güney öncesi, Yılmaz Güney dönemi ve Yılmaz Güney sonrası. Yılmaz Güney'in her şeyine imzasını attığı ve yurt içinde yaygın gösterim fırsatı bulmuş son filmi olan Arkadaş'ın da Güney filmografisinde çok önemli bir yeri vardır. Arkadaş'ın ve öteki Yılmaz Güney filmlerinin ülkemizde de rahatça gösterilebileceği günlerin, bazlarının sandığından daha önce geleceğine inanıyoruz.

"Arkadaş", Yılmaz Güney, Melike Demirağ

Yaşayan Yılmaz Güney

Gectigimiz aylarda Yılmaz Güney'i konu alan iki yeni kitap yayımlandı. Birincisi, Varlık Yayınlarından basılan Atilla Dorsay'ın "Yılmaz Güney Kitabı" adlı kitabı, ikincisi ise Afa Yayınlarından, Agah Özgür'ün "Bütün Filmleriyle Yılmaz Güney" adlı kitabı.

Filmleri yasaklandıktan sonra, yakıldıktan Yılmaz Güney'in etkisi de artıyor. Dorsay, hiç Yılmaz Güney filmi görmemiş bir kuşak yetiştiğini vurguluyor. Kitabı, hem Yılmaz Güney olayını zaman dizini içinde anlatıyor, hem de gerek Dorsay'ın, gerekse başka yazarların Güney'e ve Güney filmlerine ilişkin yazılarını kapsıyor.

Özgür'ün titizlikle bir belgesel olarak hazırladığı kitabında Yılmaz Güney'in oyuncu, senaryocu, yönetmen olarak çalıştığı filmlerin tümü ile ilgili kısa özü bilgiler var, ayrıca her filme ilişkin olarak yazılmış yazıların yer aldığı kaynakçalar, tanıtma notlarının sonuna eklenmiştir. Her iki kitapta da çok sayıda fotoğraf var.

Her iki kitabı da sinemaseverlere salık veriyoruz.

H.C.F

Televizyonda Sinema-Haziran 1988

Dikkat, Kaçırmayın!

□ 18 Haziran Cumartesi (TV-1) **Soldier Blue** (Yön: Ralph Nelson, Oyn: Candice Bergen, Peter Strauss, 1970) Daha önce sinemalarımızda "Mavi Askerler" adıyla gösterilmiş olan bu film, "mavi askerler" ile kızilderililer arasındaki eşitsiz savaşa, -daha önceki klasik western'ler gibi irkçı değil, tarafsız bir açıdan bakıyor ve gerçek bir olaya, bir kabilenin kıyımına tâniklik ediyor. Film sinemalarımızda gösterilirken, son bölümdeki kıyımla ilgili en önemli sahnelerin sansürün makasına takıldığını anımsatalım. Bakalım TV filmin bütünlüğünü ne ölçüde koruyabilecek? Arthur Penn'in, benzeri bir konuya işleyen filmi, **Küçük Dev Adam da (Little Big Man)** 1970'de çekilmişti.

□ 29 Haziran Çarşamba (TV-2) **Fouetté** (Yön: Vladimir Vasilyev, Boris Yermolayev, Oyn: Yekaterina Maksimova, Vladimir Vasilyev) 1987 İstanbul Sinema Günlerinde gösterilmiş ve ilgi toplamış olan bu Sovyet filminde ünlü bir balerinin, Yelena Knyazeva'nın sanat yaşamından kesitler izleyeceğiz.

Bu iki filmin yanında, Fransız polisiyesinden hoşlananlar, şu üç filmi tarihlerini de defterlerine kaydetsin:

□ 8 Haziran Çarşamba (TV-2) **Deux Hommes Dans La Ville** (Şehirde İki Adam- Yön: Jose Giovanni, Oyn: Alain Delon, Jean Gabin, 1973)

□ 22 Haziran Çarşamba (TV-2) **Trois Hommes A Battre** (Yön: Jacques Deray, Oyn: Alain Delon, Dalila di Lazzaro, 1980)

□ 28 Haziran Salı (TV-1) **Flic Story** (Yön: Jacques Deray, Oyn: Alain Delon, J.L. Trintignant)

Son olarak, meraklısına not:

□ 11 Haziran Cumartesi (TV-2) **Güzel Helen** (Opera komik, Jacques Offenbach)

□ 25 Haziran Cumartesi (TV-2) **Satılmış Nişanlı** (Opera, Bedřich Smetana)

İzledikten Sonra

* TV'de oynayan "Boogy" filmi'nin çevirmeni sayın Eser Topuz'a:

Humphrey Bogart'ın oynadığı ünlü film **Maltese Falcon**, Türkiye'de Malta Şahini adıyla oynamıştır, öyle tanınır ve bütün kaynaklarda da bu isimle anılır; sizin çevirdiğiniz gibi **Malta'lı Atmaca** diye değil...

* Ankara Metropol Sanat Merkezi'nin sayın sorumlularına:

Büyük masraflarla getirttiğiniz güzel filmleri, Ankara'lı sinemaseverler olarak biz de büyük bir ilgiyle izliyoruz. Ancak, her iki salonunda gösterim koşullarının düzeltmeye muhtaç olduğunu acaba farkında misiniz? Birincisi, büyük salonun projeksiyon makinesi sık sık titriyor. Ankara Film Şenliğinin açılış filmi **Test**'in bütün ikinci yarısını trende gider gibi izledik. Makinelerinizi onarmak olanaksız mı? İkinci olarak, lütfen makinistleri uyarın, seans sonuna dek oturup filmi izlesinler. Yoksa her kaymadı kulise çıkıp makinisti aramak gerekiyor.

Üçüncüsü, giriş ve çıkışların aynı merdivenden yapıldığı bir başka sinema salonu anımsamıyoruz. Tek sorun giriş ve çıkışlardaki sıkışıklık değil, bir tehlike anında o dar merdivenler ölüme bile neden olabilir. Ödediğimiz bilet paralarının bir kısmını, yeni bir çıkış merdiveni yaptırmak üzere kullanmayı düşüneniz musunuz?

Son olarak, gazetede ilan ettiğiniz seans saatlerine uymanızı, değişiklikleri aynı ilanlarda duyurmanızı rica ediyoruz. Şimdiye dek gelip de saat ya da gösteri değişikliği yüzünden kapınızdan kaç kişinin döndüğünü biliyor musunuz?

Hüseyin Caner Fidaner

Yaz Ayları ve Yayımcının Yaz Kâbusu

Mays sayımızda yer alan "Türkiye'yi Nasıl Bir Gelecek Bekliyor?" konulu panelimiz, saniyoruz ilgiyle karşılandı. Aynı panelde tartışılan konular çerçevesinde, bu sayımızda yayımladığımız soru yanıt ve görüşlerin de ilgi uyandıracağını umuyor ve Temmuz'da da sayfalarımıza yine soru ve görüşlerinize açık tutuyoruz.

Türkiye'nin geleceğine ilişkin hiç de iç açıcı olmayan manzaralar (panelimize katılan tartışmacıların deyişimiyle "senaryolar") üzerinde tartışmak, yaz sıcaklarının kemiklerimizi iyiden iyiye ısıtmaya başladığı şu günlere pek uygun düşmüyordu. Ama ne var ki konu ciddi ve insanın kendisini yaz sıcaklarının gevşetici rahatlığına kaptırmasına hiç gelmeyecek türden.

Dahası dar ve orta gelirlilere ödediirilen ekonomik bunalımı bir türlü aşamayanlar kamuoyundaki mevsimsel-nisbi duyarsızlaşmayı da kendi kâr hanelerine yazacaklardır. Yaz mevsiminin depolitizasyon ortamına getirdiği doğal katkıyı tam tersine çevirmek, ülkenin başına örülmek istenen çorapları bir uçtan sökmek demek; sıkıntılı bir iş ama yapılması gereklidir, diye düşünüyoruz.

Temmuz sayımızda ağırlıklı olarak ele alınacak konu, "sağlık sorunu". **Tedavî edilme hakkı**'nın dar ve orta gelirli kesimlerden giderek uzaklaşlığı bir ortamda, konunun güncel olmaktan da öte acil bir hâl aldığı kanısını taşıyoruz. Devletin hastalanan dar ya da orta gelirli vatandaşça "acil şifalar dilemek"ten öte bir yükümlülük üstlenmemesinin istenmesi, uygulanan ekonomi politikasının sağlık alanına da sıçratılmasından başka bir şey değil aslında. Kimbilir, belki de, ülke nüfusunun alabildiğine artmasını devletin potansiyel gücün olarak algılayan ve bunu komşu ülkeler üzerinde bir tehdit unsuru gibi kullananlar, öte yandan da, izledikleri bu sağlık politikasıyla nüfusun bolca artan kesimlerinde bir "doğal ayıklanma" öngörüyorlardır! Amaç her ne ise, sağlık sorunu ücretiller için artık bir "hayat memet meşesi"dir ve öyle gözüküyor ki soruna çare arayıp

bulacak olanlar, ücretlilerin kendilerinden başkası değildir.

Temmuz sayımızda konunun biraz daha açılmasına katkıda bulunabileceğimizi saniyoruz.

Mahmut Tali Öngören Hocamız, Gazi Üniversitesi'ndeki öğretim üyeliği görevini yeniden sürdürme hakkını aldığı ve üniversitede döndüğü için bu ay derhimizin sorumlu yazı işleri müdürlüğünden ayrılmıştır. Kendisine teşekkür borçluyuz. Sayın Öngören'in bu ayrılışı elbette Bilim ve Sanat'ın yazı ailesinden de ayrılış anlamına gelmiyor. Yazlarını dergimizde yine zevkle izleyeceksiniz.

Yeni yazı işleri müdürimiz, deneyimli gazeteci Özer Esmer; kendisine Bilim ve Sanat mutfağına hoş geldin diyoruz.

Şu güzelim yaz ayları, yaşam hayatımız için "kâbus" ayları. Sıcaklar bastırır bastırmaz gazete, dergi, kitap okuyanların dolayısıyla da bunları satın alanların sayısı düşüyor. Hele, ülkemizde okuyucu sayısının düşüşüğünün ve giderek daha da düşme eğilimi göstermesinin adeta süreken (kronik) bir hâl olduğu da düşünürse sıcaklarla birlikte yayıncıları "ne biçim" bir kâbus bastığını varın siz tahmin edin.

Okuyucu sayısının yazın düşmesi sıcakların insanları tatlı bir rehavet ve tembelliğe sürüklemesinden dir zâhir. İyi ki Ekvator kuşağında daha yakın bir ülke değiliz, diyesi gelyyor insanın. Ama eğer, sıcaklığıyla okuma yoğunluğu, gerçekten ters orantılıysa (elbette tek yönlü olarak); o zaman, koşa koşa Akdeniz sahillerine gelip, birkaç dakikalığına denizde dalıp çıktıktan sonra kızın güneşin altında ve de o kızın kumların üstünde sere serpe yatıp sabahtan akşamaya kitap-dergi okuyan turistlerin bu "sapkınlığını" nasıl açıklayacağız?

Saniyoruz, bizim okuyucularımızın çoğu ya yaz tatiline çıkabilmek ya da gönlünde bir tatil yapmak kudretinde değil. Belki böylesi bir durumun insanlığı, okuma-yazma dahil, güzel işler yapma şevkinin kırdığı söylenebilir. Buna hak vermemek elde değil. Ama biz yine de okumayı ve yazmayı sürdürsek, diyoruz; sevgiyle, dostlukla.

BİLİM ve SANAT dostlarını

► YENİ OKUYUCU ► YENİ ABONE ► DAYANIŞMA ABONESİ

kampanyasına katılmaya çağrıyor...

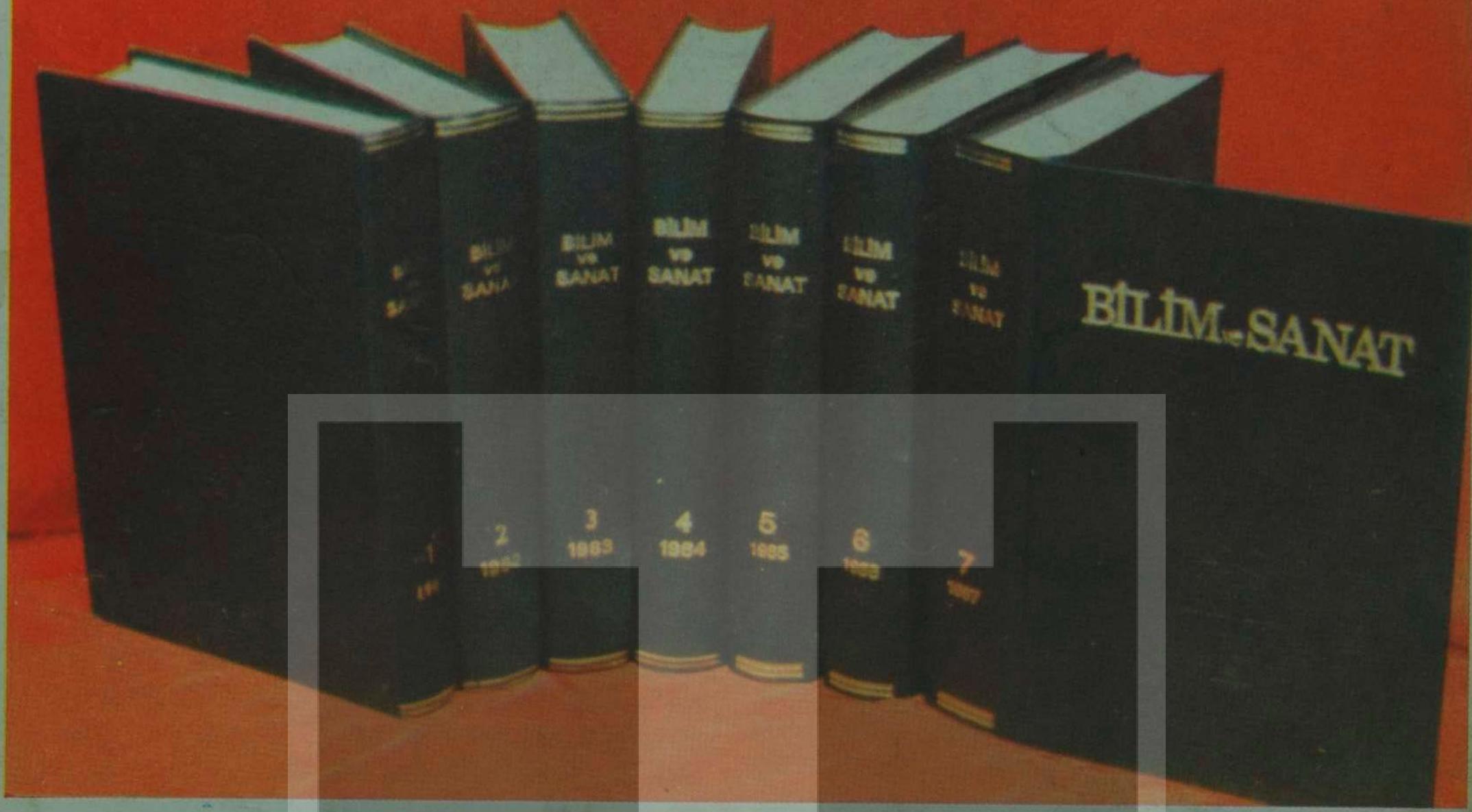
► Yıllık abone: 6000 TL.
► Altı aylık abone: 3500 TL.
► Avrupa, yıllık abone: 40 DM.
► ABD, yıllık abone (uçakla): 30\$
► Avustralya, yıllık abone (uçakla): 35 Avustralya Doları
► **BİR YILLIK DAYANIŞMA ABONESİ**
Dileyen dostlarımız için (ve eğer maddi güçleri elveriyorsa):
6000 TL. + dilediklerince

► Eski sayılarından edinmek isteyen okuyucularımızın her bir sayı için 300 TL'lik posta pulu göndermeleri yeterli olacaktır.
► Bir yılın sayılarını içine alan
dizinli ciltlerimizin her birinin fiyatı 6000 TL. (40 DM) dir.
► Dileyen okurlarımız, ellerindeki eski sayıları getirip 2500 TL karşılığında
ciltli olanlarla değiştirebilirler.
► Diziniyle birlikte cilt kapaklarını her biri 2000 TL (10 DM) dir.

Yurtçi aboneler için:
Posta Çek No: 12526-1 Sümer Sok. 36/1-A Kızılay Ankara
Tel: 230 59 45

Yurtdışı aboneler için döviz hesaplarımız:*
BİLSAN A.Ş.
T. İş Bankası Kızılay Şubesi: 6701-1935
Akbank Kızılay Şubesi: 6778

* Yurtdışı abonelerimizin yalnızca döviz hesabımızı kullanmalarını diliyoruz.

BİLİM ve SANAT CİLTLERİ

Dün-Bugün-Yarın Köprüsü...

- Fizikten Müziğe
- Spordan Matematiğe
- Estetikten Ekonomiye
- Ulusallıktan Evrenselliğe

TÜSİAV
Türkiye'nin birikimleri, Türkiye'nin değerleri

1. Cilt (1-12) Tükendi
2. Cilt (13-24) Tükendi
3. Cilt (25-36) 6000 TL.
4. Cilt (37-48) 6000 TL.
5. Cilt (49-60) 6000 TL.
6. Cilt (61-72) 6000 TL.
7. Cilt (73-84) 6000 TL.

Not: 1. Cilt için iki, 2. Cilt için bir sayımız eksik (3,4,15). Bu eksik sayıların fotokopi giderini karşılamaları koşuluyla isteyenlere 1. ve 2. ciltler özel olarak yaptırılır.

Tüm cilt kapakları mevcuttur. Diziniyle birlikte her biri 2000 TL'dir.

Bilim ve Sanat Ciltlerini ve Cilt kapaklarını:

- a) Ödemeli olarak,
- b) Aşağıdaki hesap numaralarımızdan birine ederini yatırarak,
- c) Postu pulu göndererek isteyebilirsiniz.

Yurtdışı için: Ciltler 30 DM, Cilt kapakları 10 DM'dir.

Banka Hesap Numaralarımız: (Döviz)

BİLSAN A.Ş.:

Akbank Kızılay Şubesi / ANKARA. Hesap No: 6778

İş Bankası Kızılay Şubesi. Hesap No: 6701-1935

Posta Çekti No: 12526-1 (Yurt外i İçin)

Adres: Sümer Sk. 36/1-A Kızılay-ANKARA Tel: 230 59 45